ನಮ್ಮ ಬದುಕು

ನಮ್ಮ ಬದುಕು

(ಆರು ಕತೆಗಳು)

ಆನಂದಕಂದ

೩ನೇ ಆವೃತ್ತಿ ೧೯೪೪]

[ಬೆಲೆ ೦-೧೨-೦

ಪ್ರಕಾಶಕರು

ಭಾಲಚಂದ್ರ ಘಾಣೇಕರ

ಸಮಾಜ ಪುಸ್ತಕಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ.

ಪರಿವಿಡಿ

ಮುದ್ರಕರು :

ಭಾಲಚಂದ್ರ, ಘಾಣೇಕರ

ಶೇಷಾಚಲ ಪ್ರೆಸ್, ಧಾರವಾಡ

ಮೊದಲುಮಾತು

'ಬಡತನದ ಬಾಳು' 'ಸಂಸಾರಚಿತ್ರ'ಗಳ ತರುವಾಯ ಇದೀಗ ಮೂರನೆಯ ಕಥಾಸಂಗ್ರಹ. ಇದರಲ್ಲಿಯ ಆರು ಕತೆಗಳೂ ಈ ಮೊದಲು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾಗಿ, ಅನೇಕ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಈ ಮೊದಲೆ ಬಿದ್ದುವುಗಳಾಗಿವೆ. 'ಮಾಲ್ನೀ ಹಕ್ಕು' 'ಮಮತೆಯ ಮುಡಿಪು' ಗಳಂತೂ ಹಿಂದೀಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದಿತವಾಗಿ, ಮೊದಲನೆಯದು 'ಹಂಸ' ಎಂಬ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡನೆಯದು ಒಂದು ಕಥಾಸಂಗ್ರಹ ದಲ್ಲಿಯೂ ಅಚ್ಚಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚೆದರಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಕತೆಗಳನ್ನು ಒಂದೆ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿಡಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆಯಿಂದ ಈ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸ ಲಾಗಿದೆ. 'ಕಾಣದ ಕೈ' ಎಂಬ ಕತೆಯು ಇದರಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾದುದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಲವಾದರೂ, ಈ ಮೊದಲಿನ ನನ್ನ ಯಾವ ಕಥಾಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿರಲಿಲ್ಲ ವಾದುದರಿಂದ ಅದನ್ನೂ—ಭಾಷೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ತಿದ್ದಿ— ಈ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇದರಲ್ಲಿಯ ಯಾವ ಕತೆಯೂ ಆಕಾಶಕುಸುಮಕ್ಕೆ ಕೈಯೊಡ್ಡಿ ಹೊರಟುದಲ್ಲ; ಬಿಸಿಲುಗುದುರೆಯ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿ ನಡೆದುದಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಕತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬರುವ ಜನರು ನಮ್ಮ ನಿಮ್ಮಂತಹ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುಯಾವುವೊ—ಸಕಾರಣವೊ ನಿಷ್ಕಾರಣವೊ — ಕಷ್ಟ-ಸುಖಗಳ ಸುಳಿಗಳಲ್ಲಿ, ತಮ್ಮ ಮನದ ಹೊಯ್ದಾಟದ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೆ ಹೇಗೆ ಸಿಲುಕುವರು; ತಂತಮ್ಮ ಆಶೆ-ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಹೇಗೆ ಎರವಾಗುವರು—ಹೇಗೆ ನೆರವಾಗುವರು; ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯ ಬಹುಜನರ ಅಜ್ಞಾನವೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಬಾಳಿನ ಕಷ್ಟ-ನಷ್ಟಗಳಿಗೂ ಬಡತನದ ಬವಣೆಗಳಿಗೂ ಹೇಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು....ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವರ್ತಮಾನ ಲೋಕದ ವಾಸ್ತವಜೀವನದಿಂದೆತ್ತಿ ಈ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ; ಆದುದರಿಂದಲೆ ಈ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ 'ನಮ್ಮ ಬದುಕು' ಎಂದು ಹೆಸರನ್ನಿಡಲಾಗಿದೆ.

ಘಟನಾಪ್ರಧಾನವಾದ ಕತೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವವರು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ತುಂಬ ನರಿರುವರು. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನರಳಿಸಿ ತೋರಿಸುವ ಕತೆಗಾರರು ತೀರ ಡಿಮೆ ಜನರು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ, ನಡೆದ ಘಟನೆಗೆ ನ್ನಾವುದೂ ಕಾರಣವಲ್ಲದೆ ಆ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿವಿಧಮುಖವಾದ ವಿಕ್ಷೇಪಕಶಕ್ತಿಯೆ ರಣವೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಂತೂ ನಮ್ಮ ತೆಗಾರರಲ್ಲಿ ಬೆರಳೆಣಿಸುವಷ್ಟು ಜನರು. ಹಾಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಿಂಜಿ ೋರಿಸಿದವರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೃತಿಗಳೂ ಒಂದೆ ಒಂದು 'ರತಿ' ಭಾವವನ್ನು ಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಹೊರಟವುಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಫ್ರಾಯಿಡ್ ಎಂಬವನು, ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಹೊಡೆದಾಟಕ್ಕೂ ಮೂಲಕಾರಣ ಕಾಮವೊಂದೇ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಅವನ ಕಾಮವೇನೋ ಕೇವಲ ಲೈಂಗಿಕಕಾಮವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾದುವು ಎರಡು. ನಿಸರ್ಗವು ಆ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿನೊಡನೆಯೆ ಆತನ ಮನದ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಅಂಟಿಸಿರು ತ್ತದೆ. ಆ ಕಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ವ್ಯಕ್ತಿ ತಾನು ಬದುಕಲಿಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕ ವಾದ ಆಹಾರೇಚ್ಛೆ; ಎರಡನೆಯದು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮುಂದುವರಿತಕ್ಕೆ ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಲೈಂಗಿಕಕಾಮನೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯ ಯಾವ ಜೀವನಕಲಹದ ಹಿಂದೆಯೂ ಇವೆರಡೇ ಎರಡರ ಕೈಚಳಕಗಳು ನಮಗೆ ನೋಡಲು ಸಿಕ್ಕುವುವು. ಈ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸತ್ಯದರ್ಶನವೆ ಈ ಕತೆಗಳಿಗೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಯ್ದುಕೊಂಡಿದೆ; ತಕ್ಕ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಅರಳಿಸಿ ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹವಣಿಸಿದೆ. ಅದರ ಹವಣಿ ಕೆಯ ಸಾರ್ಥಕತೆ-ವೈಯರ್ಥಕತೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ರಸಿಕ ವಿಮರ್ಶಕರು ಸಮರ್ಥರಿದ್ದೇ ಇರುವರು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಕತೆಗಳ ಭಾಷೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ತಿಳಿಯಬಹು ದಾದರೂ ಕೆಲಕೆಲವು ಪಾತ್ರಗಳಾಡುವ ಭಾಷೆ ಉತ್ತರಕರ್ಣಾಟಕದ ದೇಸಿ-ನುಡಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದೆ. ಕಥಾಸಂದರ್ಭಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯ ದೇಸಿನುಡಿಗಳ ಅರ್ಥವೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಗುವಂತಿವೆ; ಆದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ತೊಂದರೆಯೆನಿಸಬಹುದು.

ಧಾರವಾಡ
ತಾ॥ ೨೯—೮—೩೯

ಆನಂದಕಂದ

ಮಲ್ಲಮ್ಮನ ಮಹಾಭಾರತ

ಯಾವುದೋ ಒಂದು—ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯ—ಮನುಷ್ಯವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ; ಅದರ ವರ್ತಮಾನಜೀವನದ ತೆರೆಯ ಹಿಂದೆ, 'ಸುಖ-ದುಃಖದ ಅನುಭವದ ಅನೇಕ ಅದೃಶ್ಯಚಿತ್ರಗಳು ನೇತಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಆವೆಲ್ಲ ಚಿತ್ರಗಳು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿರುವಂತೆ ಸೃಷ್ಟಿಯ ರಚನೆಯಿದ್ದರೆ, ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಗತಿಯ ಕಾರ್ಯವು ಇಷ್ಟೊಂದು ಉಯ್ಯಾಲೆಯಾಡುತ್ತ ನಡೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನನ್ನೆಣಿಕೆ; ಹೀಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕಾಲನ ಸಂಕಲ್ಪವಾದರೂ ಏನಿದೆಯೋ ಯಾರು ಬಲ್ಲರು ?

*　　　*　　　*

ಪಟ್ಟಣದ ವಾಸವು—ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ—ನಮ್ಮಂತಹ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣ ಆದಾಯದವರಿಗೆ ತುಂಬ ಕಷ್ಟಕರ ನೋಡಿ! ಸಿರಿವಂತರಂತೆ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಆಳುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಹಣದ ಅನುಕೂಲತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಬಡವರಂತೆ ದುಡಿದು ತಂದಷ್ಟನ್ನೇ ಹೇಗಾದರೂ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು, ದಿನದ ಕೆಲಸಕ್ಕೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ನನಗಂತೂ ಅನೇಕ ಸಲ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಯೋಚನೆ ಬಂದು ಬಂದು ಹೋಗುವುದು: 'ಈ ಬಡವರಾಗಿದ್ದವರ ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಹೃದಯಗಳು ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹೊಂದದೆ ಬರೀ ದೇಹಬಲವಷ್ಟು ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹೊಂದುವಂತಹ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದನ್ನು (ಇಂಜೆಕ್ಶನ್ ಸೀರಮ್) ಯಾವನಾದರೂ ಒಬ್ಬ ಸಂಶೋಧಕನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರೆ ಎಷ್ಟು ಸೊಗಸಾದೀತು....!' ಎಂದು. ಅಹುದೊ ಅಲ್ಲವೋ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿ! ಬುದ್ಧಿ-ಭಾವನೆಗಳು ಸಂಸ್ಕಾರ ಹೊಂದಿದುವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು

ತಲೆದೋರುವುವು; ಬಡತನವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಹೋಗುವುವು; ಇಂತಹ ಅಪೂರಿತ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳೇ ರೇಗಿಕೊಂಡು, ಯಾವುದೊಂದು ಸಮಾಜದ ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸುಂದರ ಮಂದಿರದ ಮೇಲೆ ಸಿಡಿಲಿನ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸತೊಡಗುವುವು; ಕಾಲನ ಪ್ರಳಯ-ಲೀಲೆಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿಕೊಡುವುವು. ಎಂತಲೆ ನಾನು ಹೇಳುವುದು: 'ಬಡವರಾದವರ ದೇಹಬಲವಷ್ಟೇ ಬೆಳೆದರೆ ಇಲ್ಲದ ಅನವಸ್ಥೆಗಳುಂಟಾಗವೆ, ಇದ್ದವರಾದರೂ ಸುಖದಿಂದ ಉಂಡುಕೊಂಡು ಇದ್ದಾರು' ಎಂದು.

ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಯಾರಾದರೂ ಮನೆಗೆಲಸ ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವವರಿದ್ದರೆ, ಇಷ್ಟೊಂದು ದೀರ್ಘಯೋಚನೆಯ ಬೆನ್ನು-ಹತ್ತುವ ಪ್ರಸಂಗ ನನಗಾದರೂ ಎಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿತು! ಆಫೀಸಿನ ಕೆಲಸವಾಯಿತು, ಸಂಬಳವಾಯಿತು, ಹೆಂಡತಿಯಾಯಿತು, ಮಗುವಾಯಿತು, ಸುಖವಾಗಿ ನಿರಾಲೋಚನೆಯಿಂದ ಇದ್ದುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆದರೇನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ರುಕ್ಮಿಣಿ ಒಬ್ಬಳೇ ಒಬ್ಬಳು, ಆರು ತಿಂಗಳ ಕೂಸಿನ ತಾಯಿ ಬೇರೆ. ನಾನೋ 'ಹನ್ನೊಂದು ಗಂಟೆಯ ಆಫೀಸಿನ' ಅವಸರದವನು. ಮನೆಗೆಲಸ, ಕೂಸಿನ ಆರೈಕೆ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಂಡು, ಹನ್ನೊಂದು ಗಂಟೆಯೊಳಗಾಗಿ ನನಗೆ ಅಡಿಗೆಯನ್ನೊದಗಿಸಬೇಕು. ಈ ಎಲ್ಲ ಹೊರೆಯೂ ರುಕ್ಮಿಣಿಯೊಬ್ಬಾಕೆಯ ತಲೆಯಮೇಲೆ. ಅವಳ ಪ್ರಕೃತಿಯಾದರೂ ಬಲವುಳ್ಳದೆನ್ನಬೇಕೇ; ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕೊಡವೊಂದನ್ನು ಎತ್ತಲಿಕ್ಕೆ ಆಗದುದರಿಂದ, ಆಕೆಗಾಗಿಯೇ ಹೊಸದೊಂದು ಬಿಂದಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಂಡು ತರಬೇಕಾಯಿತು. ಪಾಪ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯವಂತರ ಮನೆಯ ಹುಡುಗಿ; ಕೂಗಾಟವಿಲ್ಲ, ಚೀರಾಟವಿಲ್ಲ, ಮುಖಕ್ಕೆ ಗಂಟು ಇಲ್ಲ; ಹಾಗೆಯೇ ತನ್ನಿಂದಾದಷ್ಟು ಕೆಲಸವನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸಿ, ನನ್ನ ಆಫೀಸಿನ ವೇಳೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ತುತ್ತು ಅನ್ನವೊದಗಿಸುವಳು.

ರುಕ್ಮಿಣಿಯ ಕಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ ನಾನು ಒಳಗೊಳಗೆಯೆ ಮರುಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ 'ಗೃಹಲಕ್ಷ್ಮಿ' 'ಕರ್ಮಯೋಗಿನಿ' ಎಂದು ನನ್ನ

ಸಂಸ್ಕೃತ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಪದವಿಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಹಚ್ಚಿ, ಮರುಗುತ್ತಿರುವ ಮನಸ್ಸು-ಹೃದಯಗಳನ್ನು ಸಮ್ಮಾಸಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಏನು ಮಾಡುವುದು ? ಅಡಿಗೆಯವಳೊಬ್ಬಳನ್ನು ಇಟ್ಟರೆ ರುಕ್ಮಿಣಿಗೆ ಸುಲಭ ವಾಗಬಹುದೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಹರಿದಾಡಿತು. ಆದರೆ ನನ್ನ ಆರ್ಥಿಕಸ್ಥಿತಿಯ ಕಡೆಗೇ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟಿದ್ದ ಆ ಬಣಜಿಗರ ಲೆಕ್ಕದ ಬುದ್ಧಿಯು, ಮನದ ಹರಿದಾಟ ವನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಕೂಸನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ಒಕ್ಕಲಗಿತ್ತಿಯನ್ನಾದರೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಎಣಿಕೆಹಾಕಿದೆ. ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ನಿತ್ಯವೂ ಹಾಲು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆಂದು ಬರುತ್ತಿರುವ ಗೋದೂಬಾಯಿಗೆ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ನೋಡೆಂದು ಆಗಾಗ ಹೇಳಲು ತೊಡಗಿದೆ.

ಕೂಸನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸ! ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ನಮ್ಮ ಮನೆ ಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕು. ನಾವು ಕೊಟ್ಟಷ್ಟು ಸಂಬಳ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು! ಇಷ್ಟೊಂದು ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಆಳು ನಮಗೆ ಬೇಗನೆ ಹೇಗೆ ಸಿಕ್ಕಬೇಕು?

* * *

ತಿಂಗಳೆರಡು ತಿಂಗಳು ಹೋದಮೇಲೆ ಹಾಲಿನವಳು ಒಂದುದಿನ ಬಂದು ಕೇಳಿದಳು :

" ರಾಯರs ! ಕೂಸನ್ನೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ನಿಮಗೊಂದು ಆಳು ಬೇಕಲ್ರೀ ? "

" ಬೇಕಾದಲ್ಲೇ ಅಲ್ಲೇನವ್ವಾ ನಿನಗ ದಿನಾ ಹೇಳತಿರೋದು ! "

" ಹಾಂಗಾದರ....ಅತ್ಲಾಗಿನ ದೇಶದಾಗೆಲ್ಲೋ ಮಳೀ ಬೆಳೀ ಇಲ್ದs ಬರಾಬಿದ್ದsದಂತ. ಎಷ್ಟೋ ಬಡಜನಾ ಗೂಳೇ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೊಟ್ಟೀ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಿಕ್ಕಂತ ಈ ಊರಿಗೆ ಬಂದಾರ. ಅವರೊಳಗ ಒಂದು ಮುದುಕಿ ಅದ. ನಿಮ್ಮ ಪುಟ್ಟವ್ವನ ಕರಕೊಂಡು ಆಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಚಲೋ ಅದ ! "

" ಒಳ್ಳೇದs ಆಯ್ತುಲಾ ! ಇಂದ ಸಂಜೀ ಕಡೇನs ಆಕಿನ್ನ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರಕೊಂಡು ಬಂದುಬಿಡು; ಸಂಬಳಾ ಏನು ಕೇಳಬಹುದು ? "

" ಎಲ್ಲೀ ಸಂಬಳರೀ; ಹಳ್ಳೀಊರಿನ ಮುದುಕಿ ! ಏನಾದರೂ ನೋಡಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊಟ್ಟಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರ ಆಯ್ತು. ತಾಯಿ ಮಗಾ ಇಬ್ಬರಿದ್ದಾರ;

ಯಂತ್ರವೆಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ನನ್ನ ದೃಷ್ಟಿ ಇನ್ನಾವುದೋ ಒಂದು ತಿಳಿಯದಂತಹ ಭಾವನೆಯಿಂದ ನೋಡಲು ತೊಡಗುವುದು

*　　　*　　　*

ಅನೇಕ ಸಲ ಮಲ್ಲಮ್ಮ ಮಗುವನ್ನಾಡಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತಿರುವಳು. ಅವಳ ಕೈ ಆನೆಯಾಡಿಸುತ್ತಲೋ, ಚಪ್ಪಳೆ ತಟ್ಟುತ್ತಲೋ, ಮೈದಡಹುತ್ತಲೋ ಇರುವುದು. ಮನಸ್ಸು ಮಾತ್ರ ಮಗುವಿನ ಕಡೆಗಿರದೆ ಶೂನ್ಯದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬೆಂಬತ್ತಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೋ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಲಿರುವುದು. ಮೂಗು ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲಗೆ ಬಿಸಿಯಾದ ಉಸಿರನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಿಡುತ್ತಿರುವುದು. ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಾಗಿ ಒಣಗಿಹೋದ ಎವೆಗಳು ಒದ್ದೆಯಾಗಿರುವುವು. ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಕಣ್ಣೀರು ಅವಳ ಸುಕ್ಕುಗಟ್ಟಿದ ಕೆನ್ನೆಯ ವರೆಗೂ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿದು ಬಂದಿರುವುವು. ಆಗ ಮಗುವು 'ಗಾ, ಗೂ' ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸುತ್ತಿರುವುದರ ಕಡೆಗೂ ಮಲ್ಲಮ್ಮನ ಲಕ್ಷ್ಯವಿರದು. ತನ್ನ ಏಕಾಕ್ಷರೀ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಮಲ್ಲಮ್ಮನಿಂದ ಮಮತೆಯ ಪ್ರತಿಫಲವು ಸಿಕ್ಕದಾಗಲು, ಕೂಸು ರೇಗಿಕೊಂಡು ಕಿರುಚಲು ತೊಡಗುವುದು. ಆಗ ಮಲ್ಲಮ್ಮನು ಹಾರಿಬಿದ್ದವಳಂತಾಗಿ, ಎಚ್ಚತ್ತು, ಮಗುವನ್ನು ಸಂತವಿಟ್ಟು ಮಾತನಾಡಿಸುವಳು. ಅವಳ ಈ ಬಗೆಯ ಭಾವ-ಭಂಗಿಗಳನ್ನು ನಾನು ನಾಲ್ಕಾರು ಸಲ ನೋಡಿದೆ. ನೋಡಿದೆನಾದರೂ ಮನಸ್ಸಿನೆದುರು ತಾರದೆ ಹೋದೆ. ಪುಟ್ಟಮ್ಮನ ಅಳುವು ನಿಂತಿತು, ರುಕ್ಮಿಣಿಯ ತೊಂದರೆ ತಪ್ಪಿತು, ಅದರಿಂದ ನನ್ನ ಕೊರಗಾಟ ಕಳೆದುಹೋಯಿತು. ಇನ್ನುಳಿದುದನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಮ್ಮನೆ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಮಾಡುವುದೇನು ?

ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ನಾನು ರುಕ್ಮಿಣಿ ಏನಾದರೂ ನಗೆಯಾಡಿ ವಿನೋದ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆವು; ಮಲ್ಲಮ್ಮ ತೆರೆದ ಬಾಯಿಂದ, ಹಿಗ್ಗಿದೆದೆಯಿಂದ, ಆಶೆಯ ನೆಟ್ಟನೋಟದಿಂದ ನಮ್ಮ ವಿನೋದದಾಟವನ್ನು ನೋಡಿಯೆ ನೋಡುವಳು, ತಾನೂ ನಗುವಳು, ನಗೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೆ ತನ್ನ ಯೋಚನೆಯ ನೋಟಗಳನ್ನು ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯೊ ತೊಡಕಿಸುವಳು; ಕೊಂಚ-ಕಾಲ ಹಾಗೆಯೆ ಕುಳಿತಿದ್ದು ನಿಡಿದಾಗಿ ಉಸಿರಿಡುವಳು. ಇಂತಹ

ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದೆರಡು ಸಲ ಆಕೆ ರುಕ್ಮಿಣಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದೆ:

" ನಮ್ಮ ಕಾಶಿ, ಶುದ್ದ ನಿಷ್ಪಾಂಗs ಇದ್ದಳು ನೋಡ್ರಿ ಅವ್ವನವರ! "

ನಮ್ಮ ನಗೆಯಾಟದ ಗಲಾಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಮ್ಮನ ಕಾಶಿಯನ್ನು ಯಾರು ಕೇಳಬೇಕು ? ಅವಳ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಟ ಕಾಶಿ, ಗಾಳಿಯ ಕೂಡ ಗಾಳಿಯಾಗಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗಾಗ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ರುಕ್ಮಿಣಿಯ ರೂಪವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವಂತೆ ತೋರುವುದು; ರುಕ್ಮಿಣಿಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲವೂ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿಕೊಂಡಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವುದು. ಇಬ್ಬರ ಕಣ್ಣೆದುರಲ್ಲಿಯೂ ಹಣೆಯಿಕ್ಕಿ ಹೋಗುವ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವಾವುದಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಪುಟ್ಟಮ್ಮನ ಮೆಲುನಗೆಯ ಮುದ್ದುಮೊಗ. ಮಲ್ಲಮ್ಮನ ಕಾಶಿ, ಕಿವಿಯ ಸನಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಳಾದರೂ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಇಳಿದುಬರುವ ಶಕ್ತಿ ಅವಳಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ' ತನ್ನ ಹೃದಯದ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ಹೊಡೆತಗಳನ್ನು ಹವೆಯಮೇಲೆ ಹಾಕಿಬಿಟ್ಟಿನಲ್ಲ !' ಎಂದು ಮಲ್ಲಮ್ಮನು ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನು ಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಬಹುದು.

ಮಗುವನ್ನಾಡಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಮನೆಗೆಲಸದಲ್ಲಿಯೂ ಮಲ್ಲಮ್ಮ ರುಕ್ಮಿಣಿಗೆ ನೆರವಾಗಲು ತೊಡಗಿದಳು. ಇದರಿಂದ ಮಲ್ಲಮ್ಮನ ಮನುಷ್ಯತ್ವದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಎಂತಲೇ ಮಲ್ಲಮ್ಮನೊಂದಿಗೆ ನಾನು ಆಗಾಗ ಸಲುಗೆಯ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡತೊಡಗಿದೆ. ಹಾಗೆ ನಾನು ಮಾತನಾಡಿದಾಗಲೆಲ್ಲಾ ಆ ಮುದುಕಿಯ ಎದೆಯ ಹಿಗ್ಗು ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿಲ್ಲುವುದು.

ನಾನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲದಾಗ ಮಲ್ಲಮ್ಮ ರುಕ್ಮಿಣಿ ಸೇರಿ ಕುಳಿತು ಪರಸ್ಪರರ ಜೀವನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡುತ್ತಿರಬಹುದು. ದಿನಗಳು ಹೋದಂತೆ ಮಲ್ಲಮ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವ ರುಕ್ಮಿಣಿಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕರುಣೆ, ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಆತ್ಮೀಯತೆಗಳು ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನಾನು ನೋಡಲಾರಂಭಿಸಿದೆ.

ಮೊನ್ನೆಯ ಆದಿತ್ಯವಾರ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಆಫೀಸಿನ ಕೆಲಸವೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ; ಬಿಡುವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಹಾಗೆಯೆ ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶತಪದ ಇಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ನಿರುದ್ಯೋಗಿಯಾದ ರಸಿಕ-ಹೃದಯದ ಕೆಲಸವೇನೆಂಬುದು ಬಹುಜನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಮಾತು. ಒಳ್ಳೆ ಯಾವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಳೇನೋ...., ತುಂಬ ಕೆಲಸವಿದ್ದವರಂತೆ ಆತುರದ ಕೂಗಿನಿಂದ ರುಕ್ಮಿಣಿಯನ್ನು ಕರೆದೆ. ನನ್ನ ಕರೆಗೆ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು— ಆಕೆಯೂ ಪಾಪ— ನಾನು ಅಡಿಯಾಡುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಆತುರದಿಂದ ಕೇಳಿದಳು :

" ಅದೇನು ? ಏತಕ್ಕೆ ಕರೆದದ್ದು ? "

" ಏತಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲ; ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂಗಿದೆ ! "

" ಯಾವಾಗಲೂ ಇದೇ ಹಣೆಯ ಬರಹ ! ಮನೆತುಂಬಾ ಕೆಲಸ, ಸುಮ್ಮಸುಮ್ಮನೆ ಕೂಗಿದರೆ ಆಯಿತು ! " ರುಕ್ಮಿಣಿ ಹೊರಡುವುದರಲ್ಲಿದ್ದಳು; ನಾನು ತಡೆದು ಮಾತನಾಡಿದೆ :

" ಇಲ್ಲಿ ನೋಡು, ಸ್ವಲ್ಪ ತಡೆ; ಒಂದು ಅವಶ್ಯವಾದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ ನಿನ್ನನ್ನು ! "

ರುಕ್ಮಿಣಿ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಕೇಳಿದಳು : " ಏನು ಮಾತದು ? "

" ಇನ್ನೇನೂ ಇಲ್ಲ; ಪುಟ್ಟಮ್ಮನ ಮದುವೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಿನಗೆ ಹರಳಿನ ಬೆಂಡೋಲೆ ಮಾಡಿಸಬೇಕೋ, ಮುತ್ತಿನ ಏಕಾವಳಿ ಮಾಡಿಸಬೇಕೋ—ಎಂದು ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಕರೆದೆ. "

ಹುಸಿಕೋಪದ ನಗೆಯಿಂದ ರುಕ್ಮಿಣಿ ನುಡಿದಳು :

" ಸಾಕು, ಇಲ್ಲದ್ದೊಂದು ಹುಚ್ಚುಚ್ಚಾರ ! ವೇಳೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ, ಹೊತ್ತು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಮೂರೂ ಹೊತ್ತೂ ಹುಡುಗಾಟವೆ ! ಹರಳಿನ ಬೆಂಡೋಲೆ, ಮುತ್ತಿನ ಏಕಾವಳಿ ನನಗೆ— ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯಂತೂ ಇರಲಿ - ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ! "

" ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೆ ಯಾರೋ ಪುರಂದರ ವಿಠಲಾ ! ಅಲ್ಲವೇ, ನಿಮ್ಮಪ್ಪನಿಗೆ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿಯಬಾರದಾಗಿತ್ತೇನು; ನಿನಗೆ

ಪೇರಿನ ಬೆಂಡೋಲೆ, ಮುತ್ತಿನ ಓಲೆಗಳ ತೊಡಿಸುವಂತಹ ಗಂಡನನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು—ಅಷ್ಟು!”

“ನಮ್ಮಪ್ಪನಿಗೆ ನನ್ನ ತಕ್ಕಯಾದ ಗಂಡನನ್ನು ಹುಡುಕುವುದೊಂದು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದಿತ್ತು; ಅದನ್ನು ಪೂರೈಯಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನವನು ಮಾಡಿದ. ನನ್ನ ಬೆಂಡೋಲೆ-ಪಿಕಾವಳಿಗಳ ಬಯಕೆಯನ್ನು ತೀರಿಸಬೇಕಾದದ್ದು ಗಂಡನ ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮ; ಅವನು ತೀರಿಸಲಿ ಬೇಕಾದದ್ದೆ!”

‘ಸರಿಯಾದ ಗಂಡ’ ಎಂದು ಹೆಂಡತಿ ಒಪ್ಪಿ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟು ಕೊಟ್ಟಾಗ, ಗಂಡನ ಗರ್ವಕ್ಕೆ ಅದೆಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಳವೋ! ರುಕ್ಮಿಣಿಯು ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ನನ್ನ ಕಡೆಗಿರುಗಿ ನೋಡಿ ನಡೆದಂತೆ ನಟಿಸಿತು. ನಾನಾಗ ಅಂಗಡಿಯಿಂದ ಹೊರಟ ಹಣ್ಣನ್ನು ಬಾಯಕ್ಕೆ ತುರುಕುತ್ತ ಮತ್ತೆ ಮಾತನಾಡಿದೆನು:

“ನೋಡು, ಪುಟ್ಟಮ್ಮನ ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಯಿಸಿಯೆ ಬಿಡುತ್ತೇನೆ, ತಿಳಿಯಿತೇ?”

“ಪುಟ್ಟಮ್ಮನ ಮದುವೆಯಲ್ಲಿಯೋ, ಪುಟ್ಟಮ್ಮನ ಮೊಮ್ಮಗಳ ಮದುವೆಯಲ್ಲಿಯೋ! ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಂಡದ್ದಾಗಿಯೆ ಇದೆ. ಮೊದಲು ರಾಶಿರಾಶಿ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಕೊಟ್ಟು ಅಳಿಯನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲವೇ.. ನನ್ನ ಒಡವೆಯ ಸುದ್ದಿ?”

“ವರದಕ್ಷಿಣೆಯಂತೆ! ನಮ್ಮಪ್ಪ ನನಗೆ ಕೊಟ್ಟಷ್ಟು ನಾನು ನನ್ನ ಅಳಿಯನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಲ್ಲವೇ ವರದಕ್ಷಿಣೆ?”

“ಯಾವಾಗ ನೋಡಿದರೂ ನಿಮ್ಮ ಕಣ್ಣಮುಂದೆ ನಿಮ್ಮಪ್ಪನೇ ನಿಂತಿರುತ್ತಾನೆ. ನಿಮಗೇನು, ಆದಿತ್ಯವಾರ! ಕಚೇರಿಯಿಲ್ಲ, ಕಾಗದವಿಲ್ಲ; ನನಗೆ ಒಳಗೆ ಕೆಲಸ ಕಾಲುಮುರಿದುಕೊಂಡು ಬಿದ್ದಿದೆ.” ಎಂದು ನುಡಿದವಳೇ ರುಕ್ಮಿಣಿಯು ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟಳು. ಹೋಗುವಾಗ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪುಟ್ಟಮ್ಮನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಕುಳಿತ ಮಗುವಿನ ಕಡೆಗೆ ಮಮತೆಯ ನೋಟದಿಂದ ನೋಡುತ್ತ, ಮುದ್ದುಮುದ್ದಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿಸುತ್ತ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಮಲ್ಲಮ್ಮ ವಿನಯ-ಮಮತೆಗಳೆರಡೂ ಬೆರೆತ ನೋಟದಿಂದ ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತ ಹೇಳಿದಳು :

"ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರದೂ ಹುಡುಗಾಟಾ ನೋಡುತಿರುವಾಗೆಲ್ಲಾ ನನಗ ನಮ್ಮ ಕಾಶಿ-ಶಿವಲಿಂಗರ ಬಾಳ್ವೆ ಕಣ್ಣಮುಂದ ಕಟ್ಟತೈತಿ ನೋಡ್ರಿ !"

ಅದೇತಕ್ಕೋ-ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ—ಅಂದು ಕಾಶಿ ಕಿವಿಯಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಇಳಿದಳು. ನಾನು ಮಲ್ಲಮ್ಮನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಾಗಿಯೆ ಕೇಳಿದೆ :

"ಕಾಶಿ ಅಂದರ ಯಾರು ಮಲ್ಲಮ್ಮಾ ?"

"ನಮ್ಮ ಶಿವಲಿಂಗನ ಹೇಣತಿ !"

"ಶಿವಲಿಂಗ ಯಾರು ?"

"ಗೊತ್ತಿಲ್ಲೇನ್ರಿ ? ನನ್ನ ಮಗಾ !"

"ನಿನ್ನ ಮಗನ ಹೆಸರು ಶಿವಲಿಂಗ ಏನು ? ಹಂ, ಹಂ, ಅವನ ಮದುವಿ ಆಗೇದೇನು ?"

ಮಲ್ಲಮ್ಮನ ಮುಖದ ಕಳೆಯು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಇಳಿದುಹೋಯಿತು. ನಿಟ್ಟುಸಿರಿನೊಡನೆಯೇ ಮಾತನಾಡಿದಳು :

"ಮದಿವ್ಯಾತು, ಮುಂಜ್ಯಾತು, ಬಾಳೇ ಆತು, ಎಲ್ಲಾನೂ ಬೆಳ್ಳಂ ಬೆಳಕು ಆತು. ನಮ್ಮ ಜಲಮಾ ತೊಗೊಂಡು ಏನು ಮಾಡೂದಕತಿ ಬಿಡ್ರಿ ಯಪ್ಪಾ ! ಏನೋ ಜೀವ ಐತೀ ಅಂತ ಬದಕಿಕೊಂಡು ಇದ್ದೀವಿ ಆತು !"

ಮಲ್ಲಮ್ಮನ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಳುಕಿತು. ಅವಳ ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಕಂಡು ನನ್ನ ಹೃದಯವೂ ಕೊಂಚ ಕೊಂಚ ಕರಗಲು ತೊಡಗಿತು. ಸಹಾನುಭೂತಿಯ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದೆ :

"ನಿನ್ನ ಸೊಸಿ ಈಗ ಇಲ್ಲೇನು ಮಲ್ಲಮ್ಮಾ ?"

"ಇಲ್ರಿ ರಾಯರ, ಆಕಿ ಸತ್ತುಹೋಗಿ....ಈಗ ಒಂದು ವರಸ ಆಗತಬಂತು !"

"ಅಯ್ಯೋ ಪಾಪ ! ಏನಾಗಿತ್ತವಳಿಗೆ ?" ಸಹಜವಾಗಿ ನಾನು ಕೇಳಿದೆ.

“ ಏನಾಗಿತ್ತಂತ ಹೇಳಲಿ ಯಪ್ಪಾ! ನನ್ನ ಬಂಗಾರದ ಮುದ್ದೀ ಯಂತಾ ಕಾಶಿ....ಬಾವೀ ಬಿದ್ದು ಸತ್ತುಹೋದ್ಲು. ”

ಮಲ್ಲಮ್ಮನ ಮಾತುಗಳು ನನ್ನ ಆತುರವನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಲು ತೊಡಗಿದುವು. ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿದೆನು :

“ ಭಾಂವೀ ಬಿದ್ದು ಸತ್ತಳs ? ಅತ್ತೀ—ಸೊಸೀ ನಡುವ ಜಗಳಗಿಗಳ ಆತೇನು ? ”

“ ಎಂತಾ ಮಾತರೀ ಯಪ್ಪಾ ! ಕಾಶಿ ನನ್ನ ತಮ್ಮನ ಮಗಳು. ನಮ್ಮ ಮನ್ಯಾಗs ಬೆಳದು ದೊಡ್ಡಾಕಿ ಆದವಳು. ತಮ್ಮನ ಮಗಳು ಬ್ಯಾರೇ, ನನ್ನ ಮಗಳು ಬಾರೇ ಏನ್ರಿ ? ನನ್ನ ಕಾಶೀಯಂತಾ ಗುಣವಂತಿ ಸೊಸೀ ಜೋಡೀ ಜಗಳಾಡೂ ಅತ್ತಿ ಇರಬೇಕಂದರ, ಅದೊಂದು ಕತ್ತೀನs ಇರಬೇಕು ನೋಡ್ರಿಯಪ್ಪಾ ! ”

“ ಗಂಡಾ ಹೇಣತೀ ನಡುವ ಏನಾದರೂ ಅಂಕಡೊಂಕ ಬಂದಿತ್ತೇನು ಹಾಂಗಾದರ ? ”

“ ಎಲ್ಲೀ ಅಂಕಡೊಂಕರೀ ರಾಯರ ! ನಿಮಗ ಅವ್ವನವರಿಗೆ ನಡವ ಅಂಕಡೊಂಕ ಐತೆಂದರ ಯಾರಾದರೂ ಒಪ್ಪ್ಯಾರೇನ್ರಿ ! ‘ ಕಾಶೀ ಹಂತಾ ಹೇಣತಿನ್ನ ಕಳಕೊಂಡಮ್ಯಾಲ, ನನಗಿನ್ನ ಬ್ಯಾರೇ ಹೇಣತಿಯಾಕ ? ನಮ್ಗ ಪರಪಂಚೇ ಯಾತಕ ?....’ ಅಂತ ಶಿವಲಿಂಗ ದಿನಾಗಲೂ ಕಣ್ಣೀರ ಕಾಲ್ವೀ ಹರಸತಿರತಾನ........ ”

“ ಹಾಂಗಾದರ ಭಾಂವೀ ಬೀಳಲಿಕ್ಕೇನಾಗಿತ್ತು ನಿನ್ನ ಸೊಸಿಗೆ ? ಕಾಲುಗೀಲು ಜಾರಿ ಬಿದ್ದಳೇನು ? ”

“ ಆಕೀ ಕಾಲೇನೂ ಜಾರಲಿಲ್ಲ ರಾಯರ ! ನಮ್ಮನ್ನ ಕಾಡೂ ದೈವ ನಮ್ಮ ಬಾಳೇದ ಕಾಲನ್ನs ಜಾರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟೈತರಿ ! ”

ಮಲ್ಲಮ್ಮನ ಒಂದೊಂದು ನುಡಿಯೂ ನನ್ನ ಆತುರದ ಕಾರಂಜಿಯ ಬಾಯ ಬೆಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ತೊಡಗಿತು. ನಾನಂದು ಮಲ್ಲಮ್ಮ ನೊಡನೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾತನಾಡಲು ತೊಡಗಿದುದು, ಅವಳ ಭಾಗ್ಯವೋ ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯವೋ ಕಾಣೆ; ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿದೆ :

"ಅಂದರ....ನಿನ್ನ ಸೊಸೀಗೆ ಏನಾಗತ್ತದಮ್ಮಾ?"

"ಅದೆಲ್ಲಾ ಪಾಂಡೋರ ವನವಾಸದ ಕತೀ; ಅದನ್ನ ಕೇಳ ಇಲ್ಲದ ಕಿವ್ಯಾಗ ನೀವ್ಯಾಕ್ರೆಪ್ಪಾ ಹೊಟ್ಟ್ಯಾಗ [illegible] ಕೊಳ್ಳತೀರಿ?"

ವನಗಾಗ ಮಲ್ಲಮ್ಮನ ಸ್ವಭಾವದ [illegible] ಕರುಣಾಮೂರ್ತಿಯೊಂದು ಮೂಳೆದುಹೋಯಿತು. [illegible] ಮಲ್ಲಮ್ಮನೆಂದ ಪಾಂಡವರ ಕತೆಯೊಳಗಿನ [illegible] ಮೂರ್ತಿಯಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಅಡಿಯಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನಾನು, ಕುರ್ಚಿಯೊಂದನ್ನು ಎಳೆ[illegible] ಕೊಂಡು ಬಂದು ಮಲ್ಲಮ್ಮನಿಗೆದುರಾಗಿ ಇರಿಸಿ; ಅದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಕೊಂಡು ಮಾತಿಗಾರಂಭಿಸಿದೆ:

"ಮಲ್ಲಮ್ಮಾ, ಅದ್ಯಾಕೋ ಏನೋ, ನಿಂದೆಲ್ಲಾ [illegible] ಕೇಳಬೇಕು ಅಂತ ಮನದ ಆತುರ. ಅದನ್ನ ನೀ ನನಗ ಹೇಳತೀಯಾ?"

"ನನ್ನ ಕತೀ ತೊಗೊಂಡು ಏನ ಮಾಡತೀರಿ ರಾಯರ! ಒಂದು ದೇವರ ಕತೀ ಅಲ್ಲಾ, ದಿಂಡರ ಕತೀ ಅಲ್ಲಾ! [illegible] ಮಾತ್ರ ಕರೇನ್ರಿ. ಯಾರಾದರೂ ಒಂದೀಟು ಮನಸುಗೊಟ್ಟು ಕೇಳವರು ಸಿಕ್ಕಾಗ, ನನ್ನ [illegible] ಡಿಸ ಬಾಳೇದ ಉರಿನೆಲ್ಲಾ ತೋಡಿಕೊಂಡ್ರ, ಮನಸ.... ಹೊಟ್ಟ್ಯಾಗ ನೊಂದೀಟು ಹಗರ ಆದ್ಹಾಂಗ ಆಗತೈತಿ. ನಮ್ಮ [illegible] ಸಂಸಾರ [illegible] ನೋಡ್ರಿ; ಅದಕ್ಕ ಈ [illegible] ನಂದು [illegible] ಬೇಕು. ಗಂಡಾ—[illegible] ಪ್ರೀತಿ ಅಂದರ [illegible] ಅಂತ [illegible] ತೋರಿಸೂ ಹಾಂಗ ಇದ್ದ ಇಬ್ಬರೂ! ಒಂದs ಮಾತು [illegible] ನೋಡ್ರಿ: ಅವರು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಬಿಟ್ಟು ಉಂಡ ದಿನಾ ಅಂದರ ನನಗೇನೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಶಿವಲಿಂಗ [illegible] ಹೋಗಿರಬೇಕಲಾ; [illegible] ನರೂ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ತಡಾಗಿಡಾ ಅದರ 'ನೀ ಉಂಡುಬಿಡವ [illegible] ಹಾದೀ ನೋಡೋದು!' ಅಂತ ಹೇಕಾದನ್ನ, ಶಾಲವರದು [illegible]; ಅದರ ಒಂದs ದಿನಾ ನಮ್ಮ [illegible] ಗಂಡನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಉಂಡಾಕೀನು? ಮತ್ತ ಶಿವಲಿಂಗಾರೆ ಏನು! ಊಟದ ಮಾಕೀದಾಗ ಕಾಶಿ ಎಲ್ಲ್ಯಾದರೂ

ಕೇರಗ ಗಿರಗ ಹೋಗಿದ್ದರ ಅದಿ ಬರೂತನಕಾ ಬಸ್ಸಿನ [illegible] ಕ್ಕೆ ಕಾಯ್ತಿತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನನಗs ಸಿಟ್ಟು ಬರತಿತ್ತು.

'ಸುಮ್ಮನs ಉಂಡೇಳೊ ಮಾರಾಳಾ! ಹಿಂದ ಎಂದಾರೆ ದೇವರನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದೀಯೇನು ಇಲ್ಲೊ! ಅದೊಂದು ಹುಚ್ಚೇಕಿ ಹೆಣ್ಣಿಂಗಸು; ಅದು ಮಾಡತೈತೀ ಅಂತ ನೀನೂ ಹಾಂಗs ಮಾಡೂದೇನು?' ಅಂತ ಬೈತಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಬೈಗಳಾ ಕೇಳವರಾರು? ಇಬ್ಬರೂ ಎದುರುಬದರಾಗಿ ಕೂತು ಉಂಡರsನs ಇಬ್ಬರ ಜೀವಕ್ಕೂ ಸಮಾಧಾನ. ನಾ ಏನೋ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದು ಬೈತಿದ್ದೆನಲಾ! ಆದರ ನನಗೂ ಒಳಗೊಳಗs ಅನಸತಿತ್ತು: ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡೇ ಉಣಬೇಕೂ ಅಂತ; ಅವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಗ ಬಡಕೀರೂ ಹುಡುಗಾಟಾನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಬೇಕೂ ಅಂತ.

ಮತ್ತ ನಮ್ಮ ಕಾಶೀ ಚೆಲುವಿಕೀ ಮಾತು ಏನ ಹೇಳ್ಲಿ ಯಪ್ಪಾ! ಸಾವಿರ ಮಂದಿ ಹೆಣ್ಣಮಕ್ಕಳ ನಡುವಿನಾಗ ಕುಂತಿದ್ದರ ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂಥಾ ಹುಡುಗಿ ನನ್ನ ಸೊಸೀ! ದೇವರು ತಿದ್ದಿ ತೀಡಿ ಮಾಡಿದ ಬಣ್ಣದ ಗೊಂಬಿ ಕೂಡಾ ನಮ್ಮ ಕಾಶೀ ಹೋಲಿಕಿಗೆ ನಿಲ್ಲಂಗಿಲ್ಲ. ಮೈಬಣ್ಣಾ ನೋಡಿದರ ಅಂತೂ ಬೆಂಕ್ಯಾಗ್ಹಾಕಿ ತಗದ ಬಂಗಾರದ ತಗಡು ಬ್ಯಾರೆ ಇಲ್ಲಾ, ಇಕೀ ಮೈ ಬ್ಯಾರೆ ಇಲ್ಲಾ. ಹುಣ್ಣಿವಿ ದಿನ ಅಂತೂ ಹೇಳ್ಲಿ ಮುಗಿಯೂದಿಲ್ಲ. ಅಂದರ, ಮರೀದಲೀಕ ನನ್ನ ಕಾಶೀ ದೃಷ್ಟೀ ನಾ ಇಳಸಿ ಹಾಕ್ತಿದ್ದೆ. ಇದ್ದಬಿದ್ದೊಂದು ಕರೀ ಚಂದ್ರಾಳೀ ಸೀರಿ ಉಟಗೊಂಡು, ಹಸರು ಹೂವಿನ ಕುಬಸಾ ತೊಟಗೊಂಡು, ಹಾಂಗs ಮನ್ಯಾಗ ಸುಳದಾಡಲಾಕ ಹತ್ತಿದಳಂದರ, ಆಕೀ ಕನಡೀಹಕ್ಕಿನಂಥಾ ಗಲ್ಲಕ್ಕ—ಓಡಿಹೋಗಿ ಮುದ್ದುಕೊಟ್ಟುಬಿಡಲ್ಯಾ—ಅಂತ ನನ್ನ ಮನಸಿಗನಸತಿತ್ತು. ಯಪ್ಪಾ ಹೇಳತೇನಿ ನೋಡ್ರಿ, ನಮ್ಮ ಕಾಶೀ ಮುಗುಳನಗೀ ಮಾರಿ ಗಂಟುಬಿದ್ದದ್ದನ್ನ ನಾ ನೋಡಿದಂತ ನಮ್ಮೂರೊಳಗs ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ.

ನಾವೇನು ಬಾಳsಸು ಜೂಮಿನಾ-ಸೀಮಿನಾ ಇದ್ದವರಲ್ಲ. ಇದ್ದ [illegible]ಷ್ಟಂತದ್ದಂದರ ಒಂದು ಕೂರಿಗಿ ಹೊಲಾ. ಮನ್ಯಾಗ ಎರಡೆತ್ತು ಇಟಗೊಂಡು, ನಮ್ಮಾದರ ಜೋಡೀನs ನಿಮ್ಮಂತಾ ಇದ್ದಕ್ಕಿನರದ

ಐದಾರು ಕೂರಿಗಿ ಹೊಲಾ ಹಿಡಿದು, ಇದ್ದದ್ದರೊಳಗs ನನ್ನ ಮಗಾ ಸಂತೋಷದಿಂದs ಬಾಳೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಸುಟ್ಟ ಮಾರೀ ಶಿವಗ ಅದನ್ನ ನೋಡೂದಾಗಲಿಲ್ಲ ಯಪ್ಪಾ! ನಮ್ಮ ಸಂಸಾರದ ಸಡಗರೆಲ್ಲಾ ಮಣ್ಣುಗೂಡಿ ಹೋತು...." ಉಕ್ಕಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ಅಳುವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿ ಕೊಂಡು ಮಲ್ಲಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದಳು. ನಾನು ಆಕೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆಂದು ಮನವನ್ನೇ ಮಾರುಗೊಟ್ಟು ಕುಳಿತಿದ್ದೆ.

"ನಮ್ಮ ಸ್ವಂತದ ಹೊಲದ ನೆರಿಹೊಲಾನs ನಮ್ಮೂರ ಗೌಡರ ಅಳಿಯ ರುದ್ರಪ್ಪಂದು. ಊರಾಗಿನ ಮಂದೆಲ್ಲಾ ಒಳಗಿಂದೊಳಗs 'ರುದ್ರಪ್ಪ ಹಂತಾವಾ, ರುದ್ರಪ್ಪ ಹಿಂತಾವಾ' ಅಂತ ಮಾತನಾಡ ತಿರೂದನ್ನ ನಮ್ಮ ಕಿವೀ ಕೇಳತಿದ್ದೂ. ಆದರ ದೊಡ್ಡವರನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರು ಹ್ಯಾಂಗ ಮಾಡಿದರೂ, ನಮ್ಮಂತಾ ಬಡಮಂದಿ ಬಾಯಿಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿ ರೂದs ಆಲ್ರಿ !

ಎಷ್ಟೋ ಕಾಯೂದಕ, ನೀರು-ಮಿಡಚೀ ಮಾಡೂದಕ, ಹೊಲದ ಬೆಳೀ ನೋಡೂದಕ-ಅಂತ ನಮ್ಮ ಕಾಶೀನೂ ಹೊಲಕ್ಕ ಹೋಗಿಬರತಿದ್ಲು. ನಿಮ್ಮ ಹಾರೂರ ಹೆಣ್ಣಮಕ್ಕಳ್ಹಾಂಗ ನಮ್ಮ ಮಂದಿ ಕುಂತಲ್ಲೇ ಕುಂತರ ಬಾಳೇ ಹ್ಯಾಂಗ ಸಾಗೀತರಿ! ನಮ್ದೂ ಒಂದೊಂದು ಹೊಲಾ ಅಂದರ ಒಂದೊಂದು ದಿಕ್ಕಿಗಿದ್ದೂ. ಹೊಲದಾಗ ಕಾವಲಾ ಕಟ್ಟಿ ಇತ್ತಂದರ ನಾವೆಲ್ಲಾದರೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಒಂದೊಂದು ಕಡೆ ಹೋಗತಿದ್ದಿವಿ. ಸನೀದ ಹೊಲಾ ಅಂತ ನಮ್ಮ ಸ್ವಂತದ ಹೊಲಕ್ಕs ಕಾಶಿನ್ನ ಕಳಸತಿದ್ದಿವಿ.

ಕಾಶಿ ಮ್ಯಾಗs ಮ್ಯಾಗ ಹೇಳತಿದ್ಲು : 'ನೀ ಹೋಗೂ ಹೊಲಕ್ಕ ನಾನs ಹೋಗ್ತೀನಿ. ನೀನು ಇಲ್ಲೇ ನಮ್ಮ ಹೊಲಕ್ಕ ಹೋಗಿಬಿಡು' ಅಂತ. 'ದೂರದ ಹೊಲಾ, ಮುದುಕಿ ನಾನು; ನನಗ ದಣವಾಗತೈತಂತ ಹಿಂಗ ಹೇಳತಿದ್ದಾಳು' ಅಂತ ನಾನು ತಿಳದು 'ಬ್ಯಾಡವ್ವಾ, ಅಷ್ಟ ದೂರ ಒಬ್ಬಾಕೀನsನೀಯೆಲ್ಲೆ ಹೋಗತೀ. ನನಗೇನ ದಾಡಿ ಆಗತೈತಿ? ನಾ ಹೋಗ್ತೀನಲಾ' ಅಂತ ಅಂದುಬಿಡುತಿದ್ದೆ. ನಾ ಹಿಂಗ ಅನ್ನೂತ್ಲೇನs ಕಾಶಿ ಮಾರೀ ಸಣ್ಣದು ಮಾಡತಿದ್ಲು. ಏನೂ ಮಾತಾಡದs ಹೊಲದ

ಹಾದೀ ಹಿಡೀತಿದ್ಲು. ಕಡೀಕ ಒಂದ: ದಿನಾ, ನಾನು ಶಿವಲಿಂಗ ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಕೂತಾಗ, ಬಾಡಿದ ಮುಕಾ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾಶಿ ಹೇಳಿದಳು :

'ನಮ್ಮ ನೆರಿಹೊಲದ ರುದ್ರಪ್ಪ.... ಇಲ್ಲದ್ದಿಲ್ಲದ್ದs ನಗಚಾಟಕೀ ಮಾಡ್ಲಾಕ ಬರತಾನ. ಆ ಹೊಲಕ್ಕ ನಾ ಇನ್ನ ಮರ್‍ಯೇ ಹೋಗೂದಿಲ್ಲ!'

ಕಾಶಿ ಆ ಹೊಲಕ್ಕ ಹೋಗೂದಕ ಒಲ್ಲೆ ಅಂತಿರೋದು, ನಾನು ಆವಳ ಮಾತು ಕೇಳದಿದ್ದಾಗ ಮುಕಾ ಸಣ್ಣಗ ಮಾಡತಿರೋದು ಇದೆಲ್ಲಾದರ ಮರ್ಮ ನನಗ ಆಗ ಹೊಳದ್ಹಾಂಗಾತು. 'ನೀ ಯಾವುದೂ ಹೊಲಕ್ಕ ಹೋಗೂದು ಬ್ಯಾಡ; ಮನ್ಯಾಗs ಇದ್ದುಬಿಡು' ಅಂತ ತಾಯಿ-ಮಗಾ ಇಬ್ಬರೂ ಹೇಳಿದಿವಿ. ಇದೆಲ್ಲಾ ಆಚೀ ವರಸದ ಸುಗ್ಗ್ಯಾಗಿನ ಮಾತು.

* * *

"ದಿವಸ ಹೋದಹೋದ್ಹಾಂಗೆಲ್ಲಾ ನಡದ ಸಂಗತಿಗೋಳೂ ಮನಸಿನೊಳಗಿಂದs ಮಸಳಿಸಿ ಹೋಗತಾವಲ್ರಿ! ರುದ್ರಪ್ಪನ ವಿಚಾರನೂ ನಮ್ಮ ನೆನಪಿನ್ಯಾಗಿಂದ ಅಳಿಸಿಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಕಾಶಿ ತನ್ನ ಚೊಚ್ಚಿಲ ಬಸರಿನ ಬಯಕೀ ಉಬ್ಬಿನಾಗ ತಾ ಈ ಲೋಕದೊಳಗ ಇದ್ದದ್ದನ್ನ ಕೂಡಾ ಮರತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾಳು!

ಹೋದ ವರಸ ಬಿಳಿಜೋಳಾ ಬಿತ್ತಿದ ಬೂಮಿ ಕಡಿಮಿ ಇದ್ದರೂ ಇದ್ದsಟ ಬೆಳೀ ಚೆಲೂ ಬಂದಿದ್ದೂ. ಶಿವಲಿಂಗ ಎತ್ತು ಕಟಿಗೊಂಡು ದೂರದ ದೊಡ್ಡ ಹೊಲದಾಗs ಇರತಿದ್ದ. ನನಗ ಉರಿ ಚಳೀ ಹತ್ತಿ, ಕಾಲಾಗ ನಡಿಯೂ ತರಣಾನs ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ, ನಾ ಮನಿಮೂಳಾಗಿ ಕೂತಿದ್ದೆ. ಇಷ್ಟs....ಮನ್ಯಾಗ ಕೂತಲ್ಲೇ ಕೂತುಗೊಂಡು ಅಡಗೀ ಅಂಬಲೀ ಆsಟ್ಟು ಮಾಡತಿದ್ದೆ. ಕಾಶಿ ಇನ್ನೂ ಕತ್ತಲಕತ್ತಲ ಇರತsನs ಎದ್ದು, ನಮ್ಮ ಸ್ವಂತದ ಹೊಲಕ್ಕ ಹಕ್ಕಿಕಾಯಲಾಕ ಹೋಗತಿದ್ಲು. ಹಕ್ಕೀ ಕಾದು, ಹಿಂಡೂ ಎಮ್ಮಿಗೆ ಒಂದು ಪೆಂಡಿ ಮೇವು ತೊಗೊಂಡು, ನಾಕೈದು ತಾಸಿಗೆ ಮನೀಗೆ ಬರತಿದ್ಲು. ಒಂದೊಂದು ದಿನಾ ಮನ್ಯಾಗ ಊಟಾ ಮಾಡಿವರ ಮಾಡಿದ್ಲು, ಇಲ್ಲಾದರ ಇಲ್ಲ; ಹಾಂಗs ಗಂಡಗಂತ ಬುತ್ತೀ ರೊಟ್ಟೀ ಕಟಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೊಂದು ಹೊಲಕ್ಕ ಹೋಗತಿದ್ಲು. ಪಾಪ. ಬಯಕೀ

ಕಲುವಾಗಿ ಊಟ ಮಾಡ್ದಾ ನೆಟ್ಟಗ ಹೋಗತಿದ್ದಳು. ಕೂಲೀ ಆಳು ಹಚ್ಚಿ ಅಕಿನ್ನ ಮನ್ಯಾಗs ಇಟ್ಟುಕೋಬೇಕಂತ್ರ ಬಡತನದ ಸಂಸಾರ ರಾಯರ! ದಿನಾ ಬೆಳಗಾದರ ಕೂಲಿಗೆ ಹೋದಾಕಿ ಸಂಜೀಕ ಹೊಳ್ಳಿಯೂದು ? ಎಂಟಾನೆಂಟು ದಿನಾ ಹಾಂಗs ನಡದಿತ್ತು. ಕಾಶಿ ಏನೇನೂ ಉಸ್ ಅನದs ಹುರುಪಿನಿಂದ ಹೊಲಕ್ಕ ಮನೀಗೆ ಎಡತಾಕತಿದ್ಲು. ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಮನ್ಯಾಗ ಮಲಗಿದಾಗ ಕಾಶಿ ನನಗ ಹೇಳಿದ್ಲು :

'ಅತ್ತೀ ನೋಡು, ಆ ರುದ್ರಪ್ಪ ಸುಮ್ಮಸುಮ್ಮನs ಸಲಿಗೀ ಮಾತು ಆಡಿಕೋತs ನನ್ನ ಹತ್ತೀಲಿ ಸುಳದಾಡತಿರತಾನ. ನನಗ ಯಾಕೋ ಅವನ ಕಲವಾಗಿ ಅಂಜಿಕಿ ಬರಬಾಕ ಹತ್ತ್ಯತಿವ್ಯಾ! ನಾಳಿಂದs ಆ ಹೊಲಕ್ಕ ಹತ್ತೀ ಕಾಯಾಕ ನಾಯೇನೂ ಹೋಗಬಾರದೂ ಅಂತ ಮಾಡೀನಿ.'

ಕಾಶೀ ಮಾತು ಕೇಳಿ ನನ್ನೆದೀಗೆ ಕಲ್ಲು ಬಡದ್ಹಾಂಗ ಆತು. ಒಂದೀಟು ಹೊತ್ತು ಹಾಂಗs ಕುಂತಗೊಂಡು, ಆ ಮ್ಯಾಲ ಆಕೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ:

'ನೋಡು, ನಾಳ್ಯೊಂದ ದಿನಾ ಹೋಗಿ ಬಾ! ನಿನ್ನ ಗಂಡಗ ಬುತ್ತೀ ರೊಟ್ಟೀ ಕೊಡಲಾಕ ಹೋಗ್ತೀಯಲಾ, ಆಗ ಹೀಂಗಿನ ಮಾತು ಹೀಂಗ ಅಂತ ಶಿವಲಿಂಗಗ ಹೇಳಿಬಿಡು. ಬೇಕಾದರ ಕೂಲೀ ಆಳು ಇಟ್ಟಾನು; ನಾಳಿಯಿಂದ ನೀ ಹೋಗಬ್ಯಾಡ.'

* * *

"ಮರುದಿನಾ ಹಳೇ ಹೊತ್ತಿನೇ ಎದ್ದು, ಜೀವ ಒಲ್ಲದವನs ಕಾಶಿ ಹೊಲದ ಕಡೆ ಹೊರಟಳು. ಅಕಿನ್ನ ನೋಡಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಹೀಂಗ ಹೀಂಗ ಆತು. ಹೋಗೂದು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡೂ ಅಂತ ಹೇಳಿಬಿಡಬೇಕು ಅನಿಸಿತು. ಆದರ ಮಾಡೂದೇನು? ನಾ ಅಂತೂ ಮುಂದಕ ಹೆಜ್ಜೀ ಇಡೂಹಾಂಗಿಲ್ಲ, ಹತ್ತೀ ಕಾಯಾಕ್ಹೋಗೋದು ಬಿಡೂಹಾಂಗಿಲ್ಲ. ಇದ್ದ ಮೂರು ಕಾಳನ್ನ ಹಕ್ಕಿ ಮುಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಹೋದರ ಒಕ್ಕಲಿಗ್ಯಾಗೇನು ಉಳೀಬೇಕು? ಬರೇ ಕಂತಿ! ಅಂತs, ಹೊಲಕ್ಕ ಹೋಗೂದು ಕಾಶಿಗೆ ಒಲ್ಲಾದದ್ದು ಗೊತ್ತಾದರೂ 'ಹೋಗಬ್ಯಾಡಾ' ಅಂತ ಅನ್ನಾದೂ ನನ್ನ ಕಡಿಂದ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಬಡತನದ ಹೊಟ್ಟೀಕಿಚ್ಚು ಕೆಟ್ಟ ರಾಯರs !

ದಿನದ ಹಾಂಗ—ನಾಕೈದು ತಾಸಿನ ಸುಮಾರಿಗೆ—ಕಾಶಿ ಮನಿಗೆ ಬಂದ್ಲು. ತಲೀಮ್ಯಾಗಿನ ಮೇವಿನ ಪೆಂಡೀ ಕೆಳಗ ಚೆಲ್ಲಿ ಒಳಗ ಬಂದ್ಲು. ಯಾಕೋ ಆಕೀ ಮಾರೀಮ್ಯಾಗಿನ ಕಳೆನS ಇರಲಿಲ್ಲ; ನಿದ್ದೀ ಕಟ್ಟಿದವರ್ಹಾಂಗ ಮಕಾ ಎಲ್ಲಾ ಬಾಡಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಕಣ್ಣೆರಡೂ ಒಣಕಲ ಒಣಕಲಾಗಿ, ಒಳಗ ಸಿಕ್ಕೊಂಡ್ಹಾಂಗ ಆಗಿದ್ವು, ಬಂದಾಕಿ ನನ್ನ ಜೋಡೀ ಮನಸು ಬಿಚ್ಚಿ ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ ಕೂಡಾ. 'ಹೀಂಗ್ಯಾಕS ಕಾಶೀ, ಹೀಂಗ್ಯಾಕS ಕಾಶೀ' ಅಂತ ನಾ ದುಂಬಾಲುಬಿದ್ದು ಕೇಳಿದರ, 'ಹಿಂಗ್ಯಾಕಂದರ ಹ್ಯಾಂಗS ಅತ್ತೀ?' ಅಂತ ಆಕಿ, ಇಲ್ಲದ ನಗೀ ಎಳೆದುತಂದು ನನಗS ತಿರಿಗಿ ಕೇಳಿದ್ಲು. 'ಊಟಾ ಮಾಡೀ ರೊಟ್ಟೀ ಒಯ್ದುಬಿಡು, ಹಸಿದಿದ್ದೀಯಾದೀತು' ಅಂತ ನಾ ಅಂದರ 'ಅಲ್ಲೀ ಹೋಗಿ ಉಣತೀನೇಳು ನಾ' ಅಂದುಬಿಟ್ಲು.

ಬುತ್ತೀ ರೊಟ್ಟೀ ಗಂಟು ಕಟ್ಟತಿರೂವಾಗ ಆದರ ಕಡೆ ಕಾಶೀ ಮನಸS ಇದ್ಹಾಂಗ ನನಗ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಒಳಗಿಂದೊಳಗ ಏನು ಎಣಿಕೀ ಹಾಕತಿದ್ಲೋ! ರೊಟ್ಟೀ ಜತೀಗೆ ತಿನಲಾಕ ಮಾಡಿಟ್ಟ ಪದಾರ್ಥಾನS ಗಂಟಿನ್ಯಾಗ ಕಟ್ಟಿದ್ದಿಲ್ಲ, ನಾ ಯಾತಕ್ಕೋ ಹೋಗಿ ನೋಡತೀನS! ಗಡಿಗ್ಯಾಗಿನ ಪಲ್ಲೀ ಎಲ್ಲಾ ಇದ್ದ ಕಿದ್ಹಾಂಗS ಇತ್ತು.

'ಅಲ್ಲS ಕಾಶೀ, ರೊಟ್ಟ್ಯಾಗ ಪದಾರ್ತ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲೇನು? ಇಂದ ಹೀಂಗ್ಯಾಕ ಅರವು ಹಾರಿದವರ ಹಾಂಗ ಮಾಡಲಾಕ ಹತ್ತೀದಿ?' ಅಂತ ನಾ ಕೇಳಿದೆ. ಆಕಿ ಒಂದೂ ಮಾತಾಡದS ಗಂಟು ಬಿಚ್ಚಿ, ಪಲ್ಲೀ ಹಾಕಿ ಕಟಗೊಂಡ್ಲು. ಹಾಂಗS ಹೊಲದ ಹಾದೀ ಹಿಡಿದುಬಿಟ್ಲು. ಹೋಗೂ ಮುಂದ ನಾ ಕಾಶಿಗೆ ಕೂಗಿ ಹೇಳಿದೆ:

'ನಾಳೆ ನಾ ಹೊಲಕ್ಕ ಹೋಗೂದಿಲ್ಲಂತ ಶಿವಲಿಂಗಗ ಹೇಳಿಬಿಡS!' ನನ್ನ ಮಾತು ಆಕೀ ಕಿವೀ ಒಳಗ ಸೇರಿತೋ ಇಲ್ಲೋ ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು; ನನ್ನ ಕಡೆ ತಿರುಗಿ ನೋಡಲಿಲ್ಲ ಕೂಡಾ. ನಾ ಹಾಂಗS ಉಳದಿರೂ ಒಂದೆರಡು ಮನೀ ಕೆಲಸಾ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು, ಹೋಗಿ ಹಾಸಿಗೀ ಮ್ಯಾಲ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡೆ.

* * *

ಹೊತ್ತು ಮುಣುಗೂಡಕ್ಕ ಬಂದಿತ್ತು. ನಾ ಕಾಶಿ ಬರೂ ದಾರೀ ಕಡೇನs ನೋಡತs ಕೂತುಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಒಮ್ಮಿಗಲೇ ಶಿವಲಿಂಗ ಮನೀ ಒಳಗ ಬಂದ. 'ಇಂವ ಯಾಕ ಈಗ ಬಂದಾ!' ಅಂತ ಮನಸು ಎಣಿಕೀ ಹಾಕತಿರೂದರೊಳಗs ಸಿಟ್ಟಿನ ದನಿಯಿಂದ ಶಿವಲಿಂಗ ಮಾತಾಡಿದ:

'ಇಂದ ನನಗ ಊಟಾ ಗೀಟಾ ಏನೂ ಬ್ಯಾಡೇನು? ಇಂದ ಶಿವರಾತ್ರೀ ಅಂತ ತಿಳಕೊಂಡೀರೋ ಏನು?'

ಗಾಬರ್‍ಯಾಗಿ ನಾ ಕೇಳಿದೆ: 'ಅದ್ಯಾಕೋ ಯಪ್ಪಾ! ಕಾಶಿ ಬುತ್ತೀರೊಟ್ಟೀ ತೊಗೊಂಡು ಆಗs ಹೋಗ್ಯಾಳಲಾ! ಹೊಲಕ್ಕ ಬಂದಿಲ್ಲೇನು ಆಕಿ?'

ನನಗಿಂತಾ ಹೆಚ್ಚು ಗಾಬರ್‍ಯಾಗಿ ಶಿವಲಿಂಗ ಕೇಳಿದ:

'ಆಗs ಹೋಗ್ಯಾಳು? ಹೊಲಕ್ಕ ಬಂದs ಇಲ್ಲಲಾ! ನಾ ಹಾದೀ ನೋಡಿ ನೋಡಿ, ಹಸದ ಸತ್ತು ಈಗ ಓಡಿಬಂದೀನಿ!'

ನನ್ನ ಎದೀಗೆ ಸಿಡ್ಲು ಬಡಿದ್ಹಾಂಗ ಆತು; ಏನು ಮಾತಾಡ ಬೇಕೆಂಬೂದs ತಿಳೀದ್ಹಾಂಗಾತು. ಒಮ್ಮಿಗೀಲೆ ಅಳುವs ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿತು. ಅಳತಾ ಅಳತಾನs ಹೇಳಿದೆ: 'ದಿನಾ ಹೋಗೂ ಯಾಳೇಕs ಹೋಗ್ಯಾಳೋ ಕಾಶಿ ಇಲ್ಲಿಂದ—ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪಾ!'

'ಹಂ, ದಿನಾ ಹೋಗೂ ಯಾಳೇಕs ಹೋದರ, ಹೋಗ್ಯಾಳಾದರೂ ಎಲ್ಲಿ?' ಅಂತ ಶಿವಲಿಂಗ ಗರಕ್ಕನs ತಿರುಗಿದವನs ಹೊರಗ ಹೊಂಟಾಂವ ಹೋಗೇ ಬಿಟ್ಟ. ನಾನು ಎದೀಯೊಳಗ ನುಚ್ಚಕುದಿಸಿಗೋತs 'ಈಗ ಬಂದಾರು, ಆಗ ಬಂದಾರು' ಅಂತ ದಾರೀ ನೋಡತs ಹಾಂಗs ಕುಂತು- ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೆ. ಮನ್ಯಾಗ ದೀಪಾ ಹ್ಯಾಂಗ—ಯಾವಾಗ—ಹಚ್ಚಿದಿನೋ ನಂದು ನನಗs ಎಚ್ಚರಿಲ್ಲ. ಊರಮಂದೀದೆಲ್ಲಾ ರಾತ್ರೀ ಊಟಾತು, ಉಡಿಗ್ಯಾತು, ಕೆಲಸಾತು, ಬಗಸ್ಯಾತು, ಆದರೇನು! ಮಗಾನೂ ಇಲ್ಲ; ಸೊಸೀನೂ ಇಲ್ಲ! ಮಂದೆಲ್ಲಾ ಮಲಕೊಂಡು ಸಿದ್ದೀ ಮಾಡ್ಲಾಕ ಹತ್ತಿತು; ಯಾವ ಸುದ್ದೀನೂ ಇಲ್ಲ! ನಾಯಿ, ಬೆಕ್ಕು, ಇಲಿ ಸರಾಸರಾ ಸಪ್ಪಳಾ ಮಾಡಿದ ರೂನೂ, ಯಾರಾದರೂ ಬಂದರೇನೋ-ಅಂಬೂ ಆಶೆಗಣ್ಣಿಂದ ತಲಬಾಗಿಲ

ಕಡೆ ನೋಡತಿದ್ದೆ. ರಾತ್ರಿ ಸರವೊತ್ತಾದರೂ ಯಾರದೂ ಸುಳುವು ಇಲ್ಲ. ನನಗ ತೀರಾ ತಾಳಿಕೊಳ್ಳಿಕ್ಕೆ ಆಗದ್ಹಾಂಗ ಆತೂ ಅಂದರ ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳಾಕ ಹತ್ತತಿದ್ದೆ; ಅತ್ತು ಅತ್ತು ಬ್ಯಾಸರ ಬಂತಂದರ ದಂಗುಬಡದವರ್ಹಾಂಗ ಸುಮ್ಮನs ಕೂತುಬಿಡತಿದ್ದೆ. ಹಿಂದಕ್ಕ ನನ್ನ ಗಂಡ ತೀರಿಕೊಂಡ ದಿನಾ ರಾತ್ರೀನೂ ನನಗ ಹೀಂಗs ಆಗಿತ್ತು.

ಸರವೊತ್ತಿನ ವ್ಯಾಗ ಮೂರು ತಾಸು ರಾತ್ರಿ ಆಗಿದ್ದೀತು. ಶಿವಲಿಂಗನ ಕೈ ಹಿಡಕೊಂಡು, ನಾಕೈದು ಮಂದಿ ನೆರಿಹೊರೀ ಹೊಲದವರು ಮನಿಗೆ ಕರಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಶಿವಲಿಂಗ ನನ್ನ ನೋಡಿದವನs 'ಯವ್ವಾ, ನನ್ನ ಕಾಶಿನ್ನ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟೀ....' ಅಂತ ಕೂಗಿ ಕೂಗಿ ಅಳಾಕಹತ್ತಿದ. ನನಗ ಏನೂ ತಿಳೀದ್ಹಾಂಗಾತು. ಶಿವಲಿಂಗನ ಜೋಡೀ ಬಂದಿದ್ದವರನ್ನ ಕಾಶೀ ಸಲುವಾಗಿ ಕೇಳಿದೆ. 'ಊರು, ಕೇರಿ, ಭೂಮಿ, ಸೀಮಿ ಒಂದೂ ಉಳಸಲಿಲ್ಲ; ಎಲ್ಲಾನೂ ತಿರಿವಿ ಹಾಕಿದಿವಿ; ಎಲ್ಲೆಲ್ಲ್ಯಾ ಕಾಶವ್ವನ ಪತ್ತೇ ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಅಂತ ಹೇಳಿದರು. ನನ್ನ ಎದೀಯೊಳಗ ತಣ್ಣೀರು ಹನಿಸಿದ್ಹಾಂಗ ಆತು. ಕುಂತ ನೆಲಾ ಗಿಮಿಗಿಮಿ ತಿರಗಲಾಕಹತ್ತಿತು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾವಳ ಕವೀತು.

ಮುಂದ ನನಗ ಎಚ್ಚರಾದಾಗ ನೋಡತೀನs: ಬಂದವರೆಲ್ಲಾರೂ ನನ್ನ ಕೈಕಾಲು ತಿಕ್ಕತs ಕೂತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಶಿವಲಿಂಗ ನನ್ನ ತಲೀವ್ಯಾಗ ಕೈಯಾಡಸತs ಕೂತಿದ್ದ.

ಮರುದಿನಾ ಚುಮುಚುಮು ಬೆಳಗಾಗೂದರೊಳಗs ಶಿವಲಿಂಗನ ಜೋಡೀ ಬಂದಿದ್ದವರೆಲ್ಲಾರೂ ಕಾಶಿನ್ನ ಹುಡುಕಲಿಕ್ಕೆ ಮತ್ತ ಹೊಂಟರು. ಶಿವಲಿಂಗ ತಾನೂ ಬರತೀನಂದ. 'ನೀ ಇಲ್ಲೇ ಮುದಿಕೀ ಹತೀಲೇನs ಇರು!' ಅಂತ ಜುಲುಮಿಮಾಡಿ ಹೇಳಿ, ಎಲ್ಲಾರೂ ಹೊಂಟುಹೋದರು.

ಹಳ್ಳೀ ಊರಾಗ ಸುದ್ದಿ ಹಬ್ಬೂದು ಏನ ತಡಾ ರಾಯರs! ಎಲ್ಲಾ ಮಂದಿ ಬರೂದು, ಆದ ಸಂಗತೀನೆಲ್ಲಾ ಕೇಳೂದು, ನಾಕು ಮರಕದ ಮಾತಾಡಿ ನಡದಬಿಡೂದು. ಬಂದವರೆಲ್ಲಾರಿಗೂ ಬ್ಯಾಸರಿಲ್ಲದs ನಾ ಎಲ್ಲಾ ಹೇಳತಿದ್ದೆ; ಶಿವಲಿಂಗ ಯಾರ ಕೂಡಾನೂ ಮಾತಾಡದs ಹುಚ್ಚು-ಹಿಡಿದವರ್ಹಾಂಗ ಕೂತುಕೊಂಡಿದ್ದ.

ಹೊತ್ತೇರಿ ತಾಸು ಆಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮಿಗೀಲೇ ಓಣ್ಯಾಗ ನಿಂತು ಯಾರೋ ಕೂಗಿ ಮಾತಾಡಿದ ದನಿ ಕೇಳಿಸಿತು:

'ಪಾಪ, ಶಿವಲಿಂಗನ ಹೇಣತಿ ಕಾಶವ್ವ....ಹೂವಿನ ತ್ವಾಟದ ಬಾವ್ಯಾಂಗ ಬಿದ್ದಾಳ ನೋಡಪಾ!'

ಕೂತಿದ್ದ ಶಿವಲಿಂಗನ ಕಿವಿಗೆ ಈ ಮಾತು ಬೀಳೂದs ತಡಾ, 'ಏನು....' ಕಾಶಿ....! ಬಾಂವಿ.....!' ಅಂತ ಅನ್ನಕಿರುವಾಗನs ಬಿಟ್ಟ ಬಾಣ ಹೋದ್ಹಾಂಗ ಓಡಿಬಿಟ್ಟ. ಇದ್ದ ಜನಾ ಎಲ್ಲಾರೂ ಅವನ ಹಿಂದಿಂದs ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟರು. ನನಗಾಗ ಎಲ್ಲೀ ಕಸುವು ಬಂತೋ ಏನೋ, ಹಾಂಗs ಬಿದ್ದಕೋತs ಎದ್ದಕೋತs ಹೂವಿನ ತ್ವಾಟದ ಬಾಂವೀ ಕಡೆ ನಡದೆ. ಹಾದ್ಯಾಗ ಇದರಿಗೆ ಯಾರ್ಯಾರು ಸಿಕ್ಕಿದರಂಬೂ ಎಚ್ಚರ ಕೂಡಾ ನನಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಬಾಂವೀ ಹತ್ತೀಲಿ ಬಂದು ನೋಡತೀನs! ತೊಯ್ದು ನೀರು ಬಸೀತಿರೋ ಹೆಣಾ ತಗದು ದಂಡೀಮ್ಯಾಲ ಹಾಕಿದ್ದರು. ಶಿವಲಿಂಗ ಹೆಣದ ತಲೀ ತನ್ನ ತೊಡೀಮ್ಯಾಗ ಇಟಗೊಂಡು 'ನನ್ನ ಕಾಶಿ! ನನ್ನ ಕಾಶಿ!' ಅಂತ ಜಪಾಮಾಡತs ಕೂತುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಆಗ ನಾನೂ ಹೋಗಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹೊಡಕೊಂಡೆ, ಬಡಕೊಂಡೆ, ಅತ್ತೆ, ಕರೆದೆ, ಎಲ್ಲಾ ಮಾಡಿದೆ; ಆದರ ನನ್ನ ಹೋದ ಕಾಶೀ ಜೀವ, ಈ ಪಾಪಿಗೆ ಏನ ಮಾಡಿದರ ಸಿಗೂ ಹಾಂಗಿತ್ತು? ನೀರಾಗ ಬಿದ್ದು ನೆನದು ಮುದ್ದಿ ಮುದ್ದಿ ಆಗಿರೂ ನನ್ನ ಕಾಶೀ ಮುಕದ ಕಡೆ ನೋಡಬೇಕೆಂದರ ನನ್ನ ಕಡಿಂದಾಗವೊಲ್ಲದು. ಉಬ್ಬಿರೂ ಕಣ್ಣು, ತೆರಿದ ಬಾಯಿ, ಹರವಿ ಬಿದ್ದಿರೂ ಕೂದಲಾ ಇವೆಲ್ಲಾ ನನ್ನ ಬಣ್ಣದ ಗೌರೀಯಂತಾ ಕಾಶಿನ್ನ....ಬೇತಾಳದ್ಹಾಂಗ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟದ್ದು.

ರೀತೀ ಪ್ರಕಾರ ಪಂಚನಾಮೇ ಒಂದು ಆಗಬೇಕಲಾ ರಾಯರ! ಗೌಡರು ಬಂದರು, ಶಾನಭೋಗರು ಬಂದರು, ಪಂಚರು ಬಂದರು; ವಾಲೀಕಾರರಂತೂ ಮೊದಲs ಬಂದಿದ್ದರು. ಪಂಚನಾಮೇಕಂತ ಬಂದವರೆಲ್ಲಾ ನಿಬ್ಬಣಕ್ಕ ಬಂದವರ್ಹಾಂಗ ನಗತಾ ಕೆಲೀತಾ ಹಾಸಿದ ಗುಡಾರದ ಮ್ಯಾಲ ಕೂತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರ ಎಲೀ ಅಡಿಕೇನು! ತಂಬಾಕೇನು!

ಚುಟ್ಟಾ-ಬೀಡೇನ; ಎಲ್ಲಾನೂ ನಡದಿತ್ತು! ಯಾರ ಹೊಟ್ಟಿ ಕಡದರ ಯಾರು ಜವಾನ ಮುಕ್ಕವರು ರಾಯರ! ಗೌಡರು—ಇವರs ರುದ್ರಪ್ಪನ ಮಾವ—ಬೀಡೀ ಸೇದತs ಸೇದತsನs ಈರಪ್ಪಸೆಟ್ಟರ ಕಡೆ ನೋಡಿ ಹೇಳಿದರು :

'ಈ ಅತ್ತೀ ಮನೀ ಸೊಸೆಂದರ ಹಣಿಬಾರಾನs ಇದು! ಸುಮ್ಮ ಸುಮ್ಮನs ತಮ್ಮ ಜೀವಾ ಕಳಕೋತಾವು. ಮತ್ತ ಮನ್ಯಾವರದಾರೇ ಮೋಜಾ ಏನ ಹೇಳ್ಲಿ! ಕಾಡೂ ಮುಂದ ಕಾಡತಾರ, ಸತ್ತಮ್ಯಾಲ ಸುಮ-ಸುಮ್ಮನs ಬಡಕೋಳಾಕ ಹತ್ತಾರ. ಲೋಕದ್ದೆಲ್ಲಾ ಮಜಾನs ಐತಿ!'

ಸೆಟ್ಟರು ಏನೂ ಮಾತಾಡದ 'ಆ ಹಾ-!' ಅಂತ ಬರೇ ನಕ್ಕುಬಿಟ್ಟರು ಗೌಡರ ಮಾತು ಕೇಳಿ, ನನ್ನ ಹೊಟ್ಟ್ಯಾಗ ಖಾರಾ ಕಲಿಸಿದ್ಹಾಂಗಾತು. ಶಾನಭೋಗರು ಪಂಚನಾಮೇದ ದಸಿಂದ ಅವಸರಾ ಮಾಡಲಾಕ ಹತ್ತಿ-ದರು. ಅಂದ ಆವರ ಮನ್ಯಾಗೇನೋ ಹಬ್ಬ ಇತ್ತಂತ; ಅದಕ್ಕ ಲಗೂನs ಮನಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿತ್ತಂತ.

ಈರಪ್ಪಸೆಟ್ಟರು, ಯೆಂಕಪ್ಪರಡ್ಡಿ ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ, ನಮ್ಮ ಶಿವಲಿಂಗನ್ನ ಒಂದು ಕಡೆ ಕರಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಹೋದವರು ತಾಸಿನ ತಾಸು ಬರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆ ಮ್ಯಾಲ ಗೌಡರು ಶಾನಭೋಗರು ಕೂಡಿ ಅವರಿದ್ದಲ್ಲಿ ಗೇನs ಹೋದರು. ಮತ್ತೊಂದು ತಾಸು ಏನೇನೋ ಅರದಾಟ ಅಲ್ಲೇ ನಡೀತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಎಲ್ಲಾರೂ ಕೂಡಿ ಬಂದರು; ಪಂಚನಾಮೇದ ಕೆಲಸಾ ಮುಗಿಸಿದರು. 'ಹೊಟ್ಟಿಕಡತ ಎದ್ದು, ನೋವು ತಾಳಲಾರದs ಬಾಂವ್ಯಾಗ ಬಿದ್ದಳು' ಅಂತ ಬರದು ಮ್ಯಾಲಕ ತಿಳಿಸಿದರು. ನಾವು ತಾಯಿ ಮಗಾ ಇಬ್ಬರೂ ಕಾಶೀ ರಿಣಾ ಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಮನಿಗೆ ಬರಬೇಕಾದರ, ಹಗಲು ಇಳಿಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು.

* * *

ಮುಂದ ಐದಾರು ದಿನಾ ಹೋದ ಮ್ಯಾಗ ಒಂದು ದಿನಾ, ನಾನು ಶಿವಲಿಂಗನ್ನ ಕೇಳಿದೆ: 'ಆ ದಿನಾ ಈರಪ್ಪಶೆಟ್ಟಿ, ಯೆಂಕಪ್ಪರಡ್ಡಿ ನಿನ್ನ ಯಾತಕ್ಕ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ರು?'

'ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ತೊಗೊಂಡು ಏನ ಮಾಡತೀ ಬಿಡವ್ವಾ ನೀನು !' ಅಂತ ಶಿವಲಿಂಗ ಅಂದುಬಿಟ್ಟ; ನಾ ಸುಮ್ಮನಾದೆ. ಆದರ ನಾನು ಮುಖಾ ಸಣ್ಣಾಡು ಮಾಡಿ ಸುಮ್ಮಗs ಕೂತದ್ದನ್ನ ಶಿವಲಿಂಗನ ಕಡಿಂದ ನೋಡೂದಾಗಲಿಲ್ಲೇನೋ ! ತಾನಾಗೇ ಹೇಳಿದ :

'ನೋಡು ಯವ್ವಾ ! ಈ ಗೌಡ-ಶಾನಭೋಗರು, ಇಂತಾದೇನsರೆ ಆದೀತೋ ಇಲ್ಲೋ ಅಂತ ಹಾದೀ ನೋಡತಕs ಕುಂತಿರತಾರ. ಅವ್ರೊತ್ತ ಏನಾದರೂ ಕೊಡದಿದ್ದರ, ಗಂಡಾ ಅತ್ತಿ ಕೂಡಿ ಬಡದು ಚಾಂವ್ಯಾಗ ಚೆಲ್ಲ್ಯಾರ....ಅಂತ ಬರದು ಹಾಕತೇವಿ ಅಂತ ಅವರೆಲ್ಲಾರೂ ಹೆದರಿಸಿದರು.'

'ಹಾಂಗಾದರ ನೀ ಏನು ಕೊಟ್ಟೇನು ?'

'ಎಲ್ಲೀದು ಕೊಡೂದು ? ಕೊಡದಿದ್ದರ ಅಂತೂ ನಿರವಾ ಇದ್ದಿಲ್ಲ ! ಸುಮ್ಮಸುಮ್ಮನs ನಿನ್ನ ತೊಗೊಂಡು ಕಚೇರಿ ಕಟ್ಟೀ ತಿರಗೂ ಪರಸಂಗ !'

'ಹಂಗಾದರ ಏನು ಮಾಡಿದಿ ?'

'ಮಾಡೂದೇನು ! ಸುಗ್ಗಿ ಆದ ಮ್ಯಾಲ ಕೊಡತೀನಿ ಅಂತ ಹೇಳಿದೆ. ತಿಪ್ಪಯ್ಯನವರು ನಡುವಾಗಿ, ಗೌಡಾ ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ ತಮ್ಮ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕಾಗದಾ ಬರದುಕೊಟ್ಟರು. ನಡುವಾದವರನ್ನ ಮುಣಗುಸೂದೈತೇ ! ಇಂದಿಲ್ಲಾ ನಾಳೆ ಕೊಡಲಾಕs ಬೇಕಲಾ !'

'ಎಷ್ಟು ಕೊಡಬೇಕಂತ ಕರಾರಾಗೇತಿ ಶಿವಲಿಂಗಾ ?'

'ಮೂನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿ !'

'ಅಯ್ಯಯ್ಯೋ !' ಅಂತ ಅಂದೆ. ನನ್ನ ಎದೀ ಒಡದುಹೋತು. 'ಕಾಶಿ ತಾ ಹೋಗೂದಲ್ಲದs ಮನೀ ಎಲ್ಲಾ ತೊಳಕೊಂಡು ನಡದ ಬಿಟ್ಟಳs....!' ಅಂತ ಅಂದು ಹೊಟ್ಟ್ಯಾಗಿನ ಉರೀ ಹೊರಗ ಹಾಕಿದೆ. ಶಿವಲಿಂಗ ಮುಖಾಬಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮಂಕನ್ಹಾಂಗ ಕುಂತುಕೊಂಡಿದ್ದ.

ಸತ್ತದ್ದು ತನ್ನ ಬಾಯಾಗ ಮಣ್ಣು ಹಾಕ್ಕೊಂಡು ಹೋಗತೈತಿ; ಇದ್ದವರದೆಲ್ಲಾನೂ ನಡದs ನಡೀಬೇಕಲ್ಲ ! ಸುಗ್ಗೀದಿನಾ ಎಲ್ಲಾ ತೀರಿ, ತಿರಗಿ ಉಗಾದೀ ಹಬ್ಬನೂ ಬಂದುಹೋತು. ಬೆಳದ ಬೆಳೀನೆಲ್ಲಾ ಕುಟ್ಟಿಕ್ಕಿ ಮಾರಿದರೂ, ಹೊಲದ ಯಜಮಾನರ ತಿರಗೀ ಹಣಾ ಮುಟ್ಟಬೇಕಾದರ

ಕುರಿ-ಕ್ವಾಣ ಬಿದ್ದು ಹೋದೂ. ಶಿವಲಿಂಗ ಗೌಡರಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಗಡುವು ಉಗಾದೀತನಕಾ ಅಂತಿತ್ತು. ಉಗಾದಿ ಆಗೂದs ತಡಾ, ಗೌಡರು ತಿಪ್ಪಯ್ಯನ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿದರು. ತಿಪ್ಪಯ್ಯ ನಮ್ಮ ಮನಿಗೆ ಸಂಜೆ ಮುಂಜಾಲಿ ಎಡತಾಕಲಾಕಹತ್ತಿದ. ಹೊಟ್ಟೀ ಕಾಳಿಂದs ಪಂಚೇತಿ ಬಂದಿರುವಾಗ, ಮುನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ತರಬೇಕೆಲ್ಲಿಂದ ರಾಯರ! ಇದs ಚಿಂತೀವೊಳಗs ತಾಯಿ ಮಗಾ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಹಗಲೂ ರಾತ್ರೀ ಕಳೀತಿದ್ದಿವಿ.

ಕೆಟ್ಟಯಾಳೀ ಅಂದರ ನಮಗ ಎಂತಾದು ಹತ್ತೀದ್ದೀತು ರಾಯರ! ಇಂತಾ ಯಾಳೀದಾಗs ನನ್ನ ಸಣ್ಣ ಮಗಳ ಗಂಡ ತೀರಕೋಬೇಕs! ದುಃಕ್ಕ ಬರಲಾಕ ಹತ್ತಿದೂ ಅಂದರ ಒಂದರ ಹಿಂದೊಂದು ಹಾಂಗs ಬರಲಾಕs ಹತ್ತತಾವ. ಹರೇದ ಮಗಳು ಬಂದು ಮನ್ಯಾಗ ಕುಂತುಬಿಟ್ಲು; ಮಗಳ ಗಂಡ ಸತ್ತ ದುಕ್ಕದವರಂತ ತಿಳದೋ ಏನೋ, ಒಂದೆರಡು ತಿಂಗಳು ತಿಪ್ಪಯ್ಯನ ತಗಾದೆ ಕಡಿಮಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆ ಮ್ಯಾಗ ಮತ್ತ ಎರಡೂ ಯಾಳೇ ಬರೂದಕ ಸುರೂಮಾಡಿದ.

ಶಿವಲಿಂಗಗ ಒಂದೆರಡ ಸಾರೆ ನಾ ಹೇಳಿದೆ: "ಹರೇದ ಮಗಳನ್ನ ಎಷ್ಟು ದಿನಾ ಅಂತ ಮನ್ಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರೂದು? ಎಲ್ಲ್ಯಾದರೂ ಒಂದು ಚೆಲೋ ಮನೀ ನೋಡಿ ಉಡಿಕೀಮಾಡಿಕೊಟ್ಟುಬಿಡು; ತೆರವಿನ ಹಣಾ ಏನಾದರೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬಂದರ, ಆದರಾಗs ನಿನಗೂ ಒಂದು ಎಲ್ಲ್ಯಾದರೂ ಹೆಣ್ಣು ನೋಡಿದರ ಬಂದೀತು!"

ನಾ ಹೇಳಿದಾಗೆಲ್ಲಾ ಶಿವಲಿಂಗನದು ಒಂದs ಉತ್ತರ: "ನನಗ್ಯಾತಕ್ಕ ಬೇಕs ಯವ್ವಾ ಇನ್ನಮ್ಯಾಲ ಹೇಣತಿ, ಸಂಸಾರಾ! ಇರೂತನಕಾ ಎಲ್ಲ್ಯಾದರೂ ದುಡುದು ಹೊಟ್ಟೀತುಂಬಿಕೊಂಡರ ಆತು!" ಶಿವಲಿಂಗನ ಈ ಮಾತು ಕೇಳಿದಾಗೆಲ್ಲಾ ನನ್ನ ಕಳ್ಳಿಗೆ ಕೊಳ್ಳೀಚುಚ್ಚಿದ್ಹಾಂಗ ಆಗತಿತ್ತು.

ತಿಪ್ಪಯ್ಯನ ತೊಂದರಿ ತಲಿಬ್ಯಾಸರಕೀ ಕೊಟ್ಟಿತು. 'ಹುಡಿಗೀ ಉಡಿಕೀ ಕಾರೇ ಆಗೂತನಕಾ ತಡಿ; ಬಂದ ತೆರವಿನ ಹಣಾ ಕೈಯಾಗಿಂದ ಕೈಯಾಗs ನಿನಗ ಎಣಿಸಿ ಕೊಡತೀನಿ' ಅಂತ ಶಿವಲಿಂಗ ಅಂವಗ ಹೇಳಿದ. ತನಗ ರುಪಾಯಿ ಬರತಾವಂತ ಬರೋಸ ಅನಿಸಿತೇನೊ ತಿಪ್ಪಯ್ಯಗ; ಕಾರೇ ಆಗೂತನಕಾ ಮನಿಗೇನು ಬರಲಿಲ್ಲ.

ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ. ಈಗ ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸ-ಬೇಕಾದುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಭಾರತೀಯನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪರದೇಶೀಯರ ದೇಶಪ್ರೇಮವನ್ನು, ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ನಾವು ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇಟಲಿ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡು, ರಷ್ಯಾ, ಜರ್ಮನಿ ಯಾವ ದೇಶವನ್ನೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ; ಅಲ್ಲಿಯವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ದೇಶಾಭಿಮಾನದೆದುರು ಸಂಸಾರವೆಂದರೆ ಕಾಲುಕಸ!"

ಹೀಗೆಂದು ಮಾತನಾಡುವಾಗಿನ ರಾಯರ ಹಾವ-ಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ದೇಶಭಕ್ತಿಯ ಕಳವಳದ ತೆರೆಗಳೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಸಾರತ್ಯಾಗದ ನಿರ್ಣ-ಯವೂ ತುಂಬಿ ಹೊರಸೂಸುತ್ತಿರುವವು. ಇವರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳು ತಿರುವಾಗ, ವಕೀಲರ ದೇಶಪ್ರೀತಿಯು ಒಂದಕ್ಕೆ ಎರಡಾಗುವುದು.

ಸ್ನೇಹಿತರೊಂದಿಗೆ ಸಂಭಾಷಿಸುತಿರುವಾಗಲೆಲ್ಲ ರಾಯರು ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರಾಶಾವಾದದ ಮಳೆಯನ್ನೆ ಸುರಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಇವರ ನಿರಾಶಾವಾದವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಅವಿವಾಹಿತ ಸ್ನೇಹಿತರು 'ತಾವು ಮದುವೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಂಸಾರದ ನೊಗಕ್ಕೆ ಕೊರಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೋ ಕೊಡಬಾರದೋ?' ಎಂಬ ವಿಚಾರದ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಕಾಣದೆ ಪೇಚಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಾಯರ ಸಂಸಾರವಿರಕ್ತಿಯು ಕಥೆಯು ಊರಲ್ಲಿ ಬೀದಿಮಾತಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದೇತಕ್ಕೆ ಹಾಗಾಗಬಾರದು ? 'ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಮಾಯಾವಾದದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿಯೆ ಅವತಾರತಾಳಿದವರಿವರು' ಎಂದು ಶ್ರೀಕಂಠಭಟ್ಟರು ಹಂಡವರೆದುರು ಕೊಂಡಾಡುವರು. 'ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಿಷ್ಯಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದವರಿವರು' ಎಂದು ಸೀನಪ್ಪಾಚಾರ್ಯರು ಸಮಯ ಸಿಕ್ಕಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ಸಾರುವರು. ದೇಶಭಕ್ತರಂತೂ ಉಪನ್ಯಾಸಪೀಠದ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ರಾಯರು ಮಾಡಲಿರುವ ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗವನ್ನು ಗಂಟೆಗಟ್ಟಲೆ ಗಾಳಿಯೊಂದಿಗೆ ಹಾರಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲವಾದರೂ ರಾಯರ ನಡತೆಯು ಅವರ ತೀರ ಹತ್ತಿರದವರಿಗೆಲ್ಲ ವಿಚಾರಣೀಯ ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದಿತೇನೋ ನಿಜ !

* * * *

ಹೆಂಡತಿ ಸತ್ತಾಗ ರಾಯರಿಗೆ ಮೂವತ್ತು ಮೂವತ್ತೊಂದು ವರ್ಷಗಳಿರಬಹುದಿಷ್ಟೆ! ಇವರ ಮದುವೆಯದೊಂದು ತಮಾಷೆಯ ಕತೆಯೆ ಆಗಿದೆ. ರಾಯರು ಹದಿನೇಳು ವಯಸ್ಸಿನವರಿರಬಹುದು; ತಾಯಿಗೆ ಮದುವಣಿಗ ಮಗನನ್ನು ನೋಡುವ ಬಯಕೆಯಾಯಿತಂತೆ. ತಂದೆಯವರಿಗೂ ಈ ಮಾತು ಬೇಕಾಗಿಯೆ ಇರಬಹುದು. ರಾಯರ ಸೋದರಮಾವ–ತಾಯಿಯ ಅಣ್ಣ—ಇವರಿಗಾಗಿಯೆ ಒಬ್ಬ ಮಗಳನ್ನು ಹೆತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಂಕಲ್ಪಸಿದ್ಧಿಗೆ ಸಾಧನವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದರು. ಹುಡುಗಿಗಾಗ ಹನ್ನೊಂದು ವರ್ಷದ ವಯಸ್ಸು. ಲಗ್ನಸಮಾರಂಭದ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಾಯಕನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿ ನೋಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ರಾಯರ ಎಳೆಯತನದ ಆತುರವು, ಕನ್ನೆಯ ಚೆನ್ನು–ಚೆಲ್ವು ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂಬುದರ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿ ನೋಡಬೇಕಾದರೂ ಏತಕ್ಕೆ? ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಮದುವೆಯ ಸಮಾರಂಭವು ನೆರವೇರಿತು.

ವಧುವಿಗೆ ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ, ಮೂಗು, ಬಾಯಿ ಹಲ್ಲು, ನಾಲಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಇದ್ದುವು. ಕೈಕಾಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಬಡಕಲು; ಮದುವೆಯ ಹೆಣ್ಣಿನ ಕೈಕಾಲುಗಳೇನು ಗರುಡಿಯಾಳುಗಳ ಕೈಕಾಲುಗಳಿರಬೇಕೇ? ಮೈಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪೆಂದು ಯಾರಾದರೂ ಹೇಳಿದರೆ ರಾಯರ ತಾಯಿಯ ಕಿಡಿಗಣ್ಣಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತಾದುದರಿಂದ, ಮೈಬಣ್ಣ 'ನಸುಗೆಂಪು' ಎಂದೋ 'ಮಾಸಲುಗೆಂಪು' ಎಂದೋ ಜನ ಮಾತನಾಡಿರಬಹುದು. ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೆ 'ರಂಗೂ' ಎಂದು ಹೆಂಡತಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಗಂಡನ ಅಧಿಕಾರ ತಮಗೆ ದೊರಕಿದ ಅಭಿಮಾನವು ರಾಯರ ಎದೆಯನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸಿರಲೂ ಬಹುದು.

* * * *

ಮದುವೆಯಾದ ಮರುವರ್ಷವೆ ರಾಯರು ತಮ್ಮ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿರಬೇಕಾಯಿತು. ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಷವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ರಾಯರು ತಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗತನವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು. ಎರಡನೆಯ ವರ್ಷವನ್ನು ನಾಗರಿಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಜೀವನವನ್ನು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಕಳೆದರು. ತರಗತಿಯ

ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ. ಈಗ ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸ-ಬೇಕಾದುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಭಾರತೀಯನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪರದೇಶೀಯರ ದೇಶಪ್ರೇಮವನ್ನು, ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ನಾವು ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇಟಲಿ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡು, ರಷ್ಯಾ, ಜರ್ಮನಿ ಯಾವ ದೇಶವನ್ನೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ; ಅಲ್ಲಿಯವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ದೇಶಾಭಿಮಾನದೆದುರು ಸಂಸಾರವೆಂದರೆ ಕಾಲುಕಸ!''

ಹೀಗೆಂದು ಮಾತನಾಡುವಾಗಿನ ರಾಯರ ಹಾವ-ಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ದೇಶಭಕ್ತಿಯು ಕಳವಳದ ತೆರೆಗಳೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಸಾರತ್ಯಾಗದ ನಿರ್ಣ-ಯವೂ ತುಂಬಿ ಹೊರಸೂಸುತ್ತಿರುವುವು. ಇವರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳು ತಿರುವಾಗ, ವಕೀಲರ ದೇಶಪ್ರೀತಿಯು ಒಂದಕ್ಕೆ ಎರಡಾಗುವುದು.

ಸ್ನೇಹಿತರೊಂದಿಗೆ ಸಂಭಾಷಿಸುತಿರುವಾಗಲೆಲ್ಲ ರಾಯರು ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರಾಶಾವಾದದ ಮಳೆಯನ್ನೆ ಸುರಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಇವರ ನಿರಾಶಾವಾದವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಅವಿವಾಹಿತ ಸ್ನೇಹಿತರು 'ತಾವು ಮದುವೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಂಸಾರದ ನೊಗಕ್ಕೆ ಕೊರಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೋ ಕೊಡಬಾರದೋ?' ಎಂಬ ವಿಚಾರದ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಕಾಣದೆ ಪೇಚಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಾಯರ ಸಂಸಾರವಿರತಿಯ ಕಥೆಯು ಊರಲ್ಲಿ ಬೀದಿಮಾತಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದೇತಕ್ಕೆ ಹಾಗಾಗಬಾರದು? 'ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಮಾಯಾವಾದದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿಯೆ ಅವತಾರತಾಳಿದವರಿವರು' ಎಂದು ಶ್ರೀಕಂಠಭಟ್ಟರು ಕಂಡವರೆದುರು ಕೊಂಡಾಡುವರು. 'ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಿಷ್ಯಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದವರಿವರು' ಎಂದು ಸೀನಪ್ಪಾಚಾರ್ಯರು ಸಮಯ ಸಿಕ್ಕಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ಸಾರುವರು. ದೇಶಭಕ್ತರಂತೂ ಉಪನ್ಯಾಸಪೀಠದ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ರಾಯರು ಮಾಡಲಿರುವ ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗವನ್ನು ಗಂಟೆಗಟ್ಟಲೆ ಗಾಳಿಯೊಂದಿಗೆ ಹಾರಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲವಾದರೂ ರಾಯರ ನಡತೆಯು ಅವರ ತೀರ ಹತ್ತಿರದವರಿಗೆಲ್ಲ ವಿಚಾರಣೀಯ ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದಿತೇನೋ ನಿಜ !

* * * *

ಹೆಂಡತಿ ಸತ್ತಾಗ ರಾಯರಿಗೆ ಮೂವತ್ತು ಮೂವತ್ತೊಂದು ವರ್ಷಗಳಿರಬಹುದಷ್ಟೆ! ಇವರ ಮದುವೆಯದೊಂದು ತಮಾಷೆಯ ಕತೆಯೆ ಆಗಿದೆ. ರಾಯರು ಹದಿನೇಳು ವಯಸ್ಸಿನವರಿರಬಹುದು; ತಾಯಿಗೆ ಮದುವಣಿಗ ಮಗನನ್ನು ನೋಡುವ ಬಯಕೆಯಾಯಿತಂತೆ. ತಂದೆಯವರಿಗೂ ಈ ಮಾತು ಬೇಕಾಗಿಯೆ ಇರಬಹುದು. ರಾಯರ ಸೋದರಮಾವ—ತಾಯಿಯ ಅಣ್ಣ—ಇವರಿಗಾಗಿಯೆ ಒಬ್ಬ ಮಗಳನ್ನು ಹೆತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಂಕಲ್ಪಸಿದ್ಧಿಗೆ ಸಾಧನವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದರು. ಹುಡುಗಿಗಾಗ ಹನ್ನೊಂದು ವರ್ಷದ ವಯಸ್ಸು. ಲಗ್ನಸಮಾರಂಭದ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಾಯಕನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿ ನೋಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ರಾಯರ ಎಳೆಯತನದ ಆತುರವು, ಕನ್ನೆಯ ಚೆನ್ನು-ಚೆಲ್ವು ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂಬುದರ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿ ನೋಡಬೇಕಾದರೂ ಏತಕ್ಕೆ? ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಮದುವೆಯ ಸಮಾರಂಭವು ನೆರವೇರಿತು.

ವಧುವಿಗೆ ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ, ಮೂಗು, ಬಾಯಿ ಹಲ್ಲು, ನಾಲಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಇದ್ದುವು. ಕೈಕಾಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಬಡಕಲು; ಮದುವೆಯ ಹೆಣ್ಣಿನ ಕೈಕಾಲುಗಳೇನು ಗರುಡಿಯಾಳುಗಳ ಕೈಕಾಲುಗಳಿರಬೇಕೇ? ಮೈಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪೆಂದು ಯಾರಾದರೂ ಹೇಳಿದರೆ ರಾಯರ ತಾಯಿಯ ಕಿಡಿಗಣ್ಣಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತಾದುದರಿಂದ, ಮೈಬಣ್ಣ 'ನಸುಗೆಂಪು' ಎಂದೋ 'ಮಾಸಲುಗೆಂಪು' ಎಂದೋ ಜನ ಮಾತನಾಡಿರಬಹುದು. ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೆ 'ರಂಗೂ' ಎಂದು ಹೆಂಡತಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಗಂಡನ ಅಧಿಕಾರ ತಮಗೆ ದೊರಕಿದ ಅಭಿಮಾನವು ರಾಯರ ಎದೆಯನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸಿರಲೂ ಬಹುದು.

* * * *

ಮದುವೆಯಾದ ಮರುವರ್ಷವೆ ರಾಯರು ತಮ್ಮ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿರಬೇಕಾಯಿತು. ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಷವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ರಾಯರು ತಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗತನವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು. ಎರಡನೆಯ ವರ್ಷವನ್ನು ನಾಗರಿಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಜೀವನವನ್ನು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಕಳೆದರು. ತರಗತಿಯ

ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೇ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ರಾಯರು ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಸೋತುದು ಎಂದೂ ಇಲ್ಲ.

ಮೊದಲಿನ ಎರಡುಮೂರು ವರ್ಷ, ಗಂಡ-ಹೆಂಡತಿಯರು ಒಂದೆ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಇರುವ ದಿನಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಹುಡುಗಿ ಚಿಕ್ಕವಳು; ತಾಯ್ತಂದೆಗಳಿಗೆ—ಅಪರೂಪದ—ಒಬ್ಬಳೆ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು; ಎಂತಲೆ ಎಂದಾದರೂ ನಾಲ್ಕೆಂಟು ದಿನ ಬಂದರೆ ಅತ್ತೆಯ ಬಳಿಯಿದ್ದು ಮರಳಿ ತವರೂರಿಗೆ ಹೋಗಿಬಿಡುವಳು.

ಅತ್ತೆ--ಮಾವಂದಿರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಅಳಿಯನನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಯಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಬಲುದಿನದ ಹವಣಿಕೆ. ಎಂತಲೇ ' ಈ ಸಲದ ಬೇಸಿಗೆಯ ಬಿಡುವಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೇ ಬರಬೇಕು ' ಎಂದು ರಾಯರಿಗೆ ಮಾವನವರಿಂದ ಕಾಗದ ಬಂದಿತು. ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ರಾಯರೂ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆದರೇನು ? ಹೊರಡಲಿರುವ ಮೊದಲ ದಿನವೇ ಮಾವನವರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಗದ ಬಂದಿತು. ಸಿಡುಬಿನ ಪಿಡುಗು ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿರುವುದೆಂದೂ ಆದುದರಿಂದ ಈಗ ನೀವು ಖಂಡಿತ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲಾಗದೆಂದೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಿತು. ರಾಯರಿಗೆ ತುಂಬ ನಿರಾಶೆ.

ಊರಲ್ಲಿಯ ಸಿಡುಬಿನ ರೋಗ ರಾಯರ ಹೆಂಡತಿ ರಂಗಕ್ಕನಿಗೂ ತಗುಲಿಕೊಂಡಿತು. ಬದುಕಿ ಉಳಿದುದೇ ಹೆಚ್ಚಿನದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಜೀವದ ಮೇಲೆ ಬಂದಿದ್ದ ಪ್ರಸಂಗವು ಎಡದ ಕಣ್ಣೊಂದನ್ನು ಕಸಿದು ಕೊಂಡು ಹೋಯಿತು. ಸಿಡುಬಿನ ಮಚ್ಚೆಗಳಿಂದ ಹುಡುಗಿಯ ಮುಖವು ಹೊತ್ತಿದ ದೋಸೆಯಂತಾಯಿತು.

* * * *

ಪಟ್ಟಣವಾಸದ ಮೂರನೆಯ ವರ್ಷವು ರಾಯರಿಗೆ ತನ್ನ ಸಂಸ್ಕಾರದ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಳಿಯತೊಡಗಿದ್ದಿತು. ಇಪ್ಪತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ವರ್ಷದ ಮೊದಲುಹರಯದ ವಯಸ್ಸು; ಮನಸ್ಸು ಎಂತೆಂತಹವೋ ಬಿಸಿಲುಗುದುರೆಗಳನ್ನು ಬೆಂಬಳಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದಿತು. ಆಗ ರಾಯರಿಗೆ ಮಾವನವರಿಂದ ಕಾಗದವೊಂದು ಬಂದಿತು: ' ದೀಪಾವಳಿಯ ರಜೆಯಲ್ಲಿ

ತವ್ಮೃಲ್ಲಿಗೇ ಬರಬೇಕು.' ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅದರಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಮಾವನ ಮನೆಗೆ ಹೊರಡಬೇಕಾದ ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ರಾಯರು ಹೊರಡುವ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ರಾಯರ ರೂಪವು ಚೆನ್ನಾದುದು; ರೂಪಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ರಸಿಕತನದ ವೇಷ-ಭೂಷಣಗಳ ಅಳವಡಿಕೆಯಾಯಿತು. ತುಂಬಿದ ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದಲಿ ರಾಯರು ಮಾವನ ಮನೆಗೆ ಬಂದರು. ಆದರೆ ಏನಾಯಿತೇನೋ! ಅಳಿಯತನಕ್ಕೆಂದು ಬಂದಿದ್ದ ರಾಯರು ಏನೇನೋ ನೆಪಗಳನ್ನೊಡ್ಡಿ, ಬಂದ ಮರುದಿನವೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟರು. ದೀವಳಿಗೆಯ ರಜೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿಯೆ ಕಳೆದರು. ಆಗ ನೋಡಿದರೆ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಮೊದಲಿನ ಕಳೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ತುಟಿಯಮೇಲೆ ಹಿಂದಿನ ಹುಸಿನಗೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಾತಿಗೆ ತುಂಬ ಮಿತಿಯು ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಯಾವಾಗಲೂ ವಿಚಾರಮುದ್ರೆ. ಅದನ್ನು ಮರೆಮಾಡ ಲಿಕ್ಕೆಂದೇ ಇರಬಹುದು—ಯಾವಾಗಲೂ—ಮೂಗಿನ ಮುಂದೆ ಅಭ್ಯಾಸದ ಪುಸ್ತಕ. ಮಗನ ಈ ಅಭ್ಯಾಸದ ಅಭಿನಯವು ತಾಯಿ-ತಂದೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಮ್ಮೆಯನ್ನೆ ಹುಟ್ಟಿಸಿರಬಹುದು.

* * * *

ರಾಯರು ಹೈಸ್ಕೂಲಿನ ಓದನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಸೇರಿದರು ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂಗಡಿಗರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ 'ಮದುವೆ' 'ಹೆಂಡತಿ' ಎಂದು ಮಾತುಗಳನ್ನೆತ್ತಿದರೆ, ಔದಾಸೀನ್ಯ-ಅಸಮಾಧಾನಗಳ ಮೋಡವು ರಾಯರ ಮುಖವನ್ನು ಮುಸುಕಿಬಿಡುವುದು. ತುಂಬ ಮಾತಿನ ರಭಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೆ ಅವರ ನಾಲಗೆ ತಡೆದುನಿಲ್ಲುವುದು. ಸಂಸಾರವಿರಕ್ತಿಯ ಪ್ರಾರಂಭವು ರಾಯರ ಕಾಲೇಜಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೆ ತಲೆದೋರಿತು.

ಮರುವರುಷವೆ ಹುಡುಗಿ ಋತುಮತಿಯಾದ ವಿಷಯ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಪ್ರಸ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ತಂದೆಯವರ ಕಡೆಯಿಂದ ಅವಸರದ ಕರೆ ಬಂದಿತು. ಅಭ್ಯಾಸದ ನೆಪದಿಂದ ರಾಯರು ಪ್ರಸ್ಥವನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ನೂಕಿದರು. ರಾಯರ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಂದೆಯವರು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದರೇನೋ! ಮಗನಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಮದುವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಬಿಡ

ಬೇಕೆಂಬ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿರುವರೆಂಬ ವರ್ತಮಾನ ರಾಯರಿಗೆ ಹೇಗೋ ಹೇಗೋ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು....ಆಗಾಗ. ಆದರೆ ಈ ವಿಚಾರ ಬಂದಾಗ ರಾಯರು ಮಾತನ್ನೇ ಆಡರು.

*　　*　　*　　*

ಇಂಟರ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ತೀರಿಸಿ ರಾಯರು ಮನೆಗೆ ಬಂದರು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಂದೆಯವರು ಜ್ವರದಿಂದ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ವಿಷಮಜ್ವರ ವದು; ಬಂದುದು ಬಿಡಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿಯೆ ಅವರ ಜೀವನದ ಕೊನೆ ಯಾಯಿತು. ಇಂಟರ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಸಾದರೂ ಮನೆಯ ಹೊಣೆಗಾರಿ ಕೆಯ ಮೂಲಕ ರಾಯರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೂ ಕೊನೆಯಾಯಿತು. ಪ್ರಸ್ಥದ ದಿನವನ್ನು ಮುಂದೆ ನೂಕುವುದಕ್ಕೆ ತಂದೆಯವರ ಮರಣವೂ ರಾಯರಿಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ನೆಪವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು.

ರಾಯರಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರದ ಬಗೆಗೆ ವೈರಾಗ್ಯಭಾವವನ್ನು ಬಳೆಯಿಸುತ್ತಲೆ ಆ ವರುಷವೂ ಉರುಳಿಹೋಯಿತು. ಉರುಳಿದ ಆ ವರ್ಷ ರಾಯರ ತಾಯಿಯನ್ನು ಮುಸುಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪತಿವಿಯೋಗ ದುಃಖದ ತೆರೆಯನ್ನು ಬಯಲಾಗಿಸುತ್ತ ಮರೆಯಾಯಿತು. "ತನ್ನ ಸಂಸಾರದ ಕೊನೆಯಂತೂ ಆಗಿಬಿಟ್ಟಿತು; ಮಗನ ಸಂಸಾರದ ಸಡಗರವನ್ನಾದರೂ ನೋಡಿ, ಇದ್ದುದ ರಲ್ಲಿಯೆ ಆನಂದದಿಂದ ಕಾಲಯಾಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು" ಎಂಬ ಬಯಕೆ ರಾಯರ ತಾಯಿಯವರಲ್ಲಿ ಬಳೆಯತೊಡಗಿತು. ದಿನದಿನದ ತಾಯಿಯ ಕಾಟವನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆಯೊ, ಸೋದರಮಾವನ ಸವಿಯಾದ ಅಂತಃಕರಣ ವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿಯೊ, ರಾಯರು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿದರು. ಹೇಗೊ ಹೇಗೋ ಪ್ರಸ್ಥದ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ತೀರಿಸಿದರು. ದಾಂಪತ್ಯಜೀವನದೊಂದಿಗೆ ರಾಯರಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರವಿರಕ್ತಿಯೆ ಬಳೆಯುತ್ತ ನಡೆಯಿತು. ಒಬ್ಬರೇ ಇದ್ದರೆಂದರೆ ಆಯಿತು; ನೋಟವನ್ನು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಶೂನ್ಯಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಧ್ಯಾನಸ್ಥರಾಗಿ ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳುವರು ರಾಯರ ಆಗಿನ ಆಂತರಿಕ ದರ್ಶನಗಳು ಯಾವರೀತಿಯ ವಿರುತ್ತಿದ್ದುವೋ ಅವರಿಗೇ ಗೊತ್ತು. ಆ ಧ್ಯಾನದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಖವು

ಚೆಂಬಣ್ಣವನ್ನು ತಾಳಿರುವುದು. ಮೂಗು ಬಿಸಿಯುಸಿರನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಹಾಕುತ್ತಿರುವುದು. ಯಾರಾದರೂ ಜೊತೆಸಿಕ್ಕಾಗ ಮಾತ್ರ, ರಾಯರ ಬಾಯಿಗೆ ಬಿಡುವಿರುವದಿಲ್ಲ; ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಾದರೂ ಸಂಸಾರ-ವಿರಕ್ತಿಯ ಕೊಂಡಾಟ ನಡೆದಿರುವುದು.

ಹೀಗೆಲ್ಲ ಸಂಸಾರವಿರಕ್ತಿಯ ಉಪನ್ಯಾಸ ಕೊಡುತ್ತಲೆ, ರಾಯರು ತಮ್ಮ ದಾಂಪತ್ಯಜೀವನದ ಮೊದಲಿನ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸಂತಾನ ಲಾಭವೆರಡನ್ನು ಹೊಂದಿದರು; ಆದರೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಸುಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಮಾಯಾವಾದದ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತೋ. ವೈಷ್ಣವದಾಸರ ವೈರಾಗ್ಯಭಾವವು ಮನದಟ್ಟಾಯಿತೋ? ... ಹುಟ್ಟಿದ ದಿನವೇ ಅವು ಈ ಲೋಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದುವು. 'ಈ ಪರತಂತ್ರಭಾರತದ ಕಷ್ಟಮಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತಾವೇತಕ್ಕಾಗಿ ಬದುಕಿರಬೇಕು?' ಎಂಬ ವೀರವಿಚಾರದಿಂದಲೂ ಆ ಕೂಸುಗಳು ಜೀವಬಿಟ್ಟಿರಬಹುದು. ತಂದೆಯಂತೆ ಮಕ್ಕಳು, ಜೊತೆಯಂತೆ ಮತಿ-ಅಲ್ಲವೆ?

ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಹೆತ್ತು ರಂಗಕ್ಕ ಬೇನೆಬಿದ್ದಳು. ದಿನದಿನಕ್ಕೂ ಬಲಹೀನತೆ ಬಲಿಯತೊಡಗಿತು. ವೈದ್ಯರ ಗುಳಿಗೆಯನ್ನು ನುಂಗಿ, ಡಾಕ್ಟರರ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದು, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡಾದ ಮೇಲೆ ರೋಗವು ರಂಗಕ್ಕನ ದೇಹವನ್ನೇ ಅರಗಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಮೊದಲಿನ ಎರಡುಮೂರು ತಿಂಗಳು ಆಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಎದ್ದು ತಿರುಗಾಡುತ್ತಲಿದ್ದಳು. ಬಳಿಕ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದವಳು ಆರೇಳು ತಿಂಗಳವರೆಗೂ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಇದ್ದಳು. ರಾಯರು ಹೆಂಡತಿಯ ಶುಶ್ರೂಷೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಹಿಂದೆಮುಂದೆ ನೋಡಲಿಲ್ಲ; ಸೊಸೆಯ ಬೇನೆಯಿಂದ ರಾಯರ ತಾಯಿ ಆಗಾಗ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುವರು; ತಮ್ಮ ಬಾಳನ್ನು ಬೈದುಕೊಳ್ಳುವರು. ಹೆಂಡತಿಯ ರೋಗದಿಂದ ಮಾನವ ಜೀವನದ ಅಸ್ಥಿರತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಾಯರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣವೊಂದು ದೊರೆತಂತಾಯಿತು; ಅವರಲ್ಲಿಯ ವೈರಾಗ್ಯವೃತ್ತಿಯ ಸಸಿಗೆ ನೀರೆರೆದಂತಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೊಂದು ದಿನ ರಂಗಕ್ಕ ತೀರಿಹೋದಳು.

* * * *

ಹೆಂಡತಿ ಸತ್ತು ತಿಂಗಳು ತಿರುಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೆ ರಾಯರ ತಾಯಿ ಮತ್ತೊಂದು ಮದುವೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ತೆಗೆದರು. ಅದಕ್ಕೆ ರಾಯರು ತಮ್ಮ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿದರು. ತಾಯಿ ರಾಶಿರಾಶಿಯಾಗಿ ಕಂಬನಿಗರೆದು, ಅತ್ತುಕರೆದು ಹೇಳಿಕೊಂಡರು. ಯಾವ ಉಪಾಯವೂ ರಾಯರ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಕದಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಗೆ ಬಂದವರೆಲ್ಲರೂ ರಾಯರೆದುರು, ಮೊದಲನೆಯ ಮಾತಾಗಿ ಮದುವೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪವನ್ನೇ ಎತ್ತುವರು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ರಾಯರು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಖಂಡಿತವಾದ ಉತ್ತರವಿದು: "ಅದೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೆಯ ವಿಷಯವೇ ಇಲ್ಲವೇ ನಿಮಗೆ?"

"ರಾಯರು ಬಹುಶಃ ಇನ್ನು ಸಂನ್ಯಾಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವರು" ಎಂದು ಶ್ರೀಕಂಠಭಟ್ಟರು ಅಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ತೊಡಗಿದರು. 'ಇನ್ನೇನು ರಾಯರು ತಾಳ-ತಂಬೂರಿ, ಗೋಪಾಳಬುಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುವರು' ಎಂದು ಸೀನಪ್ಪಾಚಾರ್ಯರು ಊರಲ್ಲಿ ಸಾರಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ತಮಗೊಬ್ಬ ಒಳ್ಳೆಯ ದೇಶಭಕ್ತರ ಹದಿನಾರಾಣೆಯ ನೆರವು ದೊರೆಯುವುದೆಂದು ದೇಶಭಕ್ತರು ಆಶೆಯ ಮಾತನ್ನು ಆಡಲು ತೊಡಗಿದರು. ಈ ಹೇಳಿಕೆ, ಆಡಿಕೆ, ಸಾರಿಕೆಗಳೆಲ್ಲವೂ—ರಾಯರ ಕಡೆಗೆ ಆಶೆಯ ಕಣ್ಣಿಂದ ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದ ಬಳೆದ ಹೆಣ್ಣಿನ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳು ರಾಯರ ಹತ್ತಿರ ಸುಳಿಯದಂತೆ—ಸುತ್ತಲೂ ಏಳುಸುತ್ತಿನ ಬೇಲಿಯನ್ನು ಬಿಗಿದುಬಿಟ್ಟುವು. ರಾಯರು ಈಗ ಪಾತಂಜಲ ಯೋಗದರ್ಶನದ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದರು. ರಾಯರ ತಾಯಿ, ಮಗನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೊಡೆಂದು ಕುಲದೇವತೆಯನ್ನು ಹಗಲಿರುಳೂ ಮೊರೆಯಿಡತೊಡಗಿದರು.

*　　*　　*　　*

ಬೇಸಗೆ ಬಂದಿತು. ಊರಲ್ಲಿ ಮದುವೆ-ಮುಂಜಿಗಳ ಸುಗ್ಗಿಯೆ ಎದ್ದುಬಿಟ್ಟಿತು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಮಂಗಲವಾದ್ಯದ ಮೊಳಗು ಕೇಳಲಾರಂಭಿಸಿತು. ರಾಯರ ಸ್ನೇಹಿತ ರಂಗನಾಥನೂ ಈ ಸಲ ವರನಾಗಿ, ವಧುವೊಬ್ಬಳ ಕೈಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ. ರಾಯರ ವೈರಾಗ್ಯದ

ಕೊಂಡಾಟದ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಇದುವರೆಗೂ ಸಂಸಾರದ ನೊಗವನ್ನು ಸಂದೇಹದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ಬಂದವನಿವನು. ಮದುವೆ ಮುಗಿಯುವ ವರೆಗೂ ಸ್ನೇಹಿತರೆಲ್ಲರು ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಇದ್ದುಬಿಡಬೇಕೆಂದು ರಂಗನಾಥನು ಕೇಳಿಕೊಂಡ. ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು; ರಾಯರೊಬ್ಬರು ಮಾತ್ರ ಅಕ್ಷತೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಂದುಹೋಗುವೆನೆಂದು ಕ್ಷಮಾಯಾಚನೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೇಳಿದರು.

* * * *

ವಧುವು ಅದೇ ಊರಿನದು. ವಧುವಿನ ತಂದೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳವರು. ಮದುವೆ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೆ. ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಂದ ನಿಬ್ಬಣಿಗರಿಂದ ಮದುವೆಯ ಮನೆಯೆಲ್ಲ ತುಂಬಿಹೋಗಿದ್ದಿತು. ಅಕ್ಷತೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಅರ್ಧಗಂಟೆಯಿರುವಾಗಲೇ ರಾಯರು ಗಂಭೀರಭಾವದಿಂದ ಬಂದು ತಮ್ಮ ಗೆಳೆಯರ ಬಳಗದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಮದುವೆಯ ಮಂಟಪ ಗಂಡು, ಹೆಣ್ಣು ಹೋಮ, ಹವನ, ವೇದಮಂತ್ರ ಇವೆಲ್ಲ ಸೇರಿ, ರಾಯರ ಮೈಮನಗಳನ್ನು ಅದೇತಕ್ಕೋ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಜುಮ್ಮುದಟ್ಟಿಸಿದುವು. ಬೆರಗುಗಣ್ಣುಗಳ ಅಸ್ಥಿರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂನಿವೇಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಲು ತೊಡಗಿದರು. ಮದುವೆಯ ಮನೆಯ ಒಂದುಬಗೆಯ ಉತ್ತೇಜಕ ವಾಸನೆಯು, ಉಸಿರಾಟದೊಂದಿಗೆ ಎಡಬಿಡದೆ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿಬರುತ್ತಿದ್ದಿತು.

ವಿವಾಹಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಚೆನ್ನೆಯರ ಓಡಾಟವೇ ಓಡಾಟ. ದೂರದೂರದ ನಂಟರು ಬಂದುದರಿಂದ ಓಡಾಡುವ ಹೆಂಗುಸರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರವು ಹೊಸಮುಖ. ಮಂಗಲಸಮಯದ ಪ್ರಸನ್ನಭಾವವು ಎಲ್ಲರ ಮುಖಗಳನ್ನೂ ಅರಳಿಸಿದ್ದಿತು. ಅವರಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕರ ಚೆಲುವಿಕೆಯು ಬಲುಜನರ ನೋಟಗಳನ್ನು ಸೆಳೆಯುವಂತಹದು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಬಣ್ಣ-ಬಣ್ಣದ ಹೊಸ ಹೊಸ ಮಿರುಗಿನ ಸೀರೆ-ಕುಪ್ಪಸಗಳು, ಚಿನ್ನ-ರನ್ನದ ತೊಡವುಗಳು, ತಮ್ಮತಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಆ ತುಂಟಾಟ--ಹುಡುಗಾಟಗಳಿಂದ ಮೂಡಿದ ಮೆಲುನಗೆಯ ಮಿಂಚು ಇವೆಲ್ಲ ಕೂಡಿ—ಇಲ್ಲದವರಲ್ಲಿಯೂ ಚೆಲುವನ್ನು ತಂದು ತುಂಬಿದ್ದುವು. ತೆರೆದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ರಾಯರು ಇದೆಲ್ಲ ಚೆಲುವಿನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿಯೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಾಯರ ಸ್ನೇಹಿತರ ಹೆಂಡಂದಿರು ಕೆಲವರು, ತಮ್ಮ ಬೆಡಗು-ಒಯ್ಯಾರಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಗಂಡಂದಿರು ಆತುರಭಾವದಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವರೋ ಇಲ್ಲವೊ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇನೊ, ಆಗಾಗ ಕಳ್ಳ-ನೋಟದಿಂದ ಗುಂಪಿನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತ—ನಿಮಿಷ ನಿಮಿಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಅಲ್ಲಿ ಸುಳಿಸುಳಿದು ಹೋಗುವರು. ತಮ್ಮ ಕಳ್ಳನೋಟವನ್ನು ಇನ್ನಾರಾದರೂ ನೋಡಿದರೆಂಬುದು ತಿಳಿದಾಗೆಲ್ಲ, ನಾಚಿಕೆ ಅವರ ಕೆಳದುಟಿಯನ್ನು ಕಚ್ಚಿಸುವುದು; ಕೆನ್ನೆಗಳ ಕೆಂಪನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. ರಾಯರ ಸೂಕ್ಷ್ಮದೃಷ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಚೆನ್ನೆಯರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಲೀಲೆಯನ್ನೂ ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಈ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಸ್ನೇಹಿತರೊಂದಿಗೆ ಆಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ರಾಯರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೊರಡಿಸದಾಯಿತು. ಒಂದೆರಡು ಸಲವಂತೂ ಸ್ನೇಹಿತರು ಕೇಳಿದುದೆ ಒಂದು, ಅದಕ್ಕೆ ರಾಯರು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟುದೇ ಒಂದು; ಹೀಗಾಗಿ ರಾಯರಿಗೆ ಗೊಂದಲಕ್ಕಿಟ್ಟಿತು.

ಪಾಣಿಗ್ರಹಣವಿಧಿಯು ಮುಗಿದು, ಬಂದಿದ್ದ ಅತಿಥಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಮನೆಗೆ ಹೊರಟರು. ರಾಯರೂ ಹೊರಟುಬಿಡಬಹುದೆಂದು ಗೆಳೆಯರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಎನಿಸಿದ್ದಿತು. ಆಗ ರಾಯರು ಹೇಳಿದರು:

“ರಂಗನ ಕೂಡ ಮಾತುಕತೆಯಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಆಗಲೆ ಇಲ್ಲ. ಈಗ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿಯಾದರೂ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವೇನಿದೆ? ಮದುವಣಿಗನಿಗೆ ಬಿಡುವು ದೊರೆಯುವವರೆಗೂ ಇಲ್ಲಿಯೆ ಕುಳಿತರಾಯಿತು. ಮತ್ತೆ.... ನನ್ನದೇನಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲಸವಿದ್ದರೆ ಹೇಳಿರಿ! ನಮ್ಮ ರಂಗನಾಥನ ಮದುವೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ಪಾಲುಗಾರನಾಗದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ?”

ಅಂದು ರಾಯರು ಎಲ್ಲ ಸ್ನೇಹಿತರೊಂದಿಗೂ ತುಂಬ ಸಲುಗೆಯಿಂದ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಗೆಯಲ್ಲಿಯ ಬಿಗುಹೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಡಿಲಾಗಿದ್ದಿತು.

* * * *

ಮದುವೆಯ ಮರುದಿನದ ಮದುಮಕ್ಕಳ ಉರಟಣಿಯನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆಂದು ರಂಗನಾಥನ ಸ್ನೇಹಿತರೆಲ್ಲರೂ ಬಂದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ರಾಯರ ಮುಖವೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಉಚಿತಸ್ಥಳದ ಏರ್ಪಾಡು ಮೊದಲೆ ಆಗಿದ್ದಿತು.

ಹೆಂಗಸರೆಲ್ಲರಿಗೂ 'ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಿನ'ವದು. ಎಲ್ಲರೂ ಬೇಕಾದಹಾಗೆ ನಕ್ಕು ಕೆಲೆದು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪೆಟ್ರೋಮ್ಯಾಕ್ಸಿನ ನಿಚ್ಚಳವಾದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ, ನಾರಿಯರ ಗುಂಪಿನ ಶೃಂಗಾರವೈವಿಧ್ಯವು ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಿತು ಅನೇಕರ ಮೂಗುಬಟ್ಟು-ಬೆಂಡೋಲೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಹರಳುಗಳು ಥೊಳಥೊಳಗಿ, ಸುತ್ತಲೂ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಕಳುಹುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮದುವಣಿಗರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚಿಟ್ಟಿದ್ದ ಊದುಬತ್ತಿಗಳ ಗಿಡವು ದಿವಾಣಖಾನೆಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಅವಿರತವಾದ ಬಲ್ಗಂಪನ್ನು ಹರಡುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಪನ್ನೀರು-ಗಂಧದೆಣ್ಣೆಗಳ ಮೆಲುಗಂಪೂ ಆಗಾಗ ತೆರೆತೆರೆಯಾಗಿ ಬಂದು ಮೂಗನ್ನು ಸೋಂಕುತ್ತಿದ್ದಿತು. ರಾಯರ ನೋಟದಲ್ಲಿ ಆಗ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚಾಂಚಲ್ಯ; ಮುಖದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಗಾಬರಿ. ಎದೆಯು ದಡದಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತೇನೋ!

ಮದುವಣಿಗಿತ್ತಿ ನಾಚುತ್ತ ನಲುಗುತ್ತ ಎದ್ದು ನಿಂತಿದ್ದಳು. ಹುಡುಗಿ ಸ್ಫುರದ್ರೂಪಿ. ಬಳೆದ ಹೆಣ್ಣಾದುದರಿಂದ ಅಂಗಾಂಗಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಪೂರ್ಣತೆ ಬಂದಿದ್ದಿತೆಂದೆ ಹೇಳಬಹುದು. ತೆಳ್ಳಗಿನ ರೇಶಿಮೆಯ ಸೀರೆ-ಕುಪ್ಪಸಗಳನ್ನು ಉಟ್ಟು ತೊಟ್ಟುದರಿಂದ, ಮೈಯ ತುಂಬುತನವು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ಫುಟಗೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಚದುರೆಯರನೇಕರು ಸೇರಿ ಹುಡುಗಿಗೆ ಅಂದವಾಗಿ ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಬಿಡುಮುಡಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಅರಳುಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಮಾಲೆಯ ಹೂಗಳು, ತಮ್ಮ ಬಾಳಿನ ಸಾಫಲ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದೊಂದೂ ಎಳನಗೆಯನ್ನು ತಳೆದಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದುವು.

ಗೆಳೆಯರ ಬಳಗದಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಹರಟೆ ನಡೆದಿದ್ದಿತಾದರೂ ರಾಯರು ಮಾತ್ರ ಮೌನಿಗಳು; ಅವರು ಶ್ರೀನಾರಾಯಣಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ವರನನ್ನೊಮ್ಮೆ, ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸ್ವರೂಪಿಣಿಯಾದ ವಧುವನ್ನೊಮ್ಮೆ ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ನಡುನಡುವೆ ರಾಯರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಧ್ಯಾನಮುದ್ರೆಯನ್ನು ತಳೆದು, ಯಾವುವೊ ಆಂತರಿಕ ದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆಗ ಬಾಯಿಂದ ತುಂಡು-ತುಂಡಾದ ನಿಟ್ಟುಸಿರೊಂದು ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಉರುಟಣೆ ಮುಗಿದು ಆರತಿ ನಡೆಯುವವರೆಗೂ

ರಾಯರ ಬಾಯಿಂದ ಒಂದೂ ನುಡಿಯು ಹೊರಬಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಮಾತನ್ನಾಡಿದರು :

"ರಂಗನ ಹೆಂಡತಿ....ನಿನ್ನೆಯ ದಿನ....ಅಷ್ಟೊಂದು ಚೆಲುವೆಯಾಗಿ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ....ಅಲ್ಲವೆ ?"

ರಾಯರಿಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಯಾರೋ ನುಡಿದರು :

"ಹುಡುಗನಿಗೆ ಹುಡುಗಿ ಮದುವೆಯ ದಿನವೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣಿಸ ಬಾರದೆಂದು, ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ವೇಷ ಹಾಕಿರುತ್ತಾರೆ; ಹಿರಿಯರು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡೇ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ನೋಡಿ!" ಒಮ್ಮೆಲೆ ಗೆಳೆಯರ ಬಳಗದಲ್ಲಿ ನಗೆಯು ಲಹರಿಯೆದ್ದಿತು; ರಾಯರೂ ಮನವಾರೆ ನಕ್ಕರು.

* * * *

ರಂಗನಾಥನ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಎರಡುಮೂರು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ, ರಾಯರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಯಾರ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಬಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಸ್ಟೇಷನ್ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೇ ಅಡಿಯಾಡುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದರು. ಮುಖದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಯಾರ ಜೊತೆಯೂ ಅವರಿಗೀಗ ಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರು ತ್ತಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕಾರು ಜನ ಗೆಳೆಯರು ರಾಯರನ್ನು ಸಂಧಿಸಿದರು. ಹಗಲು ಐದುವರೆ ಗಂಟೆಯಾಗಿರಬಹುದು; ಸ್ಟೇಷನ್ನಿಗೆ 'ಪ್ಯಾಸೆಂಜರ್ ಟ್ರೇನು' ಬರುವ ಸಮಯ. ಎಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಸ್ಟೇಷನ್ ಕಡೆಗೇ ಹೊರಡೋಣವೆಂದು ಮುಂದುವರಿದರು. ಇವರು ಸ್ಟೇಷನ್ನು ತಲ್ಪುವುದರಲ್ಲಿಯೆ ಟ್ರೇನು ಬಂದು ಪ್ಲಾಟ್‌ಫಾರ್ಮಿನ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದ್ದಿತು. ಜನರು ಇಳಿದಿಳಿದು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಗದ್ದಲವೆಲ್ಲ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ—ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನಿಂದ—ತರುಣಿ ಯೊಬ್ಬಳು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಳು. ಜೊತೆಗೆ ವಯಸ್ಕರಾದ ಗೃಹಸ್ಥರೊಬ್ಬರು ಇದ್ದರು. ವಯಸ್ಸು ಇಪ್ಪತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದರ ಒಳಗೆ ಹೊರಗೆ ಇರಬಹು ದವಳಿಗೆ. ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನು ಬೇಕಾದುವಷ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೆ ಅವಳಲ್ಲಿ ಚೆಲುವನ್ನಿರಿಸಿದ್ದ; ಮತ್ತೆ ಆ ಚೆಲುವನ್ನು ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಮೆರೆಯಿಸಿ ತೋರಿಸು ವಂತೆ ಉಡಿಗೆ-ತೊಡಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಚದುರನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನೆಂದು

ತೋರುವುದು. ಪ್ರವಾಸದ ಗಲಾಟೆಯಲ್ಲಿ ಮುಡಿಯು ಸಡಿಲಿ ಮುಂಗುರುಳು ಚೆದರಿದ್ದರೂ ಮೊಗದ ಸೊಬಗು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ದೂರದ ದಾರಿಯ ಶ್ರಮದಿಂದ ಬಳಲಿದ ಭಾವದವಳಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆನ್ನೆ-ತುಟಿಗಳ ಕೆಂಪು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಯರು ಅವಳಲ್ಲಿ ನೆಡಿಸಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಮೊದಲ ನೋಟವನ್ನೇ ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಗೆಳೆಯರ ಕಣ್ಣುಸನ್ನೆಯ ಕೊಂಕು-ನಗೆಯ ಕಾರಣ ಬೇಕಾಯಿತು. ಗೊಂದಲಗೊಂಡ ದನಿಯಲ್ಲಿ ರಾಯರು ಕೇಳಿದರು:

" ಈ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ಯಾರು ? "

ಪರಿಹಾಸದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ನುಡಿದ:

" ಇರಬಹುದು.... ಯಾವನಾದರೂ ಒಬ್ಬ ತಂದೆಯ ಮಗಳು; ಯಾವನಾದರೂ ಒಬ್ಬ ಗಂಡನ ಹೆಂಡತಿ! "

ಅವಳನ್ನರಿತವನೊಬ್ಬ ಮಾತನಾಡಿದ:

" ತಂದೆಗೆ ಮಗಳಾಗಿದ್ದುದೇನೊ ಸರಿ! ಗಂಡನಿಗೆ ಹೆಂಡತಿ ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಆಗಬೇಕು! "

ರಾಯರು ಆತುರದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದರು:

" ಏನು.... ಇವರು ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತೇ ? ಇನ್ನೂ ಇವಳಿಗೆ ಮದುವೆಯಿಲ್ಲವೇ ? "

" ನಮ್ಮ ವಕೀಲ ಮಾಧವರಾಯರಿಲ್ಲವೇ ? ಆ ಮುದುಕ ಅವರ ಸೋದರಮಾವ; ಹುಡುಗಿ ಮುದುಕನ ಮಗಳು! "

" ಹುಡುಗಿಯೇನು! ಹೆಂಗುಸೆಂದು ಹೇಳಬಾರದೇ ? "

" ಮದುವೆಯಾಗುವವರೆಗೂ ಹೆಂಗುಸರೆಲ್ಲ ಹುಡುಗಿಯರೇ! ಏನು ರಾಯರೇ! "

ರಾಯರ ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ, ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ ಎಲ್ಲವೂ ಅಂತರ್ಮುಖವಾಗಿದ್ದುವು. ಗೆಳೆಯನ ಕೂಗಿಗೆ ಬೆಚ್ಚಿಬಿದ್ದವರಾಗಿ ಒಣಗಿದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಹೇಳಿದರು: " ಅಷ್ಟೇ ಸರಿ! "

ಸ್ಟೇಷನ್ನಿನಿಂದ ಮನೆಗೆ ಮರಳುವಾಗ ಆ ಹುಡುಗಿಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ರಾಯರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾದ ಸಂಗತಿಯಿಷ್ಟು :

" ಹುಡುಗಿಯ ತಂದೆ ಜಮ್‌ಸೇದ್‌ಪುರದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಇದ್ದಾರೆ ಸಂಪ್ರದಾಯವಂತರಾದರೂ ಅನುಕೂಲ ವರವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದಕ್ಕಾಗದೆ ಮಗಳನ್ನು ಬಳೆಯಿಸಿದರು. ಹುಡುಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಲಿತವಳಲ್ಲವೆಂದು ಸುಧಾರಕರಾರೂ ಮದುವೆಗೆ ಸಮ್ಮತಿಸಲಿಲ್ಲ. ಬಳೆದ ಹುಡುಗಿಯಾದುದ ರಿಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯವಂತರಾರೂ ಸಿದ್ಧರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬೇಗನೆ ಹುಡುಗಿಯ ಮದುವೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಂದೆ ಬಾಯ್‌ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಈಗ ವರ-ಸಂಶೋಧನಕ್ಕಾಗಿಯೆ ತಿಂಗಳ ರಜೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ."

ಕೇಳಿದ ಕೆಳೆಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಅಣಕದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ನುಡಿದ :

" ಪಾಪ ! ಈ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಯಾರೂ ನೋಡಿರ ಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ; ಅಂತಲೆ ಆ ಸುಧಾರಕರೂ ಸಂಪ್ರದಾಯವಂತರೂ ಇವಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. "

ಈಗ ನಕ್ಕ ರಾಯರ ನಗೆಯು ಒಳಗಿನೊಳಗಿಂದ ಹೊರಟುದಾಗಿತ್ತು.

* * * *

ರಾಯರ ಮನೆಯ ಒಕ್ಕಲುಗಿತ್ತಿ ನೀಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಡಗು-ಬಿನ್ನಾಣ ದಾಕೆ. ಕಣ್ಣು ಮೂಗು ಕೊಂಚ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ರತಿದೇವಿಯ ಹೆಮ್ಮೆಯವಳಿಗೆ. ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ನೀಲಿ ಇಲ್ಲದ ನೆಪಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು, ತಾನಾಗಿಯೆ ರಾಯರನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸುತ್ತ ಬರುವಳು; ಆದರೆ ರಾಯರ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಅವಳೊಂದಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾತುಗಳನ್ನೆ ಆಡಗೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚೆಗಿನ ಎರಡು ದಿನಗಳಿಂದ ರಾಯರು ನೀಲಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಲುಗೆ ಯಿಂದ ಮಾತು-ಕತೆಯಾಡುವರು; ಏನಾದರೂ ನಗೆಯಾಟವಾಡುವರು. ನೀಲಿಗೆ ರಾಯರ ಈ ರೀತಿ ತೀರ ಹೊಸಬಗೆಯದಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ಸಮಾ-ಧಾನ ಬೆರೆತ ಬಿಂಕವು ಅವಳ ಮನಸ್ಸನ್ನಾವರಿಸಿತು.

ತಾಯಿಯವರಿಗೆ ರಾಯರ ರೀತಿ-ನೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿವರ್ತನ ವೇನೂ ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ

ಎಂದಿನಂತೆಯೆ ಮಗನು ಧ್ಯಾನಮಗ್ನನಾಗಿ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಿದ್ದ. ಏನನಾದರೂ ಮಾತನಾಡಿಸಿದರೆ ಅದರ ಎಚ್ಚರು ಕೂಡ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ತಾಯಿಗೆ ತುಂಬ ಅಸಮಾಧಾನ.

* * * *

ಇಂದು ರಾತ್ರಿಯ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಾಗ ತಾಯಿ, ರಾಯರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು:

"ವಕೀಲ ಮಾಧವರಾಯರ ತಾಯಿ ಇಂದು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು!"

ರಾಯರು ಮಾತನೇನೂ ಆಡದೆ ತಾಯಿಯ ಕಡೆಗೆ ಮುಖವೆತ್ತಿ ನೋಡಿ, 'ಸರಿ, ಬಂದಿರಬಹುದು' ಎಂಬರ್ಥದ ಗೋಣನ್ನು ಹಾಕಿದರು. ತಾಯಿ ಮುಂದೆ ನುಡಿದರು:

"ಅವರ ತಮ್ಮ ನಿನ್ನೆಯ ದಿನ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾರಂತೆ..ಜವಳ್‌ಸೇದ್ ಪುರದಿಂದ!"

ಆತುರದ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ರಾಯರು ಕೇಳಿದರು:

"ಜವಳ್‌ಸೇದ್‌ಪುರದಿಂದ?"

"ಹುಂ, ಜವಳ್‌ಸೇದ್‌ಪುರದಿಂದಲೇ! ಅವರಿಗೆ ಮಗಳೊಬ್ಬಳಿದ್ದಾಳಂತೆ; ಮದುವೆಗಾಗಿದ್ದಾಳಂತೆ. ಹುಡುಗಿ ಬಲು ಚೆಲುವೆಯಂತೆ. ಅವರು ವರಸಂಶೋಧನಕ್ಕಾಗಿ ಮಗಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾರಂತೆ!"

ದಡದಡಿಸುವ ಎದೆಯಿಂದ ರಾಯರು ಕೇಳಿದರು:

"ಏನು ಇಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಕೊಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದಾರೆಯೆ?"

"ಅದಕ್ಕೆಂತಲೇ ಮಾಧವರಾಯರ ತಾಯಿ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. 'ಹುಡುಗಿ ನಿಮ್ಮ ಸೊಸೆಯಾಗುವುದಕ್ಕೇ ಸರಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆದರೇನು? ದೈವವೊಂದು ನಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ?"

ರಾಯರು ಮಂಕು ಕವಿದಂತೆ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟರು. ತಾವು ಊಟಕ್ಕೆ

ಕುಳಿತಿದ್ದೇವೆಂಬುದರ ಅರಿವೇನೂ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ತಾಯಿ ಆಶೆಯ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು :

" ತಾಯಿಯಾದುದಕ್ಕೆ ನನ್ನದೊಂದು ಮಾತನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿಕೊಡು ಮಗು ! "

" ಅದಾವುದಮ್ಮಾ ನಿನ್ನ ಮಾತು ? " ರಾಯರು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಕೇಳಿದರು.

" ಇನ್ನೇನೂ ಇಲ್ಲ; ನೀನು ಆ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಮದುವೆಮಾಡಿ-ಕೊಂಡುಬಿಡು ! ಪಾಪ, ಮುದುಕಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದಾಳೆ ! "

ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಹೊರೆಯನ್ನು ಇಳುಹಿದಷ್ಟು ರಾಯರ ಮನಸ್ಸು ಹಗುರಾಗಿದ್ದಿತು. ನಗೆಯಾಟದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ತಾಯಿಗೆ ಹೇಳಿದರು:

" ಆ ಹುಡುಗಿ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಮ್ಮಾ ! ಆಕೆ ದೊಡ್ಡವಳಾಗಿಯೆ ಈಗ ಆರೇಳು ವರ್ಷಗಳಾದುವಂತೆ ! "

" ಅದಕ್ಕೇನೋ ! ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆದೇಬಿಟ್ಟಿದೆಯಲ್ಲ ! ಮೊನ್ನೆ ರಂಗನಾಥನ ಮದುವೆಯೆ ಆಗಲಿಲ್ಲವೇ ? ದೊಡ್ಡವಳಾಗಿ ವರ್ಷೆರಡು ವರ್ಷವಾಗಿದ್ದರೇನು ? ಆರೇಳು ವರ್ಷವಾಗಿದ್ದರೇನು ? ಬೆಳೆದ ವರನಿಗೆ ಬೆಳೆದ ಕನ್ನೆಯೆ ಬೇಕಲ್ಲವೇ ? "

ರಾಯರು ನಸುವೇಳೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತು ಕೇಳಿದರು :

" ಹಾಗಾದರೆ ನಿನ್ನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯೂ ಇದೆಯೆನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ! "

" ಒಪ್ಪಿಗೆಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಒತ್ತಾಯವಿದೆ. "

ತೃಪ್ತಿಯ ದನಿಯಲ್ಲಿ ರಾಯರು ಹೇಳಿದರು :

" ಇಷ್ಟು ದಿನ ನಾನೂ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಅಮ್ಮಾ ! ತಾಯಿಯ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ನಡೆಯುವುದು ಪಾಪವೆಂದು ನನಗೆ ಎನಿಸುತ್ತಿದೆ. "

ಮುದುಕಿಯ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಗೆಲುವಿನ ನಗೆ ಆಟವಾಡಿತು. ಮಾತು ಕೇಳುವ ಮಗನನ್ನು ಕೊಟ್ಟುದಕ್ಕಾಗಿ, ದೇವರನ್ನು ಆಕೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟೊ

ಕೊಂಡಾಡಿದಳು. ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಸಲಾರದಿದ್ದ ಹಿಗ್ಗನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಹಾಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಹನುಮಂತಾ' 'ಹನುಮಂತಾ' ಎಂದು ಮನೆಯಾಳನ್ನು ಕೂಗುತ್ತ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೊರಟಳು. ರಾಯರ ಹೊಟ್ಟೆ ಒಂದು ತುತ್ತು ಕೂಡ ಹಿಡಿಸದಂತೆ ತುಂಬಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು.

* * * *

ಮರುದಿನವೆ ಊರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ರಾಯರ ಎರಡನೆಯ ಮದುವೆಯ ಸುದ್ದಿ. ಶ್ರೀಕಂಠಭಟ್ಟರನ್ನು ಯಾರೋ ಅಣಕದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದರು:

"ರಾಯರು ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಎಂದು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಭಟ್ಟರೆ!"

ನಾಲಗೆಯೊಣಗಿದ ಭಟ್ಟರಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೇ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ತಮ್ಮನ್ನು ಏಡಿಸಿ ನುಡಿದವರಿಗೆಲ್ಲ ಸೀನಪ್ಪಾಚಾರ್ಯರು ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಹೀಗೆ:

"ಎಷ್ಟಾದರೂ ನೋಡಿ, ತಾಯಿಯ ಮಾತನ್ನು ಮೀರುವುದಕ್ಕೆ ಆದೀತೇ? 'ಮಾತೃದೇವೋ ಭವ' ಎಂದು ನಮ್ಮ ಶ್ರುತಿಯೇ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲವೇ?"

ಸೀನಪ್ಪಾಚಾರ್ಯರ ಹಿರಿಯ ಮಗನೆ ಅವರಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟ:

"ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಮಾತೃದೇವೋ ಭವ!' ಎಂದು ಹೇಳಿರಬಹುದು ಅಪ್ಪಾ! ಆದರೆ....ಇಂದಿನ ಕಾಲದ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ 'ಮದುವೆ ದೇವೋಭವ!' ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ."

ಮಗನ ಮಾತು ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದುದೆಂದೇನೂ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಎನಿಸಿರಲಾರದು. ಬರಿ ಹುಚ್ಚುನಗೆಯೊಂದನ್ನವರು ನಕ್ಕುಬಿಟ್ಟರಷ್ಟೇ!

ಕಾಣದ ಕೈ!

೧

ಬೇಕಾದಂತಹ ಊಳಿಗವನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡಬಹುದು; ಆದರೆ ಹಳ್ಳಿಯ ಕುಲಕರಣಿಯಾಗುವುದೆಂದರೆ ಹೊಲ್ಲದ ಕೆಲಸ. ಕುಲಕರಣಿ ಎಂತಹ ಕುಲೀನನಿರಲಿ, ಎಷ್ಟೇ ಕಲಿತವನಿರಲಿ, ಗೌರವಶಾಲಿಯಿರಲಿ, ವಯಸ್ಸು ಹೋದವನಿರಲಿ, ಹತ್ತುರೂಪಾಯಿ ಸಂಬಳದ ಪೋಲೀಸ ಜವಾನನಿಗೆ ಕೂಡ ಹೆದರಿ ಹಿಂಜರಿಯಬೇಕಾಗುವುದು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆದುರಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗಲಂತೂ ಕುಲಕರಣಿ, ತನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟಿ ಹೋಗಬೇಕು; ಇಲ್ಲವಾದರೆ, ಅವನ ಮರ್ಯಾದೆಯು ಮಾರಾಟ ಕಾಸಿಗೆ ಪಂಥೇರಾಗದಿರದು.

ಮೇಲಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ಕುಲಕರಣಿಯರು ಅಸುರರನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಒಳಗೊಳಗೆ ಬೆದರಿ ಬೀಳುತ್ತಿರುವರು; ಆದರೆ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಭಕ್ತಿ--ವಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ತೋರಿಸದೆ ಹೋದರೆ ಬೇರೆ ಗತಿಯೆ ಇಲ್ಲ. ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಒಂದೆ ದಿನದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಸಲ ಕಂಡರೂ, ಕಂಡಸಲವೊಮ್ಮೆ ಕುಲಕರಣಿ ವಿನಯದಿಂದ ಕೈಮುಗಿಯಲೆ ಬೇಕು. ಖಾದ್ಯೋಪಹಾರ ನೈವೇದ್ಯ, ಸುವರ್ಣಪುಷ್ಪದಕ್ಷಿಣೆಗಳಿಂದ ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಣಿಸಲೇಬೇಕು. ಅವರ ಒಲುಮೆಗಾಗಿ ಷೋಡಶೋಪ-ಚಾರಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಲೆ ಬೇಕು. ಎಂದರೆಯೆ ಕುಲಕರಣಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ; ಇಲ್ಲವಾದರೆ, ಜನ್ಮಕುಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹೊಸತಾಗಿ ಶನಿಗ್ರಹವನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕಾಗುವುದು. ಎಂತಲೆ ಕುಲ-ಕರಣಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಇಂಗುಹಚ್ಚುವ ಕಲೆಯು— ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ — ಇರಬೇಕಾಗುವುದು. ನಿಸ್ಪೃಹನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು, ಯಾರ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವೂ ಇಲ್ಲದೆ, ನಿರ್ಭಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡುವ

ಕುಲಕರಣಿ ಆರು ತಿಂಗಳವರೆಗಾದರೂ ತಡೆಯಬಹುದೇ-ಎಂದು ಸಂಶಯ. ಭಾವಿಕಜೀವಿಯಿದ್ದರಂತೂ ಕೆಲಸವೆ ಮುಗಿಯಿತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು, ಕುಲಕರಣಿಕೆಯ ಹೊರೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಮಗನ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸಲು ಹಿಂದೆಗೆಯುತ್ತಲಿದ್ದರು.

*   *   *   *

ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿರುವ ಊರು ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿ. ಅವರಿಗೀಗ ವಯಸ್ಸು ಐವತ್ತಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕಿದೆ. ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ನಡೆದು ಬಂದಿರುವ ಕುಲಕರಣಿತನವನ್ನು ಇದುವರೆಗೂ ತಾವೇ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವರು. ಮುಪ್ಪಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮನವೊಲಿಸುವುದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೆ ಬೇಸರುಬಂದು ಹೋಗಿದ್ದಿತು.

ರಾಮಮೂರ್ತಿಯೊಬ್ಬನೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೆ ಗಂಡುಸಂತಾನ. ಅವನಿಗೀಗ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರುಷ. ಕುಲಕರಣಿಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅವನ ಶಿಕ್ಷಣವಾಗಿದ್ದಿತು. ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ಹೃದಯ ಹಸುಮಗುವಿನದು, ಮನವೊ ವಿಶಾಲವಾದದ್ದು. ಮುನ್ನೋಟದ ಬಗೆಯವನಲ್ಲ. ಹೆಮ್ಮೆ-ಬಿಂಕಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಅವನೇನು ಮಾಡಿರುವನೊ ! ಮುಚ್ಚಿ ಮಾತನಾಡುವುದೆಂದರೆ ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೊಣಕಡಿದಂತೆನಿಸುವುದು. “ ಇವರು ನಮ್ಮವರು ” ಎಂದೊಮ್ಮೆ ಎನಿಸಿಬಿಟ್ಟರಾಯಿತು; ಎಂತಹ ಮಾತನಾದರೂ ಒಡೆದು ಆಡುವನು. ಮಾನಾಪಮಾನದ ಮಾತುಗಳು ಇವನೆದೆಯನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸುತ್ತಿರಲೂ ಇಲ್ಲ; ತಗ್ಗಿಸುತ್ತಿರಲೂ ಇಲ್ಲ. ಹೆಂಗುಸರೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವಾಗ, ತನ್ನ ತಂಗಿ-ತಾಯಿಯರೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವ ಭಾವನೆಯಿಂದಲೆ ಆಡುವನು.

*   *   *   *

ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಅಳಿಯತನಕ್ಕೆಂದು ಮೊದಲನೆಯ ಸಲ ಮಾವನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ. ಒಂದು ದಿನ ತಾನು ಕುಳಿತ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಸ ಬಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡ; ಕೂಡಲೆ ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಹಾಸಿದ ಹಾಸುಗೆಯನ್ನು ಚಟಪಟ ಕೈಯಿಂದ ಕೊಡಹಿಬಿಟ್ಟು, ಪೊರಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕಸಗೂಡಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ಹೆಂಡತಿ ಒಳಗೆ

ನಿಂತುಕೊಂಡೆ ನೋಡಿದಳು; ನಗೆ ಬಂದಿತು. ತಾಯಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹೊಟ್ಟೆ ಹಿಡಿಸಲಾರದ ನಗೆ ನಗುತ್ತ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿದಳು. ಅವರು ಬಂದು ರಾಮಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ತಾವೆ ಕಸಗೂಡಿಸಿ ಹಾಸಿಕೊಟ್ಟರು.

* * *

ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ಹೆಂಡತಿ ಅತ್ತೆಯ ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ, ತನ್ನ ಅತ್ತೆಗೂ ನಾದಿನಿ ಇಂದಿರೆಗೂ ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಅದೆಷ್ಟೊ ನಗುತ್ತ ಹೇಳಿದಳು. ಅವರೂ ಮನವಾರೆ ನಕ್ಕರು. ಇಂದಿರೆಯು 'ರಾಮಣ್ಣಾ ನೀನೇನು ಅಳಿಯತನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಿಯೋ ಕಸಗೂಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಿಯೊ ಮಾವನ ಮನೆಗೆ?' ಎಂದು ನಗೆಯಾಡಿದಳು. ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ 'ಏಕೆ! ಅದರಲ್ಲೇನು ವಿಶೇಷ!' ಎಂದು ನುಡಿದುಬಿಟ್ಟನು. ಅವನ ಸರಳ ಹೃದಯಕ್ಕಿದೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯು ಅಡ್ಡಕತೆ.

* * * *

"ನಮ್ಮ ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಈ ಯುಗದ ಮನುಷ್ಯನೇನೂ ಅಲ್ಲ; ಮುಂದೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಾಗಿಸುವನೊ!" ಎಂದು ಕೃಷ್ಣ-ರಾಯರು ಆಗಾಗ ಮಾತನಾಡುವರು.

ಸಾಧುಸ್ವಭಾವದ ಮಗ, ವಿನಯಶೀಲೆಯಾದ ಸೊಸೆ, ಅನುಕೂಲೆಯಾದ ಹೆಂಡತಿ, ಸಿರಿವಂತರ ಸೊಸೆಯಾದ ಸುಗುಣೆಯಾದ ಹೆಣ್ಣು-ಮಗಳು, ಉಣ್ಣಲು ಉಡಲು ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಸಂಪತ್ತು, ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ಕುಲಕರ್ಣಿಯರ ಮನೆ ಆನಂದದ ಆಗರವಾಗಿದ್ದಿತು.

೨

ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಕರಣಿಕರ ಕಮತಿಗ. ಹೂವಿನ ತೋಟವನ್ನು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಅವನ ಮನೆತನದವರು ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರು. ಅದನ್ನೆ ಈಗ ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಚಿಕ್ಕವನಿರುವಾಗಲೆ ತಂದೆ ತೀರಿದನು; ಆದುದರಿಂದ ಅವನ ತಾಯಿ ಗಂಗಮ್ಮ, ಎಳಮಗುವಾದ ಚಿನ್ನಪ್ಪನನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತವರುಮನೆಗೆ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಳು. ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಬಳೆದು ದೊಡ್ಡವನಾಗುವವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೆ ಇದ್ದಳು. ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ ಅವನ

ಸೋದರಮಾವ ತನ್ನ ಮಗಳು ನೀಲಮ್ಮನನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಿದನು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕುಲಕರಣಿಯರ ತೋಟವನ್ನು, ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ದೂರದ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನಾದ ರಾಮಯ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದ.

ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಮನೆತನ ಸಾಗಿಸಲು ತಕ್ಕವನಾದೊಡನೆಯೆ ತಾಯಿ-ಹೆಂಡತಿಯರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಮರಳಿ ತನ್ನೂರಿಗೆ ಬಂದ. ಕೂಡಲೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ರಾಮಯ್ಯನಿಂದ ತೋಟವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಇದರಿಂದ ರಾಮಯ್ಯನು ನೊಂದುಕೊಂಡನಾದರೂ ಬಹಿ-ರಂಗದಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನೂ ತೋರಗೊಡಲಿಲ್ಲ.

ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆನೆಯಂತಹ ನಾಲ್ಕು ಎತ್ತುಗಳು, ಜೀತದ ಆಳೊಬ್ಬ, ತಾನೂ ಮೈಮುರಿದು ದುಡಿಯುವವನು, ಹೈನ-ಹಾಲು, ಕಾಳು-ಕಡಿಗಳಿಗೆ ಕೊರತೆಯೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಅಲಸಿಗನಲ್ಲ, ಹಾಳು ಹರಟೆಗಾರನಲ್ಲ, ತುಂಟನಲ್ಲ, ಇಲ್ಲದ ಉದ್ದನೀರಿಗೆ ಹೋಗುವವನಲ್ಲ. ಜನಗಣನೆಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಹೆಸರು ಕಲಿತವರ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರುವುದು, ಅದೇತಕ್ಕೆಂದರೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನಷ್ಟು ಬರಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವುದು.

ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಕಲಿತವನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ರಸಿಕ, ಸವಿಗಾರ. ಹುಣ್ಣಿವೆಯ ಚಂದ್ರನನ್ನೂ ಹೂಬಿಟ್ಟ ಮಲ್ಲಿಗೆಯನ್ನೂ ನೋಡಿದಾಗ ಕಲಿಯದವರ ಎದೆಯರಳದೇನು? ತಂಗಾಳಿಯ ತಣ್ಪು, ಹೊತ್ತಗೆಯ ಹೊರೆಯನೋದದವರನ್ನು 'ಹಾ!' ಎನಿಸದೇನು? ಗಿಳಿಗಳ ಉಲಿವನ್ನಾಗಲಿ ಕೊಳಲಿನ ಇಂಚರವನ್ನಾಗಲಿ ಕೇಳಿ, ಬರೆಯಲು ಬಾರದವರ ಕಿವಿಗಳು ಹಿಗ್ಗವೇನು? ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯ ರಸವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು, ಅದನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ನಿಸರ್ಗದತ್ತವಾದುದು. ಕಸ್ತೂರಿಯ ಮೃಗವು ಸುಗಂಧವನ್ನು ಬಯಸಿ, 'ಆಂಗ್ಲೋ ಇಂಡಿಯನ್ ಡ್ರಗ್' ಕಂಪನಿಗೆ ಹೋಗಿ 'ಓಟೋದಿಲ್‌ಬಹಾರ' ವನ್ನು ಬೇಡಿದರೆ, ನಗೆ ಬರುವ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲವೆ? ಓದುಬರೆಹ ಕಲಿತೇ ಕುಲರಸಿಕನಾಗಬೇಕೆಂದು ಹಂಬಲಿಸುವುದೂ ಇದರಂತೆಯೆ.

ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಹೆಂಡತಿ ನೀಲಮ್ಮ ಬಲು ಬೆಡಗುಗಾರ್ತಿ. ಸೊಬಗಿನ ವಳು. ಸೊಗಸನ್ನು ಸೂಸುತಿರುವ ಬೊಗಸೆಗಣ್ಣುಗಳು, ಅರೆವೆರೆ (ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರ) ಯಂತೊಪ್ಪುತ್ತಿರುವ ಅಂದವಾದ ಹಣೆ, ಕಂದಿ (ಕಲಂಕ) ನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಹಣೆಯ ಹಚ್ಚೆ, ತಲೆಯಮೇಲೆ ಹೊದ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಸೆರಗನ್ನು ದಾಟಿ-ಹಣೆಯನ್ನು ಬಳಸಿ-ಹಾರಾಡುತ್ತಿರುವ ಕಪ್ಪಾದ ಸುಳಿ-ಗುರುಳುಗಳು, ತಿದ್ದಿ ಬರೆದಂತಿರುವ ಕೊನೆಹುಬ್ಬುಗಳು, ಮುಗುಳು ನಗೆಗೆ ಮನೆಯಾಗಿರುವ ಮುದ್ದುಮುದ್ದಾದ ಬಾಯಿ, ಮೆರುಗುಹಾಕಿದಂತಿರುವ ಮೈನುಣ್ಪು ಇವೆಲ್ಲವುಗಳು ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವಂತಹವಿದ್ದುವು. ಹೆಚ್ಚಿಗೇನು ಹೇಳುವುದು! ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ ನೀಲಮ್ಮನು ತಕ್ಕವಳಾದ ಹೆಂಡತಿ; ಚಿನ್ನಕ್ಕೆ ರನ್ನ ಕೂಡಿಸಿದಂತೆ ಇವರಿಬ್ಬರ ಹೊಂದಿಕೆ.

ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಚಿನ್ನಪ್ಪ ನೀಲಮ್ಮ ಒಂದೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಕೂಡಿ ಆಡಿ ಬಳೆದವರು. ಇಬ್ಬರೂ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿರುವರು. ಚಿನ್ನಪ್ಪನನ್ನು ನೋಡಿದ ನೀಲಮ್ಮನ ಮುಖ ಅರಳಿದ ತಾವರೆ. ರೇಶಿಮೆಯ ಹುಳುವಿನ ಮೈಯಿಂದ ಎಳೆ ಹೊರಡುವುದಲ್ಲ! ಅದರಂತೆ ನೀಲಮ್ಮನ ನೋಟದಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತಿರುವ ಹೊಳಪಿನ ಕದಿರು (ಕಿರಣ) ಗಳು, ಎಳೆಗಳಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಒಂದೆ ಒಂದು ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ, ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಮೆಯ್ಯನೆಲ್ಲ ಮುಸುಕಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ನೀಲಮ್ಮನು ಚಿನ್ನಪ್ಪನನ್ನು ಭಾವದ ದೇವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ನಗೆಮಲ್ಲಿಗೆಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುವಳು. ವಿನೋದದಿಂದ ಬೆರೆತಿರುವ ತನ್ನ ಮೆಲುಮಾತುಗಳ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಮೆಚ್ಚಿಸುವಳು.

ಚಿನ್ನಪ್ಪನೇನು ಕಡಿಮೆಯವನೆ! ಅವನೂ ನಗೆಗಾರ; ಬಗೆಗಾರ. ನೀಲಮ್ಮನೊಡನೆ ಅದೆಷ್ಟೊ ವಿನೋದವಾಡುವನು. ಅವಳ ಚೆಲುವಾದ ಮೊಗವನ್ನು ಕಣ್ಣರಳಿಸಿ ನೋಡಿಯೆ ನೋಡುವನು. ನೋಡುವ ಭರದಲ್ಲಿಯೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಎದ್ದುನಿಂತು **"ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೆಣ್ಣೇ ನೀನು ಕಾಡಿಗ್ಗಣ್ಣ ನಡಸಣ್ಣ ಸಿಂಹನಾಂಗ ನಿಂದು ಬಾಳ ಡೌಲೈತಿ!"** ಎಂದು ಹಾಡುತ್ತ ಕೈಹಿಡಿದು ಸೆಳೆಯುವನು. ನೀಲಮ್ಮನು ನಾಚಿಕೊಂಡು 'ಯಾರಾದರೂ ನೋಡುವರೆನೊ' ಎಂದು ಬೆದರುಗಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿ ಸರಿದು ಹೋಗುವಳು. ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಹೆಂಡತಿಗೆ

" ನೀಲಾ " ಎಂದೊ " ನೀಲೀ " ಎಂದೊ, ಹೆಸರುಗೊಂಡೆ ಕರೆಯುತ್ತಿರುವನು. ಹೊರಗಿನವಳೇ, ಸೋದರಮಾವನ ಮಗಳು.

ಚಿನ್ನಪ್ಪನಲ್ಲಿ ರಾಮಮೂರ್ತಿಯದು ತುಂಬ ವಿಶ್ವಾಸ; ರಾಮಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಪ್ಪನದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಶ್ರದ್ಧೆ. ಪರಸ್ಪರರಲ್ಲಿಯೂ ಅನೂನವಾದ ಸ್ನೇಹ. ಒಂದೆ ಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಬಂದ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಲ್ಲಿಯೂ ಇಷ್ಟು ಮಮತೆ-ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯಿರದು. ಚಿನ್ನಪ್ಪ ತನಗೆ ಬಿಡುವು ದೊರೆತಾಗಲೆಲ್ಲ ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೆ ಬಂದು ಕುಳಿತಿರುವನು. ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಅವನಿಗೆ ಭಾರತ, ರಾಮಾಯಣ, ಬೇರೆ ಕಥೆ-ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಓದಿ ಹೇಳುವನು. ಚಿನ್ನಪ್ಪನೂ ಬೇಸರಿಯದೆ ಕುತೂಹಲಿಯಾಗಿ ಕೇಳುವನು. ಚಿನ್ನಪ್ಪ ರಾಮಮೂರ್ತಿಗೆ ನಲುಮೆಯಿಂದ " ರಾಮಣ್ಣಾ " ಎಂದು ಕರೆಯುವನು. ರಾಮಮೂರ್ತಿಯು ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ ಸಲುಗೆಯಿಂದ " ಚಿನ್ನಾ " ಎಂದು ಕೂಗುವನು. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಒಂದೆ ವಯಸ್ಸು.

ನೀಲಮ್ಮನಂತೂ ಕುಲಕರಣಿಯರ ಮನೆಮಗಳಿದ್ದಂತೆ. ರಾಮ-ಮೂರ್ತಿಯ ತಂಗಿ ಇಂದಿರೆಗೂ ಅವಳಿಗೂ ಜೀವಾಳದ ಗೆಳೆತನ. ರಾಮ-ಮೂರ್ತಿಯ ತಾಯಿಗೂ ಹೆಂಡತಿಗೂ ಬೇಕಾದವಳು. ಮನೆಯವರೆಲ್ಲ ನೀಲಮ್ಮನನ್ನು ಹೊರಗಿನವಳೆಂದು ಭಾವಿಸಿರಲೆ ಇಲ್ಲ. ನೋಡಿದರೆ ಒಂದೆ ಕುಲದವರಲ್ಲ, ಒಂದೆ ಜಾತಿಯವರಲ್ಲ. ಪ್ರೇಮ-ಗೆಳೆತನಗಳು ಜಾತಿ-ಕುಲ-ಗೋತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡುವುವೆ! ಮನೆಗೆಲಸ ಮುಗಿದೊಡನೆಯೆ ನೀಲಮ್ಮ ಕರಣಿಕರ ಮನೆಗೆ ಬರುವಳು. ಇಂದಿರೆಯೊಡನೆ, ಬೇರೆಯವರೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವಳು; ನಗುವಳು; ಕೆಲೆಯುವಳು.

ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಇಂದಿರೆಯೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವಂತೆ, ನೀಲಮ್ಮನೊಡನೆಯೂ ತಿಳಿಮನದಿಂದ ಮಾತನಾಡುವನು. ನಿರ್ವಿಕಾರದ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನಗೆಯಾಡುವನು. ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ನಿಷ್ಕಲ್ಮಷವಾದ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಚದುರೆಯಾದ ನೀಲಮ್ಮ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದಳು. ಆತನನ್ನು ಪರಕೀಯನೆಂದೆಣಿಸದೆ ಸಂಕೋಚವಿಲ್ಲದೆ ಮಾತನಾಡುವಳು. ಎಳೆಯ

ಮಗುವಿನಂತಹ ಮನಸ್ಸು, ಅಲ್ಲದೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಬೆಳೆದ ಸಲುಗೆಯ ಗೆಳೆಯ; ಸಾಲದುದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಒಡನಾಡಿಯಾದ ಇಂದಿರೆಯ ಅಣ್ಣ; ಎಂದಮೇಲೆ ನೀಲಮ್ಮ ರಾಮಮೂರ್ತಿಯೊಡನೆ ಮಾತನಾಡಿದರೆ ವಿನೋದವಾಡಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧವೇನು ? ಅಕ್ಕ-ತಮ್ಮ, ಅಣ್ಣ-ತಂಗಿ, ತಾಯಿ-ಮಗ, ತಂದೆ-ಮಗಳು ಪರಸ್ಪರರಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದರೆ, ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಯಾರಾದರೂ ಭಾವಿಸುವರೇನು ? ಚಿನ್ನಪ್ಪನಾದರೂ ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಭಾವಿಸುವನು ?

೩

ಪ್ರಶಾಂತವಾಗಿರುವ ಸಾಗರವು, ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸಿ ನೋಡು ನೋಡುವುದರಲ್ಲಿಯೆ ಉಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವಾಗುವುದು. ಮಿರುಗುವ ತಾರೆಗಳಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಮುಗಿಲನ್ನು, ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿಯೆ ಕಾರ್ಮೋಡವು ಮುಸುಕಿಬಿಡುವುದು. ಹಸುರೆಲೆ--ಹೂ--ಕಾಯಿಗಳ ವೃಕ್ಷರಾಜಿಯಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತಿರುವ ಕಾಡು, ಕಾಡುಗಿಚ್ಚಿನಿಂದ ಕ್ಷಣಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೀದು ಸೀಕರಿಗೊಳ್ಳುವುದು. ಇದೆಲ್ಲವೂ ಆ ಕಾಲರಾಯನ ಕೈಚಳಕ; ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮಾಯೆಯ ಮಾಟ.

* * * *

ತನ್ನಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ತೋಟವನ್ನು ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟುದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಮಯ್ಯನಿಗೆ ಎದೆಗಿಚ್ಚು. ಗೊಬ್ಬರದಲ್ಲಿಯ ಕಿಡಿಯಂತೆ, ಹೊಟ್ಟೆಯುರಿ ಒಳಗೊಳಗೆಯೆ ಹೊತ್ತುತ್ತಲಿದ್ದಿತು. ರಾಮಯ್ಯ ಸಾಹಸಿಗ, ಮೋಸಗಾರ. ಮಾತು ಮೇಣದಂತೆ ಮಿದುವು; ಎದೆಯು ಕಬ್ಬಿಣದಂತೆ ಕಠಿನ. ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ, ರಾಯರಿಗೂ ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೂ ಪರಸ್ಪರರಲ್ಲಿ ಕೆಡಕು ಮನಸ್ಸುಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ರಾಮಯ್ಯನ ಹಂಬಲು. ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ತಾನೇನು ಹೇಳಿದರೂ ರಾಯರು ಕಿವಿಗೊಡಲಾರ ರೆಂದು ರಾಮಯ್ಯನಿಗೆ ಎನಿಸಿತು. ಆದುದರಿಂದಲೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಒಗೆಹರಿಯದ ಆಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ೨--೩ ವರ್ಷಗಳು ಸಂದುಹೋದುವು. ರಾಯರ ಮನೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಮನಸ್ಸನ್ನೆ ಕಲುಷಿತವಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ರಾಮಯ್ಯನಿಗೆ ಹಗುರಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಈಗ

ರಾಮಯ್ಯ ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ ಹತ್ತಿರದ ಹಿತಚಿಂತಕನು. ಕಳ್ಳನು ಕೋಶಾಗಾರದ ಕಾವಲುಗಾರನಾದ.

ಲೌಕಿಕ ಜನರಿಗೆ ಹೆಂಡತಿಯೆಂಬುದು ಒಂದು ಅಭಿಮಾನದ ಮೂರ್ತಿ. ಮಂದಿ ತಮ್ಮ ಜಾತಿ--ಕುಲಗಳನ್ನು ಹಳಿಯಲಿ, ಬಂಧು--ಬಾಂಧವರನ್ನು ನಿಂದಿಸಲಿ, ತಾಯಿ--ಅಕ್ಕ--ತಂಗಿಯರಿಗೆ ಹೆಸರಿಡಲಿ; ಇನ್ನಾರಿಗಾದರೂ ಹಳಿದಾಗ--ಹೆಸರಿಟ್ಟಾಗ--ಬಾರದಷ್ಟು ಕೋಪವೂ ಆಗದಷ್ಟು ತಾಪವೂ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಹೆಸರಿಟ್ಟರೆ ಬರುವುದು; ಆಗುವುದು. ಜನರು ಆಗ ಕಣ್ಣಿದ್ದು ಕುರುಡರು; ಕಿವಿಯಿದ್ದು ಕಿವುಡರು. ಅವರ ಅರಿವು ಮರೆಯಾಗಿ ಬಿಡುವುದು.

ರಾಮಯ್ಯ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುನೋಡಿದ. ಬಹಳ ದಿವಸದ ಬಗೆಯ ಬಯಕೆಯನ್ನು ತೀರಿಸಲು ಯೋಚಿಸಿದ. ವಿಚಾರದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಆಚಾರದಲ್ಲಿ ತರಲು ತೊಡಗಿದ:

“ಏನಲೇ ಚಿನ್ನಾ.... ನಿಮ್ಮ ಅವ್ವ ಅದೊಂದು ಅರಹುಚ್ಚೀಯಂತಾದು! ನೀನೋ ಹೊಲಾ--ತ್ವಾಟಾ--ಅಂತ ಯಾವಾಗ ನೋಡಿದರೂ ಹೊರಗs ಇಳತೀ! ನಿನ್ನ ಹೇಣತಿ ಏನಪಾ....ಇನ್ನೂ ಹರೇದ ಹುಡುಗಿ! ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಹೀಂಗೆಲ್ಲಾ ಸೊತಂತ್ರಾ ಕೊಡೂದೇನು ಸಾಡಲ್ಲ ಬಿಡು! ಎಡಗಣ್ಣೂ ಬಲಗಣ್ಣೂ ನೋಡತಾನs ಇರಬೇಕು ಅವರನ್ನ. ‘ಹೆಂಗಸು ತಿರಿಗಿ ಕೆಟ್ಟಿತು, ಗಂಡಸು ಕೂತು ಕೆಟ್ಟಿತು’ ಅಂತಾರ....ನೀ ಕೇಳಿಲ್ಲೇನು ಅದನ್ನ?” ಈ ಬಗೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ರಾಮಯ್ಯ ಚಿನ್ನಪ್ಪನೆದುರಿಗೆ ನಾಲ್ಕಾರು ಸಲ ಹೇಳಿದ. ‘ಇವನು ಇದನ್ನೇನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವನು?....’ ಎಂದು, ಕೇಳಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಬೆರಗುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ; ಮನದೊಳಗೆ ಏನೇನನೋ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದ.

ಮನುಷ್ಯನ ಹೃದಯ ಕನ್ನಡಿಯಂತಿರುವುದು. ಕಲಿತವರಾದ ನಾವು, ಬುದ್ಧಿಭಾಸ್ಕರನ ಪ್ರತಾಪದಿಂದ, ಆ ಕನ್ನಡಿಯ ಪಾರಜವನ್ನೆಲ್ಲ ಹಾರಿಸಿ ಬಿಡುವೆವು. ಆದರೆ ಕಲಿಯದವರದು ದಿನದಿನಕ್ಕೂ ರಾವುಗನ್ನಡಿಯಂತಾಗುವುದು. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಭಾವನೆಯ ಚಿತ್ರವು ಅದರೊಳಗೆ ಭವ್ಯವಾಗಿ--ಸ್ಫುಟವಾಗಿ--ಮೂಡುವುದು. ಒಮ್ಮೆ ಮೂಡಿದುದನ್ನು ಅಳಿಸುವುದೆಂದರೆ,

ಅದೆಷ್ಟೋ ಕಷ್ಟದ ಕೆಲಸ. ಚಿನ್ನಪ್ಪ ರಾಮಯ್ಯನ ಬೆಲ್ಲಬೆರೆತ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಬೆರಗಾದ; ಮರುಳಾದ. ಅವನಿಗೆ "ರಾಮಯ್ಯನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹುರುಳು ಏನಾದರೂ ಇರಬಹುದೇ ?" ಎನಿಸಿತು. ಬಲಬರುತ್ತ ಚಿನ್ನಪ್ಪ ರಾಮಯ್ಯನ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಿವಿಗೊಡಲು ತೊಡಗಿದ.

"ಚಿನ್ನಪ್ಪ ತನ್ನ ಬಲೆಗೆ ಬೀಳುವುದು ಇನ್ನು ಕಠಿನವಿಲ್ಲ" ಎಂದು ರಾಮಯ್ಯ ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ನೀಲಮ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಶಯವುಂಟಾಗುವಂತಹ ಅದೆಷ್ಟೋ ಮಾತುಗಳನ್ನು, ಆಗಾಗ ಪರ್ಯಾಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಲಿದ್ದ. ನೀಲಮ್ಮನ ಶುದ್ಧ ಚಾರಿತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಲಸು ಬಣ್ಣ ಬಳಿಯುವ ಅದೆಷ್ಟೋ ಸುದ್ದಿಗಳು-- ಕರ್ಣಪರಂಪರೆಯಾಗಿ-- ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳುವಂತೆ ಹಂಚಿಕೆಮಾಡಿದ. ರಾಮಯ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗಲೆಲ್ಲ ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ 'ಇವನ ಮಾತು ನಿಜವೇನೋ' ಎನಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ನೀಲಮ್ಮನ ನಿರ್ಮಲ ಹೃದಯವನ್ನು ನೆನೆದು, ಅವಳ ಕೃತ್ರಿಮತೆಯೇನೂ ಕಂಡುಬಾರದ ಕಣ್ಣನೋಟವನ್ನು ಕಂಡು, ಸಾತ್ತ್ವಿಕ ಮಂದಹಾಸ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಮುದ್ದುಮೊಗವನ್ನು ನಿಟ್ಟಿಸಿ, "ರಾಮಯ್ಯನ ಮಾತನ್ನು ನಂಬುವುದು ನನ್ನ ಮರುಳುತನ" ಎಂದು ಮರಳಿ ಎನಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು.

* * * *

ಸೋಮವಾರದ ದಿನ, ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಕೆಲಸವೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬಾಳೆಯ ಬನವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಸುತ್ತುತ್ತಿದ್ದನು. "ತಾನೇ ನೀರನುಣಿಸಿ ಬೆಳೆಯಿಸಿದ ಬನವು, ಎಷ್ಟು ಸೊಗಸಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿರುವದಲ್ಲ" ಎಂದು ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಹಿರಿಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದನು. ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾನೇ ಕಿರುನಗೆ ನಗುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ರಾಮಯ್ಯ ಬಂದ. ಇಬ್ಬರೂ ಅಲ್ಲಿಯೆ ಕುಳಿತರು. ಅದೆಷ್ಟೋ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿದರು. ಮಾತನ್ನು ಮುಗಿಮುಗಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಮಯ್ಯ ಗಡುಸುದನಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಲಾರಂಭಿಸಿದ :

"ಚಿನ್ನಾ, ನೀ ಏನಾದರೂ ಯಾಕ ಅನವೊಲ್ಲಿ...., ನೀಲಮ್ಮನ ಸಲುವಾಗಿ ನನಗ ಬಲು ಹೆದರಿಕಿ ಅನಸಾಕ ಹತ್ತೇತಿ ನೋಡಪಾ! ನೀ ಏನ

ನನಗ ದೂರದವನs? ನಿನ್ನ ಮಾನಾ.... ಅಂದರ ನನ್ನ ಮಾನ; ನಿನ್ನ ಅವಮಾನಾ....ಅಂದರ ನನ್ನ ಅವಮಾನ! ಅಲ್ಲೋ, ಆ ರಾಮಪ್ಪ ನಿಮ್ಮ ಯಜಮಾನ ಆದಷ್ಟಕ್ಕs ಏನಾಥಾಂಗಾತು? ನಿನಗs ಅಂವಗs ಗೆಣಿತಾನ ಇದ್ದರಾದರೂ ಏನಾತು? ಹೆಂಗಸೂ ಗಂಡಸೂ ಅಂದಮ್ಯಾಗ ಇರೂಹಾಂಗ ಇರಬೇಕು. ಏನಪಾ ಅಂವೇನು ಮುದುಕs.... ತದಕs--ಇನ್ನೂ ಹರೇಪ ಭಾರ ಏನಪಾ! ಹಂತಾವನ ಸಂಗತೀ ನೀಲಮ್ಮಂದು ಸಲಿಗಿ ಇಷ್ಟ್ಯಾಕಪಾ! ಮಾತ್ಯಾಕ, ಕತೀಯಾಕ, ನಗಚಾಟಿಕಿಯಾಕ, ಏನಿದೆಲ್ಲಾ ಹುಡುಗಾಟ?.... ನನಗೇನಪಾ ಈ ರೀತಿ ಸರೀ ಕಾಣೂದಿಲ್ಲ ನೋಡು!"

ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಸಹಜಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟ:

"ಏನು ಚಿಕ್ಕಪ್ಪಾ...., ಇದರಾಗೇನೈತಿ ತಪ್ಪು? ನಾ ನಿಮ್ಮ ಪಾರೋತೀ ಜೋಡೀ ಮಾತಾಡೂದಿಲ್ಲೇನು? ಆಕಿ ನನ್ನ ಸಂಗತೀ ನಗಾಟಾ ಆಡೂದಿಲ್ಲೇನು? ರಾಮಪ್ಪ ನೀಲಿನ್ನ ಬೆನ್ನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದವಳ್ಹಾಂಗ ತಿಳಕೊಂಡs ದಾನು. ಈ ಮಾತಿನಾಗ ನನಗ ಏನೂ ಒಂದು ಎಳ್ಳಕಾಳಿನಷ್ಟೂ ಸಂಶೇ ಬರೂದಿಲ್ಲ ನೋಡು. ರಾಮಣ್ಣನ ಮನಸು ಆದೆಂತಾ ತಿಳಿನೀರಿನ್ಹಾಂಗೈತೀ ಅಂಬೂದನ್ನ ನಾ ಎಲ್ಲಾ ಚೆನ್ನಾಗೇ ಬಲ್ಲೆ. ಅಂತs ಅವನ ಸಲುವಾಗಿ ಅಂದರ, ನನಗ ಎಂದೆಂದೂ ಸಂಶೇ ಬರೂಹಾಂಗಿಲ್ಲೇನಪಾ!"

"ಹುಚ್ಚ ಇದ್ದೀದೀ ಆತು. ಅಲ್ಲಲೇ ಚಿನ್ನಾ, ನೀ ಇನ್ನೂ ಹುಡುಗ; ಪರಪಂಚೇದ ಕೆಟ್ಟ ಪೆಟ್ಟು ಇನ್ನೂ ನಿನಗ ಬಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಪಾ, ಹೀಂಗ ಆಡೂ ಮಾತಲ್ಲ! ಲೋಕದ ರೀತೀ ಯಾರಿಂದs ಬಿಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆದೀತು ಹೇಳು! ಬೆಂಕೀ ಹತೀಲೆ ಬೆಣ್ಣೀ ಇಟ್ಟರ ಅದು ಕರಗದs ಇರತೈತೇ? ಒಳೇ ಅರಳಿ ಕಂಪು ಸೂಸತಿರೂ ಸಂಪಿಗೀ ಹೂ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಾಗ, ಮೂಸಿನೋಡ ಬೇಕಂತ ಯಾಂವಗ ಅನಸಾಕಿಲ್ಲಪಾ! ಹಿರ್ಯಾರದೊಂದು ಮಾತು ಐತಿ ಕೇಳಿದೀಯೋ ಇಲ್ಲೋ? 'ಹೆಣ್ಣು--ಹೊನ್ನು--ಮಣ್ಣು ಈ ಮೂರನ್ನ ಕಣ್ಣಿಂದ ಕಂಡು ಬಯಸದಂತಾ ಅಣ್ಣಂಗಳು ಯಾರು?' ಅಂತ! ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತು ಕೇಳಿಲ್ಲs! ಹರೇದ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳ ಜೋಡೀ, ಹಡೆದ ತಂದಿ ಕೂಡಾ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾತಾಡಬಾರದಂತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಐತಿ! ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮಾತಿಗೇನು

ಸುಳ್ಳಂತೀಯಾ? ಅಲ್ಲಲೇ, ರಾಮುಪ್ಪಂದು ಏನು ದೊಡ್ಡಸ್ತಾನಾ ಹಚ್ಚೇದೀ? ಅವನೂ ನಮ್ಹಾಂಗs ಉಂಡುಟ್ಟ ಮನಿಸ್ಯಾ! ಅಂವೇನ ದೇವರs, ಸಾದೂನs, ಶಿವಶರಣs, ಸಂನ್ಯಾಸೇ, ಏನಪಾ ಅವಂದು ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕಿ? ನೋಡಪಾ, ನಿಂದೂ ಅವಂದೂ ಜೀವಾಳದ ಗೆಣಿತಾನ. ಇಬ್ಬರದೂ ಹಾಲೂಹಣ್ಣಿನಂತಾ ಇಸ್ವಾಸ! ನಡುವ ನಾವ್ಯಾಕಪಾ ಹೊರಗಿನವರು-- ಮಾತಾಡಿ ಕೆಟ್ಟವರಾಗಬೇಕು!" ಮಾತುಮಾತೂ ಮೊನೆಮುಳ್ಳಿನಂತೆ ಇದ್ದುವು ರಾಮಯ್ಯನವು.

"ಚಿಕ್ಕಪ್ಪಾ, ನೀ ನೋಡು, ನಮ್ಮ ನೀಲಿಗೆ ಏನು ಹೆಸರು ಇಟ್ಟರೂ ತಾಳಿಕೊಂಡೇನು; ಆದರ ರಾಮಣ್ಣನ ಹೆಸರಿಗೆ ಹೊಲಸು ಬಳಿಯೋದನ್ನ ನೋಡಿ ನನಗ ಕಸವಿಸೀ ಅನಸತೈತಿ. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಇಂಥಾ ಮಾತನ್ನ ನನ್ನ ಮುಂದ ಆಡಬ್ಯಾಡ, ತಿಳೀತೇನು? ನೋಡು, ರಾಮಪ್ಪ ನಮ್ಮ ನಿಮ್ಮೊಳಗಿನ ಮನಿಸ್ಯಾ ಅಲ್ಲ; ನಿಜಾ ಹೇಳಬೇಕಂದರ ಅಂವೊಬ್ಬ ಸಾದೂನs!" ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಚಲಿಸದ ಮನದಿಂದ ನುಡಿದ.

"ಗೊತ್ತೈತಿ ಬಿಡಲೇ, ಇಂತಾ ಕಾಮಸಾದೂಗೋಳು ಜಗತ್ತಿನೊಳಗ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಮಂದಿ ಅದಾರು! ನೋಡು ಚಿನ್ನಾ, ಬರೇ ಸಾವಿರ ಸಾವಿರ ಮಾತಾಡೂದು ಯಾತಕ್ಕ ಬೇಕು? ಅದರಿಂದ ಆಗೂದಾದರೂ ಏನು? ಒಂದs ಒಂದು ಮಾತು ನಿಷ್ಟುರಾಗೇ ಹೇಳತೀನಿ ಕೇಳಿಲ್ಲೆ- ನೀಲವ್ವನ ಸಲುವಾಗಿ ರಾಮುಪ್ಪನ ಮನಸು ತಿಳೀ ಏನೂ ಇಲ್ಲ! ನೀ ಬೇಕಾದರ ಪರೀಕ್ಷಾಮಾಡಿ ನೋಡು! ನಾ ನೋಡಿದ್ದನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಿನ್ನ ಮುಂದ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಮನಸು ಒಪ್ಪೂದಿಲ್ಲ. ಈಗೇನೂ ನಾ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹೇಳೂದಿಲ್ಲ. ಮನೀಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತೂದಕ್ಕ ಮೊದಲs ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬಾಳೋದು ಒಳ್ಳೇದು! ಏನs ಇರಲಿ, ತಿಳಿತೇನು?--ನೀಲವ್ವನ ಮ್ಯಾಲ ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣು ಇರಲೀ ಆತು!" ಎಂದು ನುಡಿದು ರಾಮಯ್ಯ, ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಹರಗಿ ಹದಗೊಳಿಸಿದ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶಯದ ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತಿದನು. ಕೂಡಲೆ 'ಮನೆಗೆ ಹೋಗತೀನಪಾ! ಕೆಲಸ ಬಿದ್ದೈತಿ ಹಾಂಗs ಮನ್ಯಾಗ ಇನ್ನೂ!' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟನು. ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಬಹಳ ವೇಳೆಯ

ವರೆಗೆ—ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡುತ್ತ—ಕುಳಿತಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ರಾಮಯ್ಯನು ಊದಿದ ಮಾಟದ ಮಂತ್ರ ಅವನನ್ನು ಮಂಕುಗೊಳಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತೇನೊ !

ಎಂದಿನಂತೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪ ನೀಲಮ್ಮನೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವನು; ನಗೆಯಾಡುವನು. ಆದರೆ ಅವನಿಗೀಗ ಅದಾವುದೊ ಸಂಕೋಚವೃತ್ತಿ ನಡುವೆ ಬಂದು ನಿಂತು, ಹಿಡಿದುಬಿಟ್ಟಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಈಗ ಹೊಸದೊಂದು ಕೆಲಸ; ನೀಲಮ್ಮನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೃತಿಯ ಕಡೆಗೂ ನಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವುದು. ನೀಲಮ್ಮನಿಗೆ ಇದಾವುದರ ಸುಳಿವು ಕೂಡ ತಿಳಿಯದು. ಅವಳು ತನ್ನ ಮೊದಲಿನ ದಿನಚರ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಚವೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ.

೪

ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ತಂಗಿ ಇಂದಿರೆ, ಇದೀಗ ಅತ್ತೆಯಮನೆಯಿಂದ ಬಂದಿರುವಳು; ಆದುದರಿಂದ ನೀಲಮ್ಮನು ಕೈತೆರವು ಆದಾಗಲೆಲ್ಲ, ಕುಲಕರಣಿಯವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಳು. ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಅದೆಷ್ಟೊ ಮಾತನಾಡುವರು. ಏನನಾದರೂ ಆಟವನ್ನು ಆಡುವರು.

ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ತಾಯಿ ಗಂಗಮ್ಮ ಭಾವಿಕ ಮುದುಕಿ. ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಅರೆಹುಚ್ಚಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದರೂ ನಡೆಯುವುದು. ಗಂಗಮ್ಮನಿಗೆ ಸೊಸೆಯು ತಪ್ಪುಮಾಡಿದರೂ ತಿಳಿಯದು; ಒಪ್ಪುಮಾಡಿದುದೂ ತಿಳಿಯದು. ನೀಲಮ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವಳದು ನಿರಪೇಕ್ಷವಾದ ಪ್ರೇಮ. ಮಗನ ಹೆಂಡತಿ, ಅಣ್ಣನ ಮಗಳು; ಅಲ್ಲದೆ ಗಂಗಮ್ಮನಿಗೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಗಳೆಂದರೂ ನೀಲಮ್ಮ, ಸೊಸೆಯೆಂದರೂ ನೀಲಮ್ಮ; ನೀಲಮ್ಮನೇನು ಮಾಡಿದರೂ ಅವಳಿಗೆ ಅಕ್ಕರತೆ. ನೀಲಮ್ಮ ಅಡ್ಡದಾರಿ ತುಳಿಯುವವಳಲ್ಲವೆಂದು, ಆ ಮುದುಕಿಯ ಭಾವಿಕ ನಂಬುಗೆ. ಅದರಂತೆಯೆ ನೀಲಮ್ಮನ ನಡವಳಿಕೆಯಾದರೂ ಗಂಗೆಯ ನೀರಿನಂತಹದು. ಅವಳು ಕುಲಕರಣಿಯರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿಬರುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅತ್ತೆಯದೇನೂ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಯಿಲ್ಲ.

ಒಂದು ದಿನ ಸಂಜೆಯ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆ; ಕುಲಕರಣಿಯರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೀಲಮ್ಮ--ಇಂದಿರೆ ಕೂಡಿ ಪಗಡೆಯನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಮಮೂರ್ತಿ

ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ನಮ್ಮ ಅಕ್ಕತಂಗಿಯರು ಆಡುತ್ತಿರುವಾಗ ನಾವು ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲವೆ ?

"ಇಂದಿರಾ, ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಂದುಹೋಗೇ"— ಒಳಗಣಿಂದ ತಾಯಿಯ ಕೂಗು ಕೇಳಿಸಿತು. ಇಂದಿರೆಯು ಅವಸರದಿಂದ ಎದ್ದುಹೋಗುವಾಗ ಕಾಲುತೊಡಕಿ ಬೀಳುವಂತಾದಳು. "ಹಂ! ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹೋಗಮ್ಮಾ! ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಬಿದ್ದು ಕಾಲುಗೀಲು ಮುರಿದುಕೊಂಡೆಯೆಂದರೆ, ಮತ್ತೆ ನಿನ್ನ ಗಂಡನಿಗೆ ನಾವೇನು ಹೇಳೋಣ" ಎಂದು ರಾಮಮೂರ್ತಿ ನಗುತ್ತ ನುಡಿದ. ನೀಲಮ್ಮನೂ ನಕ್ಕಳು.

ಇಂದಿರೆ ಒಳಗೆ ಹೋದಳು. ರಾಮಮೂರ್ತಿ, ನೀಲಮ್ಮ ಇಬ್ಬರೆ ನಡುಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು; ಆಗ ನಕ್ಕ ನಗೆ ಇನ್ನೂ ಇಬ್ಬರ ಮುಖದ ಮೇಲೂ ಮುಗುಳಾಗಿ ಮೂಡಿ ನಿಂತಿದ್ದಿತು.

ಚಿನ್ನಪ್ಪ ರಾಮಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂದು ಬಂದನು. ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ; ನೇರವಾಗಿ ನಡುಮನೆಗೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟನು. ನೋಡಿದನು; ರಾಮಮೂರ್ತಿ--ನೀಲಮ್ಮ ಇಬ್ಬರೇ ಕುಳಿತಿರುವರು. ಇಬ್ಬರ ಮುಖದ ಮೇಲೂ ಮೆಲುನಗೆ. ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಎದೆ ದಡದಡಿಸಿತು; ವೈನವಿರು ಎದ್ದು ನಿಂತಿತು. ಏನನೂ ಮಾತನಾಡದೆ, ಅದೆಂತಹದೊ ನೋಟದಿಂದ, ನೀಲಮ್ಮನ ಕಡೆಗೊಮ್ಮೆ, ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ಕಡೆಗೊಮ್ಮೆ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತುಕೊಂಡನು.

"ಇದೇನೋ ಚಿನ್ನಾ ! ಹೀಂಗ್ಯಾಕ ನೋಡತಾ ನಿಂತುಕೊಂಡಿ ? ಏನು ಕೆಲಸ ಇತ್ತೇನು ? ಇಂದಿರಾ ನೀಲಮ್ಮ ಪಗಡೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮಾಷೆಗಾಗಿ ನಾನೂ ನೋಡತಾ ಕೂತೀನಿ. ಅಮ್ಮ ಕರೆದಳೂ ಅಂತ ಇಂದಿರಾ ಇದೇಈಗ ಒಳಗ ಹೋಗ್ಯಾಳ ! ನಿಂತುಕೊಂಡ್ಯಾಕ ? ಕೆಲಸ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರ ನೀನೂ ಕೂತುಕೊ ! ಒಂದುಗಳಿಗಿ ನೋಡೋಣ" ರಾಮ-ಮೂರ್ತಿ ನಿರ್ವಿಕಾರ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನುಡಿದನು.

ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ತನ್ನ ಬಗೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೊರಗೆ ತೋರಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ನಸುವೆ ತೋರಿಸಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ಬುದ್ಧಿ ಚುರುಕೂ ಅಲ್ಲ.

" ಈಗ ಕೆಲಸ ಬಾಳ ಐತಿ! ಕೂತುಕೊಳ್ಳೊಹಾಂಗ ಇಲ್ಲ. ಬಾಳೀ ಕಾಯಿಗೆ ಗಿರಾಕಿ ಬಂದ್ಯೆತಿ; ನೀವು ನಾಳೆ ಮುಂಜಾನೆ ತೋಟಕ್ಕ ಬಂದ ಬಿಡ್ರಿ! ಇದನ್ನ ಹೇಳಿಹೋಗಬೇಕಂತ್ಲೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದೆ" ಎಂದು ನುಡಿದವನೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪ ನಡೆದೇ ಬಿಟ್ಟ. ಅಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲೇ ಇಲ್ಲ.

ನೀಲಮ್ಮನು ಚತುರೆ. ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ನೋಟದ ಬಗೆಯನ್ನೂ, ಮಾತಿನ ರೀತಿಯನ್ನೂ, ಅವಸರದಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟುದನ್ನೂ ಕಂಡಳು. 'ಇದೇನೋ ಹೊಸಬಗೆಯಾಗಿರುವುದು!' ಎಂದು ತಿಳಿದಳು. ಎದೆ ಗದಗದಿಸಿತು, ಮೋರೆಯ ಕಳೆ ಇಳಿಯಿತು, ಆಡುವುದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಒಲ್ಲೆನೆಂದಿತು. ಇಂದಿರೆಯು ಬಂದೊಡನೆಯೆ ಏನೇನೋ ಮನೆಗೆಲಸದ ಕಾರಣ ಹೇಳಿ, "ಮತ್ತೆ ಬರುತ್ತೇನೆ" ಎಂದು ನುಡಿದು, ಮನೆಗೆ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟಳು.

ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಅಂದು ತೋಟದಿಂದ ಮನೆಗೆ ಬಂದ; ಮೋರೆ ಬಾಡಿದ್ದಿತು. ಏನೇನನೋ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕಂಡಿತು. "ನೀಲಿ ಇನ್ನಮ್ಯಾಗ ಕುಲಕರ್ಣ್ಯಾರ ಮನಿಗೆ ಕಾಲ ಹಾಕೂ ಕಾರಣಿಲ್ಲ ನೀನು!" ಎಂದು ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಬಿಟ್ಟೆತಾದ (ಕರ್ಕಶವಾದ) ಮಾತಿನಿಂದ ನೀಲಮ್ಮನಿಗೆ ಅಂದೆಯೆ ಹೇಳಿದ. ಕೇಳಿ ಅವಳೆದೆಗೆ ಸಿಡಿಲುಬಡಿದಂತಾಯಿತು. "ತನ್ನ ಗಂಡನ ಮನಸ್ಸು ಇಂದೆಯೇ ಹೀಗಾಗಲು ಕಾರಣವೇನು?" ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿದಳು.

ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಮನಸ್ಸು ಕಲುಷಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನ ಸೌಮ್ಯವಾದ ಸಾತ್ತ್ವಿಕ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ಮೋಸವೇನೇನೂ ಬೆರೆಯದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ, ಹೃದಯದ ಹೊಲಸು ಉಡುಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಮತ್ತೆ ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ಮುಖವು ಮರೆಯಾದೊಡನೆಯೆ, ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಂತೆಯ ಸಂತೆ ನೆರೆಯುವುದು; ಕ್ರೋಧ-ಮತ್ಸರಗಳು ಕೇಕೇಹಾಕಲು ತೊಡಗುವುವು. ರಾಮಮೂರ್ತಿಯಿಂದ ಆದಷ್ಟು ದೂರವಿರಬೇಕೆಂದು ಮನವೆಳಸುವುದು. ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಪ್ರೇಮದ ನೆನಪಾದೊಡನೆಯೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಮನವು ಮತ್ತೆ ತೂಗುಯ್ಯಲೆಯನ್ನಾಡುವುದು.

೫

ಕನ್ನಡಿಯು ಅದೆಷ್ಟು ಹೊಳಪುಳ್ಳದೇ ಇರಲಿ! ಚೊಕ್ಕಟವಾಗಿ ಒರಸುತ್ತಿರದಿದ್ದರೆ ದಿನಾಲು ಅಷ್ಟಷ್ಟೆ ಧೂಳಿ ಕುಳಿತು, ಮುಖ ಕಾಣದಂತೆ ಆಗುವುದು. ಮನುಷ್ಯನ ಬಗೆಗನ್ನಡಿಯಾದರೂ ಇದೇ ರೀತಿ. ಯಾರ ವಿಷಯಕವಾಗಿಯಾದರೂ ಸಂಶಯಬಂದಾಗ, ಅದನ್ನು ಹೊರಗೆ ಆಡಿತೋರಿಸಿ ಸಂಶಯನಿರಸನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ, ಆ ಬಗೆಗನ್ನಡಿಗೂ ಹೊಲಸು ಮುಸುಕುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ಸಂಶಯಾಸ್ಪದರಾಡ ಜನರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯನು ಆಗ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ತಿಳಿಯು ಲಾರಂಭಿಸುವನು; ಅವರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ತಪ್ಪು-ತಡೆಗಳಾದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಪರಾಧವಾಗಿ ಭಾವಿಸುವನು. ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳಿಂದ ಕುಲಕರಣಿಯರ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಮಮೂರ್ತಿಗೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪನನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂದು ಕುತೂಹಲ; ಎಂತಲೆ ತಾನಾಗಿಯೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಮನೆಗೆ ಹೋದನು. ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿನ್ನೂ ತೋಟದಿಂದ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ; ಗಂಗಮ್ಮನೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ; ಎಲ್ಲಿಯೊ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಳು. ನೀಲಮ್ಮ ಕಾಳು-ಕಡಿ ಹಸನುಮಾಡುತ್ತ ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು.

"ಏನು ನೀಲಮ್ಮಾ! ಚಿನ್ನ ಇನ್ನೂ ಮನಿಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲೇನು?" ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಆತುರದಿಂದ ಕೇಳಿದ.

"ಇಲ್ಲ; ಇನ್ನೂ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟರೊಳಗs ಬರಬೇಕಾಗಿತ್ತು! ಏನು ಕೆಲಸ ಇತ್ತೇನು?" ನೀಲಮ್ಮನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಮೆಲುನಗೆಯ ಮುಖದಿಂದ ಕೇಳಿದಳು.

"ಕೆಲಸವೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ; ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ದಿನಾ ಆಯ್ತು, ಚಿನ್ನಪ್ಪನ್ನ ನೋಡೇ ಇಲ್ಲ. ಮನೀ ಕಡೆ ಯಾಕ ಬಂದಿಲ್ಲಾ ಅಂಬೂದನ್ನ ನೋಡಬೇಕಂತ ಬಂದೆ!" ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಹೇಳಿದ.

ನೀಲಮ್ಮನ ಮನವು ಹೇಗೆ ಹೇಗೆಯೋ ಆಯಿತು. ಅದು ಬಹಿರಂಗ ದಲ್ಲಿ ಒಡೆದುತೋರದಂತೆ ಅವಳು ಎಚ್ಚರಪಟ್ಟಳು. ಮೂರು ನಾಕು ದಿನಾ ಆತು. ನನಗೂ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಆಗೇ ಇಲ್ಲ; ಇಂದಿರಕ್ಕ ಏನಂತಾಳೋ

ಏನೋ! ಮನಿಗೆಲಸದಾಗ ತೆರವು ಸಿಗೂದಿಲ್ಲ!" ನೀಲಮ್ಮನು ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿ ಹೇಳಿದಳು.

"ನೀಲಮ್ಮ ಯಾಕ ಬಂದಿಲ್ಲೋ ಏನೋ—ಅಂತ, ಇಂದಿರಾ ಯಾವಾಗಲೂ ಕನವರಿಸತಾನೇ ಇದ್ದಾಳ. ಇರಲಿ! ನೀಲಮ್ಮಾ, ನಾ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದೆನೆಂತ ಚಿನ್ನಪ್ಪಗ ಹೇಳು. ಆವನ್ನ ನಮ್ಮ ಮನೀಗೆ ಕಳಿಸು" ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಮಾತನಾಡಿ ಮರಳಿ ನಡೆದ. ಇನ್ನೂ ಬಾಗಿಲನ್ನು ದಾಟಿರಲಿಲ್ಲ; ಹೊರಗಣಿಂದ ಚಿನ್ನಪ್ಪನೂ ಬಂದ. ರಾಮಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಸಂತಪ್ತನಾದ.

ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ರಾಮಮೂರ್ತಿ ನುಡಿದನು: "ಏನೋ ಚಿನ್ನಾ! ಈಗ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ದಿನಾ ಆತು. ಮನೀ ಕಡೆ ಬಂದೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ! ಅದ್ಯಾಕ ಹೀಂಗಾತಂತ ನೋಡಿ ಬರಬೇಕಂತ ಈಗ ನಾನೇ ಬಂದಿದ್ದೆ! ಇನ್ನೂ ಊಟ ಆಗಿಲ್ಲೇನೊ! ಮೊದಲು ಊಟಾ ಮಾಡು! ಆ ಮ್ಯಾಲ ಕೆಲಸೇನೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರ ಮನೀ ಕಡೆ ಬಂದುಬಿಡು!"

ರಾಮಮೂರ್ತಿಯು ಅಂತಃಕರಣದಿಂದಾಡಿದ ಈ ಮಾತುಗಳಿಂದ, ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಸಂತಾಪವು ಕೊಂಚ ಶಮನವಾಯಿತು: "ತೋಟದೊಳಗ ಕೆಲಸ ಬಾಳ ಐತಿ; ಬರಲಿಕ್ಕೆ ತೆರವು ಇಲ್ಲ! ಊಟಾಮಾಡಿ ನಾ ಬರತೀನಿ; ನೀವು ನಡೀರಿ" ಎಂದು ಕುಗ್ಗಿದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದ ಚಿನ್ನಪ್ಪ.

ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟ. ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಮನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಗಲಾಟೆಯೆದ್ದಿತು, ರಾಮಮೂರ್ತಿ ತಾನಿಲ್ಲದಾಗ—ತಾಯಿಯಿಲ್ಲದಾಗ—ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದುದಕ್ಕಾಗಿ, ಬಗೆಹರಿಯದ ಯೋಚನೆಯವನಿಗೆ. ಊಟವನ್ನು ಕೂಡ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. "ಹೀಗೇಕೆ?" ಎಂದು ನೀಲಮ್ಮ ಕೇಳಿದರೆ "ಇಂದ ಯಾಕೋ ಮೈಯಾಗ ನೆಟ್ಟಗಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಉತ್ತರ. ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಮಾತುಗಳಿಲ್ಲ. ನೀಲಮ್ಮನು ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಕಂಡು ಹುಚ್ಚಿಯಂತಾದಳು. ಊಟವಾಡೊಡನೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಕುಲಕರಣಿಯರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ; ಮುಸುಕು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಮಲಗಿಬಿಟ್ಟ. ಮಲಗಿದುದು ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೊ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿಯೊ ತಿಳಿಯದು.

ಇದಾದ ಮರುದಿನವೆ ಸಂಜೆಯ ಕಡೆಗೆ, ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಚಾವಡಿಯ ಜಗ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಪ್ಪನೂ ಇದ್ದ. ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ಏನೇನೋ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಡುನಡುವೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಗುತ್ತಿದ್ದರು. ನೀರು ತರಲು ಹೋಗಿಬರುವ ದಾರಿ, ಈ ಚಾವಡಿಯ ಮುಂಬದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುವುದು. ನೀರ ಕೊಡ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು, ದನಗಳಿಗೆ ನೀರು ಕುಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವೆಷ್ಟೋ ಜನರು ಹೋಗಿಬರುತ್ತಲಿದ್ದರು.

ನೀಲಮ್ಮನು ನೀರುತುಂಬಿದ ಕೊಡ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬಂದಳು. ಸಂಗಡ ಬೇರೆ ನಾಲ್ಕಾರು ಜನ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು; ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಬರುತ್ತಲಿದ್ದರು. ತೀರ ಚಾವಡಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದರು. ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಅದಾವ ಮಾತನಾಡಿದ್ದರೊ....ಎಲ್ಲರ ಮೋರೆಯ ಮೇಲೂ ನಗೆಮಲ್ಲಿಗೆ ಅರಳಿದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಚಾವಡಿಯ ಬಳಿಯಿಂದ ಹಾಯ್ದು ಹೋದರು. ಹೋಗುವಾಗ ನೀಲಮ್ಮನ ನಗೆಮೊಗದ ನೋಟ, ರಾಮ-ಮೂರ್ತಿಯ ನೋಟ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಸಮ್ಮಿಲಿತವಾದುವು. ಇವರಿಬ್ಬರ ನೋಟದ ಕೂಟವನ್ನು ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಮೈ ಜುಮ್ಮೆಂದಿತು, ನವಿರೆದ್ದಿತು. ಸಂಶಯಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಬಲವಾದ ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸಿ, ತೆರೆಗಳು ತಾಕಲಾಡಿದುವು. ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಸಹ್ಯವಾದ ಗಲಿಬಿಲಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಕೆಂಗಣ್ಣು ಕೆರಳಿದುವು. ತಲೆಯು ಕಾಯ್ದು ಹೋಯಿತು. ಅದೆಲ್ಲವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕೆಲವೇಳೆ ಹಾಗೆಯೆ ಕುಳಿತ. ಬಳಿಕ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವೆನೆಂದು ಹೊರಟ. ಹೋಗುವಾಗ ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ರಾಮಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಹೃದಯವಿದಾರಕವಾದ ನೋಟದಿಂದ ನೋಡಿದ. ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಇದನ್ನೇನೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ.

ನೀಲಮ್ಮನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಸಂಶಯದ ಸಸಿಯು ಇಂದು ಬೆಳೆದು, ಮರವಾಗಿ, ಫಲಬಿಟ್ಟಿತು. ನೀಲಮ್ಮನ ಮುಗುಳುನಗೆಯು, ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳಿನಂತೆ ಚುಚ್ಚಲುತೊಡಗಿತು. ಅವಳ ಚೆಲುವಿಕೆಯು, ಚೇಳಿನಂತೆ ಎದೆಗೆ ಕುಟುಕಲು ತೊಡಗಿತು.

ನಲುಗಿಸುವ ಮೆಲುಮಾತುಗಳು ಕಾದ ಪಾದರಸದಂತೆ ಕಿವಿಯನ್ನು ಭೇದಿಸಲು ತೊಡಗಿದುವು. ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಭಾವರಾಜ್ಯದ ರಾಣಿಯಾದ ನೀಲಮ್ಮನೀಗ, ಕ್ರೂರರಕ್ಕಸಿಯಾಗಿ ತೋರಿದಳು. ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ಮನಬಿಚ್ಚಿ ಮಾತನಾಡದಾದನು .... ಸರಸವಾಡುವುದೂ ನಗುವುದೂ ದೂರವೇ ಉಳಿಯಿತು. ನೀಲಮ್ಮ ಏನನಾದರೂ ಅಂತಃಕರಣದಿಂದ ಮಾತನಾಡಿಸಿದರೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ ಅಸಹ್ಯವೆನಿಸಲು ತೊಡಗಿತು.

ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಹೀಗೇಕೆ ಮಾಡುತಿರುವನೆಂಬುದು ನೀಲಮ್ಮನಿಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಆದರೂ ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇವನು ಏನನೊ ಸಂಶಯಪಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ-ಎಂಬುದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದಳು. ಇದನ್ನು ದೂರಮಾಡಲು ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಕಿ ದಣಿದಳು. ಕಳವಳದಿಂದ ಕಂಬನಿಗರೆದಳು.

ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ ನೀಲಮ್ಮನು ದಿನದಿನಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚು ತ್ಯಾಜ್ಯಳಾಗಿ ತೋರಲು ತೊಡಗಿದಳು. ನೀಲಮ್ಮನ ಎದೆಯೊಡನೆ ಬೆಸುಗೆಯೊಂದಿದ್ದ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಎದೆಯೀಗ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯಾಯಿತು.

ಹೃದಯವು ಬಿಡುವುದಕ್ಕೂ ಕೂಡುವುದಕ್ಕೂ ಬಹಳ ವೇಳೆ ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅರಳಿ ನಗುತಿರುವ, ಕಂಪುಸೂಸುವ ಗುಲಾಬಿಯ ಹೂವೊಂದನ್ನು ನಾವು ನೋಡಿದೆವೆಂದರೆ, ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮುಡಿಯಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆಯುಂಟಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ವೇಳೆ ಬೇಕಾಗುವುದೇನು ? ಅದರಂತೆಯೆ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಒಡವೆಯು ಅಸಹ್ಯವೆಂದು ಮನಸ್ಸಿಗೆನಿಸಿದರೆ, ಅದನ್ನು ಬೀಸಾಡಿಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ಭಾವನೆಯುಂಟಾಗಲಿಕ್ಕೂ ಬಹಳ ವೇಳೆ ಬೇಕಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ? ಇವೆರಡೂ ಭಾವನೆಗಳು ಮುಗಿಲಲ್ಲಿ ಮಿಂಚು ಮೂಡಿದಂತೆ ನಮ್ಮೆದೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡುವುವು. ಇದೆಲ್ಲವೂ ಆ ಕಾಲರಾಯನ ಕೈಯ ಚಳಕ!—ರಾಮಮೂರ್ತಿಯು ಯಾವ ಪಾಪವನ್ನೂ ಅರಿಯದವನು. "ಮೊದಲಿನಂತೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪ ತನ್ನೊಡನೆ ಮನಸ್ಸುಬಿಚ್ಚಿ ಮಾತನಾಡನೇಕೆ? ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮನೆಗೆ ಬರಲೊಲ್ಲನೇಕೆ?" ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಯೋಚಿಸಿ ಹಣ್ಣಾಗುವನು.

೬

ನೀಲಮ್ಮನ ತವರೂರಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆ. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ನೀಲಮ್ಮನ ತಂದೆ ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ ನೀಲಮ್ಮನಲ್ಲಿ ಅನಾದರವುಂಟಾಗಿದ್ದರೇನಾಯಿತು; ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಮಾವನನ್ನು ಆದರಿಸಿದ, ಉಪಚರಿಸಿದ. ಬಹಳ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಅಣ್ಣ ಬಂದಿರುವ ನೆಂದು ಗಂಗಮ್ಮ ಸವಿಯೂಟದ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿದಳು. ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ದುಗುಡವನ್ನು ನಸುವೂ ತೋರಗೊಡಲಿಲ್ಲ.

ರಾತ್ರಿಯ ಊಟವಾದೊಡನೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪ, ಅವನ ಮಾವ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತರು "ಎಲ್ಲರೂ ಜಾತ್ರೆಗೆ ಬರಬೇಕು" ಎಂದು ಅದೆಷ್ಟೊ ಬಲವಂತ ದಿಂದ ಮಾವ ಹೇಳಿದ. ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಸಮ್ಮತಿಸಲಿಲ್ಲ. ಏನೇನೋ ಮನೆತನದ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿ, ತನಗೆ ಬರುವುದಾಗದೆಂದು ನುಡಿದ. ಮಾವನು ಹಂಚಿಕೆಗಾಣದವನಾಗಿ ಹೋದ. "ನೀಲಮ್ಮನನ್ನಾದರೂ ಕಳಿಸ ತೀಯೋ ಇಲ್ಲೋ?" ಎಂದು ಮತ್ತೆ ದೈನ್ಯದಿಂದ ಕೇಳಿದ.

ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಏನೇನೋ ಯೋಚಿಸಿದ; ಬಳಿಕ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹೇಳ ತೊಡಗಿದ: "ಆಗಲಿ ಮಾವಾ, ಆಕಿನ್ನ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗು ಬೇಕಾ ದ್ಹಾಂಗ! ಇನ್ನೊಂದೆರಡು ದಿನಕ್ಕ ಆಕಿನ್ನ ನಾನs ನಿಮ್ಮ ಊರಿಗೆ ಕಳಿಸಿ ಬರಬೇಕೆಂತ ಮಾಡಿದ್ದೆ. ಈಗ ನೀನs ಬಂದೀದೀ; ಒಳ್ಳೇದs ಆತು. ನನಗೂ ಆ ಕಡೆ ಈ ಕಡೆ ಹೋಗಿಬರಬೇಕಾಗೇತಿ; ಅಲ್ಲೀತನಕಾ, ಅಂದರ ನಾನs ಕರೀಲಿಕ್ಕೆ ಬರೂತನಕಾ ಆಕಿ ನಿಮ್ಮಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಬಿಡಲಿ!"

ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಸಮಾಧಾನದ ಸೋಗಿನಿಂದ ಹೇಳಿದ; ಆದರೆ ಅವನ ಎದೆ ಎಡೆಬಿಡದೆ ದಡದಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು; ನಾಲಗೆ ಎಡಹುತ್ತಿತ್ತು.

ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಮಾತಿನ ರೀತಿ, ಮುದಿತನದ ಮಂದಬುದ್ಧಿಯ ಮಾವನಿಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲವೇನೊ! ಕೇಳಿ ವಿಶೇಷವೇನೂ ಎನಿಸಲಿಲ್ಲ; ನೀಲಮ್ಮನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟನು. ಗಂಗಮ್ಮನನ್ನು ಕರೆದರೆ ಅವಳೂ ಒಲ್ಲೆನೆಂದಳು. 'ತಾನು ಕೆಲವು ದಿನ ಕಣ್ಣುಮರೆಯಾಗಿದ್ದರಾದರೂ, ತನ್ನ ಗಂಡನ ಮನದ ತೊಡಕು ಕಡಿಮೆಯಾಗಬಹುದು' ಎಂದು ನೀಲಮ್ಮನಿಗೆ

ಎನಿಸಿತು. ಅದಕ್ಕೆಂತಲೇ ಅವಳು ಊರಿಗೆ ಹೊರಡಲು ಒಪ್ಪಿದಳು. ತನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಒಬ್ಬಳೆ ಹೊರಡಲು ನೀಲಮ್ಮ ಸಮ್ಮತಿಸಿದುದೂ ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿಯೆ ಕಂಡಿತು. ಆಯಿತು, ಒಮ್ಮೆ ನೀಲಮ್ಮನು ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಹೊರಗಣ್ಣಿಂದ ಮರೆಯಾದಳು.

* * * *

ಚಿನ್ನಪ್ಪ ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಮನನೊಂದು ಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅವನಿಂದಲೆ ತಾನು ಬಾಳುವೆಗೇಡಾಗುವ ವೇಳೆಯೊದಗಿ ತೆಂದು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಕುಲಕರಣಿಯರ ಮನೆತನದ ಮೇಲಿನ ಮಮತೆ, ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ ನಸುವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಯವ ರೆಲ್ಲರೊಡನೆಯೂ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಮನಬಿಚ್ಚಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ತೋಟ ವನ್ನಿನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ರಾಮಮೂರ್ತಿಯೊಡನೆ ಮಾತ್ರ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾತು-ಕತೆಗಳಿಲ್ಲ. ಎಂದಾದರೂ ಕಾರಣವಿಶೇಷದಿಂದ ಮಾತನಾಡಿದರೆ ಬಾಯಿಂದಷ್ಟೇ, ಹೃದಯದಿಂದಲ್ಲ.

* * * *

ನೀಲಮ್ಮನನ್ನು ಕಳುಹಿದರೂ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಜೀವಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ವಿಲ್ಲ. ಮೊದಲಿಗೆ ಇಮ್ಮಡಿಯಾಗಿ ಈಗ ಅವನಿಗೆ ಯೋಚನೆ. ಒಂದೇ ಒಂದು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆಯಂತಿದ್ದ ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಆಡಿನಂತಾದ. ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಒಲ್ಲದ ಮನದವನಾದ. ತುಂಬಿ ತಳತಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಮೋರೆ ಈಗ ಒಣಗಿದ ಸಂಡಿಗೆಯಂತಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವನ ತಾಯಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲದರ ಕಾರಣ ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು ? “ಅಯ್ಯೋ! ನನ್ನ ಮಗ ಇಷ್ಟ್ಯಾಕ ಸೊರಗಿದ.... ಯಾರೇನು ಮದ್ದು ಹಾಕಿದರೋ ! ಮಾಟಮಾಡಿದರೋ !—” ಎಂದು ನುಡಿದು, ತನಗಾಗದವರನ್ನು ಬೈಯುವಳು; ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಳುವಳು.

ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಮನವನ್ನು ಗುರುತಿಸದೆ, ಮುಂದು- ವರಿದು ತಾನಾಗಿಯೆ ಮಾತನಾಡಿಸುವನು. “ ಏನೋ ಚಿನ್ನಾ, ಇಷ್ಟೇಕೆ ಸೊರಗಿದೆಯೋ ? ನೀಲಮ್ಮ ಹೋದುದಕ್ಕೆ ಯೋಚನೆಯೇನು ? ನೀಲಮ್ಮ ಹೋಗಿ ಬಹಳ ದಿನಗಳಾದುವು. ಬೇಗನೆ ಕರೆಯಿಸಲೊಲ್ಲೆ

ಯೇಕೆ ?" ಎಂದು ತಿಳಿಮುನದಿಂದ ಕೇಳುವನು. ಇದೆಲ್ಲವೂ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಬೇನೆಗೆ ಅಪಥ್ಯವೆ.

ನೀಲಮ್ಮ ಹೋಗಿ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳಾದುವು. ಬೇಗನೆ ನೀಲೆಯನ್ನು ಕರೆಯಿಸೆಂದು ಗಂಗಮ್ಮ ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ, ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಆ ಮಾತನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸುತ್ತಿರಲೇ ಇಲ್ಲ; ತಾನೂ ಕರೆಯಲು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿಗೆ ಬರುವ ತನ್ನೊಬ್ಬ ಸ್ನೇಹಿತನ ಕೂಡ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಮಾವ "ನೀಲಮ್ಮ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತೇನೆಂದು ಒಂದೇ ಸವನೆ ಆತುರಪಡುತ್ತಲಿದ್ದಾಳೆ; ಬೇಗನೆ ಬಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು!" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದ. ನೀಲಮ್ಮನ ಆತುರವನ್ನು ಕೇಳಿಯೂ, ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ ಕಹಿಯಾದ ಕಲ್ಪನೆಯೆ.

"ಅಲ್ಲೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಏನು ಮಾಡಿದರೂ, ಯಾರೂ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರೂದಿಲ್ಲ; ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರಕೊಂಡು ಬಂದು, ನನ್ನ ಮನೀ ಸೂಳಿಗೇರಿ ಮಾಡಲಾರೆ!" ಎಂದು ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಬಂದವನೆದುರಿಗೆ ಹೇಳಿದ. 'ಇದರಂತೆಯೆ ಮಾವನಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು' ಎಂತಲೂ ತಿಳಿಸಿದ.

೭

ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿಯೆ ನೀಲಮ್ಮನ ತಂದೆ ಅವಳಿಗೆಷ್ಟೋ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಹೇಳಿದ್ದನಲ್ಲ! "ನಾನೇ ಕರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವವರೆಗೆ ಕೆಲವು ದಿನ ಅವಳು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲಿ" ಎಂದು; ಅದನ್ನೂ ಹೇಳಿದನು. ಕೇಳಿ ನೀಲಮ್ಮ ನಡುಗಿದಳು; ಕಹಿಮೋರೆ ಮಾಡಿದಳು. ಆದರೆ ತಂದೆಗೆ ಇದರ ಸುಳಿವನ್ನು ತಿಳಿಯಗೊಡಲಿಲ್ಲ; ಮನದ ಮಾತನ್ನೂ ಒಡೆದು ಆಡಲಿಲ್ಲ.

* * *

ಈ ವರ್ಷ ಜಾತ್ರೆ ತುಂಬ ಸಡಗರದಿಂದಾಯಿತೆಂದು ಮಂದಿಯೆಲ್ಲರೂ ಮಾತನಾಡುವರು; ನೀಲಮ್ಮ ಮಾತ್ರ ಉದಾಸೀನಳಾಗಿಯೆ ಇರುವಳು. ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಇವಳು ಹೀಗೇಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಳೆಂಬುದು ಮನೆಯವರಿಗೆ ಒಡೆಯದ

ಒಗಟು. ತಾಯಿ ಪೀಡಿಸಿ ಕೇಳಿದರೆ, "ನನಗೇನಾಗೇತೀ?" ಎಂದು ಆಕೆ ಹಾರಿಸಿ ಮಾತನಾಡುವಳು.

* * *

ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳು ಕಳೆದುವು. ನೀಲಮ್ಮನನ್ನು ಕರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪ ತಾನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ; ಬೇರೆಯವರನ್ನೂ ಕಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯ ಕಡೆಯ ಸುದ್ದಿಯೇ ನೀಲಮ್ಮನಿಗಿಲ್ಲ; ಅವಳು ಬೆದರಿದಳು. ಕಳವಳಿಸಿದಳು. ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳಿಗೆ "ಅದ್ಯಾಕೋ ಏನೋ, ಇನ್ನೂತನಕಾ ನನ್ನ ಕರೀಲಿಕ್ಕೇ ಬರಲಿಲ್ಲ! ನಾ ಹೋಗತೀನಿ, ಲಗೂನs ಕಳಿಸಿಕೊಡ್ರಿ!" ಎಂದು ಆಗಾಗ ನುಡಿಯುವಳು. "ನಾನs ಕರೀಲಿಕ್ಕೆ ಬರತೀನಂತ ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಹೇಳ್ಯಾನ; ಹೋದೀಯಂತ, ಅನಕಾ ತಡೀಯಲ್ಲಾ! ಇಷ್ಟ್ಯಾಂದು ಯಾಕವ್ವಾ ಅವಸರ? ನಿನ್ನ ಗಂಡ ನಿನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೆಲ್ಲ್ಯಾರೆ ಓಡಿ ಹೋಗೂದಿಲ್ಲ....!" ಎಂದು ನೀಲಮ್ಮನ ತಂದೆ-ತಾಯಿ, ನಗೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಯಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿ ಬಿಡುವರು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದ ನೀಲಮ್ಮ ವಿಷಾದದ ನಗೆ ನಗುವಳು; ನಗೆಯೊಡನೆಯೆ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುವಳು. "ಸಾಕು ಬಿಡs; ಹುಚ್ಚು ಗಿಚ್ಚು ಹಿಡೀತೇನು ನಿನಗ? ಲೋಕದೊಳಗ ಯಾರಾದರೂ ಗಂಡನ್ನ ಅಗಲಿ ಮೂರು ನಾಕು ತಿಂಗಳು ಇರತಾರೋ, ನೀನs ಏನ ಹೊಸದಾಗೀ ಇದ್ದೀಯೋ? ಏನಾದರೂ ಕೆಲಸ ಇದ್ದೀತು, ಅಂತs ಕರೀಲಾಕ ಬರೂದಕ್ಕ ಆಗಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ! ಇಷ್ಟಕ್ಕs ಎಷ್ಟು ಹುನಸಿಗೆ ಹಚಿ-ಗೊಂಡೀದೀ?" ಎಂದು ತಾಯಿ ನೀಲಮ್ಮನಿಗೆ ಸಿಟ್ಟುಮಾಡಿ ಹೇಳಿದಳು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲವಾದರೂ, ತನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಮನಸ್ಸು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು, ಒಡೆದು ಆಡುವ ಧೈರ್ಯ ನೀಲಮ್ಮನಿಗೆ ಆಗಲೊಲ್ಲದು.

ನೀಲಮ್ಮನ ಈ ಆತುರಕ್ಕಾಗಿಯೆ ಅವಳ ತಂದೆ, ಆದಾರ ಕಡೆಯಿಂದಲೊ "ನೀಲಮ್ಮ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲು ಆತುರಪಡುತ್ತಿರುವಳು. ಬೇಗನೆ ಬಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು!" ಎಂದು ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿದ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಮಾವನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿದ ಮರುಮಾತಿನ ಸಂಗತಿ. ಓದುವವರಿಗೆ ಈ ಮೊದಲೆ ವಿದಿತವಾಗಿದೆ.

ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ನೀಲವ್ವನ ತಂದೆ—ತಾಯಿ ಚಕಿತರಾದರು. ಮುಂಗಾಣದವರಾದರು. ಮಾತಿತ್ತದೆ ಕುಳಿತರು. ಅವರು ಯಾವ ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ ಅರಿಯದವರು.

ನೀಲವ್ವನಿಗೆ ಈ ಮಾತು ತಿಳಿಯಿತು. ಜರ್ರನೆ ಜರಿದಳು. ಕಣ್ಣಿಂದ ನೀರು ತುಳುಕಿತು, ಬಾಯಿಂದ ಮಾತು ಹೊರಡದಾಯಿತು, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕತ್ತಲು ಕವಿಯಿತು, ತಲೆ ತಿರುಗಲು ತೊಡಗಿತು. ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳುವವಳು; ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೆ ಅವಳ ತಾಯಿ ಬಂದು, ಸಾವರಿಸಿ ಹಿಡಿದು, ತನ್ನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ತಲೆಯನ್ನು ಮಡಗಿ ಮಲಗಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಕೈಯಿಂದ ಮೈದಡ ಹುತ್ತ "ನೀಲಾ! ನೀಲಾ!" ಎಂದು ನಡುಗುವ ದನಿಯಿಂದ ಕೂಗಿದಳು. ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿಯೆ ನೀಲವ್ವ ಎಚ್ಚರುಗೊಂಡಳು, ಎಚ್ಚತ್ತು ಬಿಸು ಸುಯ್ದಳು, ಕಂಬನಿಗರೆದಳು, ಕೈಯಿಂದ ಹಣೆಗೆ ಹೊಡೆದುಕೊಂಡಳು.

"ನೀಲಾ! ಏನೇನೇ ಅವ್ವಾ ಇದು?" ತಾಯಿ ಮರುಕದಿಂದ, ಬೆದರುದನಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದಳು. ನೀಲವ್ವ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಲೆ ಕುಗ್ಗಿದ ದನಿಯಿಂದ ಹೇಳಲು ತೊಡಗಿದಳು :

"ನನಗೇನೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವ್ವಾ; ನಾ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದೆನಲ್ಲ, ಅದಕಿಂತಾ ಮೊದಲ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಹಿಡದೂ ಅವರ ಮನಸಿನೊಳಗ-ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ-ಏನೋ ಸಂಶಯ ಹುಟ್ಟೇತೀ ಅಂತ ನನಗ ಅನಿಸಿತ್ತು. ಬಾಯಿ ಬಿಚ್ಚಿ ಯಾವ ಮಾತನೂ ಆಡದಿದ್ದರೂ ಒಂದುಸಾರೆ 'ಕುಲಕರ್ಣ್ಯಾರ ಮನಿಗೆ ಇನ್ನಮ್ಯಾಲ ನೀ ಕಾಲಹಾಕಕೂಡದು' ಅಂತ ಕಟ್ಟಪ್ಪಣಿ ಆತು. ನೋಟ ದೊಳಗೆ ಒಂದೇನೋ ಹೊಸಾ ರೀತಿ ಬಂತು. ಮೊದ-ಮೊದಲಿಗೆ ನನ್ನ ಜೋಡೀ ಮಾತಾಡತಿದ್ದರೂ ಎಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಅಷ್ಟರ ಪೂರತೇನs! ಆದೂ ಮಾತಂದರ ಎಂಥಾದು! 'ಹೀಂಗ್ಯಾಕಿದು?' ಅಂತ ನಾ ಕಳವಳದಿಂದ ಕೇಳಿದರ 'ಹ್ಯಾಂಗ?' ಅಂತ ನನಗs ತಿರಿಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿ! ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರೂದಕ್ಕ ಮೊದಲ ಎರಡು ದಿವಸಂತೂ ನನ್ನ ಜೋಡಿ ಮಾತs ಇರಲಿಲ್ಲ. "ನೀಲಿನ್ನ ಆವರಪ್ಪನ ಮನಿಗೆ ಕಳಿಸಿ ಬಂದುಬಿಡು!" ಅಂತ ತಮ್ಮ ಅವ್ವನಿದುರಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೂ ಕೇಳಿದೆ. ಕೇಳಿದಾಗ ನನ್ನೆದೀಗೆ ಈಟಿಂದs ಇರದ್ಹಾಂಗ ಆತು. ಆಡs ಯಾಳೇದಾಗs ಜಾತರಿಗಂತ ಅಪ್ಪ ಕರೀಲಿಕ್ಕೆ

ಬಂದ....! ಎಷ್ಟು ಚಾಲುವರಿದು ಕರದರೂ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲೇ ಇಲ್ಲ. ‘ಏನೋ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಾ ಕಣ್ಣಮರಿಯಾಗಿದ್ದರ ಮನಸಿನ ಸಂಶಯ ಆದರೂ ಕಡಿಮಿ ಆದೀತು....’ ಅಂತ ನನಗ ಅನಿಸಿ, ಅಪ್ಪನ ಜತಿಗೆ ಹೊರಟು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ನಾ ಸುಮ್ಮತಿಸಿದೆ. ಬಂದು ನಾಕು ತಿಂಗಳಾದರೂ ಕರೀಲಿಕ್ಕೇ ಬರಲಿಲ್ಲ, ಅದಕ್ಕs ನನ್ನ ಎದೀನs ಒಡದ್ಹಾಂಗ ಆತು. ಅದ ಕಂತಲೇ “ಲಗೂನs ನನ್ನ ಕಳಿಸಿಕೊಡಿರಿ” ಅಂತ ನಿಮ್ಮ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿದೆ....” ಅಳುತ್ತ ಅಳುತ್ತಲೇ ನೀಲಮ್ಮ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿದಳು.

ತಂದೆ-ತಾಯಿ ಒಳಗೊಳಗೆ ನಡುಗಿದರಾದರೂ ಸಮಾಧಾನದ ಸೋಗಿನ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ತೊಡಗಿದರು :

“ಎಲ್ಲಾ ಗೊತ್ತಾದ್ಹಾಂಗ ಆತು ಬಿಡs ನೀಲಾ! ಯಾರಾದರೂ ಏನಾದರೂ ಕಿವಿಮಂತ್ರಾ ಊದಿದ್ದಾರು....ಹಾಲಿನಾಗ ಉಪ್ಪು ಕೂಡಿಸೂ ಜನರಿಗೇನು ಕಡಿಮೇ? ಅಂತs ಹಿಂಗೆಲ್ಲಾ ಕತೀ ನಡದೈತಿ! ಹೇಳಿ ಕೇಳಿ ಹುಡುಗ ನಮ್ಮ ಚಿನ್ನ; ಹುಡುಗ ಬುದ್ಧಿ ಜಾರಿ ಬಿದ್ದಿ! ಹಾಂಗೇನೂ ನಮ್ಮ ಚಿನ್ನ ಮಂದೀ ಮಾತು ಕೇಳಾಂವಲ್ಲ ಖರೇ; ಕೆಟ್ಟ ವಿಷಮ್ಯಾಳೇ ಒಂದು ಇರತೈತೆಲ್ಲಾ! ನೀಲಾ, ಹೋಗಲಿ ಬಿಡು; ನೀ ಏನೂ ಚಿಂತೀ ಮಾಡಬ್ಯಾಡ! ಇನ್ನೆರಡು ದಿನಕ್ಕ ನಾನs ನಿನ್ನ ಕರಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕಳಿಸಿ ಬರತೀನಿ! ಚಿನ್ನನ ಕಿವಿ ಒಳಿತಾಗಿ ಹಿಂಡಿ, ಬುದ್ಧೀ ಕಲಿಸಿ ಬರತೀನಿ! ನೀ ಎಂತಾ ಹುಚ್ಚ ಮನಿಸ್ಯಾಳವ್ವಾ! ಅಲ್ಲೇ ನಾ ಬಂದಾಗs ಹೇಳಬಾರದs? ಆಗs ಎಲ್ಲಾ ಕೆಲಸಾ ಮುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟು, ಅವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಏಳಕೊಂಡs ಬರತಿದ್ದೆ....” ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ನೀಲಮ್ಮನನ್ನು ತಂದೆ ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿದ. ಆದರೂ ನೀಲಮ್ಮನ ಎದೆಯ ಕಳವಳ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ತಾಸೆರಡು ತಾಸುಗಳಲ್ಲಿಯೆ ಅವಳಿಗೆ ಕೆಂಡದಂತಹ ಜ್ವರ. ತಲೆ ಸಿಡಿದು ಬೀಳುವಂತಹ ನೋವು. ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನೆ ಹಿಡಿದುಬಿಟ್ಟಳು.

ಎಂಟು ಹತ್ತು ದಿನಗಳಾದುವು. ನೀಲಮ್ಮನಿಗೆ ಅಂದು ಏರಿದ ಜ್ವರ ಇನ್ನೂ ಇಳಿದಿರಲೆ ಇಲ್ಲ. ನಡು-ನಡುವೆ ಮೈಮರೆತು ಏನೇನನ್ನೋ ಕನವರಿಸುತ್ತಿರುವಳು. ಆ ಕನವರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯ ಮಾತುಗಳೆಂದರೆ, ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಕೂಡ ತಾನು ನಗೆಯಾಟವಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ: ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ

ಮಾತನಾಡದಿರಲು, ತನ್ನ ಅತ್ತೆಯ ಮುಂದೆ ಅದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಂತೆ; ಇಂದಿರೆಯೊಡನೆ ಆಟವಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ; ಶಾಮಮೂರ್ತಿಯೊಡನೆ ನಗೆಯಾಡಿದಂತೆ. ನೀಲಮ್ಮ ಆಗಾಗ ಬೆಚ್ಚಿ ಬೀಳುವಳು. ಎಚ್ಚತ್ತಿರುವಾಗ ಅದಾವುದೊ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿರುವಳು. ಕಣ್ಣೀರ ಕಾಲುವೆ ಹರಿಸುವಳು; ಚಡಪಡಿಸುವಳು. ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಡುತ್ತ ಈ ಬದಿಯಿಂದ ಆ ಬದಿಗೆ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಳಾಡುವಳು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಕಂಡ ನೀಲಮ್ಮನ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳಿಗೆ, ಅಳುವು ತುಂಬಿಬರುತ್ತಲಿದ್ದಿತು. ಒಬ್ಬಳೆ ಒಬ್ಬಳಾಗಿರುವ ತಮ್ಮ ಮಗಳಿಗೊದಗಿದ ಈ ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ, ಅವರು ದಿಕ್ಕುಗಾಣದವರಾದರು. ಹಲವು ದೇವರಿಗೆ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತರು. ನೀಲಮ್ಮನನ್ನು ಗಂಡನ ಬಳಿಗೆ ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದಿರಲು ನಡುವೆ ಇದೊಂದು ತೊಡಕು.

* * * *

ಒಂದುದಿನ ರಾತ್ರಿ, ತಾಯಿ ನೀಲಮ್ಮನಿಗೆ ಔಷಧ ಕುಡಿಯಲು ಹಲವು ಬಗೆಯಿಂದ ಹೇಳಿ ನೋಡಿದಳು. ಆದರೂ ನೀಲಮ್ಮ ನಿರಾಕರಿಸಿಯೆ ಬಿಟ್ಟಳು :

"ಯವ್ವಾ, ಸುಮ-ಸುಮ್ಮನs ಯಾಕ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡತೀ? ಈ ಔಸದಾ ಕಾಡೇದಿಂದೇನೂ ನನ್ನ ಬ್ಯಾನಿ ಕಡಿಮಿ ಆಗೂದಿಲ್ಲ!" ನೀಲಮ್ಮ ಸಣ್ಣ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ನುಡಿದಳು.

"ಹಾಂಗಾದರ ಏನು ಮಾಡಬೇಕಂತೀ?" ಬಿಗಿದ ಕಂಠದಿಂದ ತಾಯಿ ಕೇಳಿದಳು. ನೀಲಮ್ಮನು ಮಾತನಾಡದೆ ಇದ್ದಳು. "ನೀಲಾ ಮನಸಿನಾಗ ಇರೂದನ್ನಾರೇ ಹೇಳವ್ವಾ!" ಮತ್ತೆ ತಾಯಿ ಕೇಳಿದಳು.

"ಯವ್ವಾ,...." ಎಂದಿಷ್ಟೇ ನುಡಿದು ನೀಲಮ್ಮ ಸುಮ್ಮಗಾಗಿ ಶೂನ್ಯದೃಷ್ಟಿಯುವಳಾದಳು.

"ಏನದು, ಬಾಯಿಬಿಚ್ಚಿ ಹೇಳs ನೀಲಾ!" ತಾಯಿ ದೈನ್ಯಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದಳು.

"ನೋಡು.... ಒಂದಽ ಒಂದು ಸಾರೆ ಅವನ ನಗಿಮಾರೀ ನೋಡಿ ಬಿಟ್ಟೆನೆಂದರ; ನನ್ನ ಬ್ಯಾನಿ ನಿಲ್ಲsದೇ ಇಲ್ಲ!" ನೀಲಮ್ಮ ಮೆಲ್ಲಗೆ ನುಡಿದು ಉಸ್ಸೆಂದು ಉಸಿರುಗರೆದಳು.

ನೀಲವ್ವನ ತಂದೆಗೆ ಈ ಮಾತು ತಿಳಿಯಿತು. ಅವನು ಮರುದಿನವೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪನನ್ನು ಕರೆದುತರಲಿಕ್ಕೆಂದು, ತನ್ನ ತಮ್ಮ ಮಲ್ಲೇಶಿಯನ್ನು ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿಗೆ ಕಳುಹಿದ.

೮

ಮಲ್ಲೇಶಿ ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿಗೆ ಬಂದ. ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಉಚಿತರೀತಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಚಿಕ್ಕ ಮಾವನನ್ನು ಉಪಚರಿಸಿದ. ಬಂದ ಕಾರಣವನ್ನು ಕೇಳಿದ. ಮಲ್ಲೇಶಿ, ನೀಲವ್ವನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ವಿವರಿಸಿದ "ಬ್ಯಾನಿ ಬಾಳ ಜಡಾ ಐತಿ; ಬಂದ ಉರಿ ಆರಿಲ್ಲ; ಯಾವಾಗಲೂ ನಿನ್ನ ಕೂಟ ಮಾತಾಡಿದ್ಹಾಂಗ ಬಡಬಡಸ ತಾಳ; ಎಚ್ಚರದಿಂದಿದ್ದಾಗ ನಿನ್ನ ನೆನಸಿ ನೆನಸಿ ಕಣ್ಣೀರಿಡತಾಳ. ಒಮ್ಮೆ ಆದರೂ ನಿನ್ನ ನೋಡಬೇಕಂಬೂ ಹಂಬಲ ಆಕಿಗೆ. ಅಂತs ಅವಸರದಿಂದ ನಿನ್ನ ಕರೀಲಿಕ್ಕೆ ಓಡಿಬಂದೆ!" ಎಂದು ಮಲ್ಲೇಶಿ ತುಂಬ ದೈನ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದನು.

ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೇಳಿದ; ಕೇಳಿ ಎದೆಯು ಕರಗಿ ನೀರಾ ಯಿತು. ಮಲ್ಲೇಶನಿಗೆ ಕಾಣದಂತೆ ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಮಿಡಿದ. ನೀಲವ್ವನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು, ಮನಸ್ಸು ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಹರಿದಾಡಿತು. ಮರಳಿ ಮೊದಲಿನಂತೆಯೆ ಕಲ್ಲಾಗಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿತು. ತನ್ನ ಮನದ ನೋವಿನ ಮಾತೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮಲ್ಲೇಶನಿಗೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟ; ಅಲ್ಲದೆ "ನೀಲಿ-ರಾಮಮೂರ್ತಿಯವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಶಯವು ದೃಢವಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ನೀಲಿಯ ಬಗೆಗಂತೂ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಹೇಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇನ್ನು ಅವಳ ಮೋರೆಯನ್ನು ನೋಡುವುದು ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯಂತೂ ತನ್ನಿಂದಾಗದು" ಎಂದು ನಿಷ್ಠುರವಾಗಿ ನುಡಿದುಬಿಟ್ಟ. ಮಲ್ಲೇಶನು ಎಷ್ಟೊಂದು ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿದ; ಕೈಮುಗಿದು ಬೇಡಿಕೊಂಡ; ಆದರೂ ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ತನ್ನ ಉಡದ ಹಿಡಿತ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ, ಊರಿಗೆ ಬರಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಮಲ್ಲೇಶನು ಹಂಚಿಕೆಗಾಣ ದವನಾಗಿ, ಬಾಡಿದ ಮುಖದಿಂದ ಬಂದಹಾಗೆಯೆ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟ; ಊಟವನ್ನು ಕೂಡ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವೇ ಇಲ್ಲ. ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಜು-ಹಚ್ಚಿದಂತೆ ಉರಿ. ಊಟವನ್ನು ಮಾಡಲೆ ಇಲ್ಲ; ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಆಗದುದರಿಂದ ತೋಟದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟ.

ಅಂದು ಊರಲ್ಲಿ, ಜನರ ಬಾಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ನೀಲವ್ವ-ರಾಮಮೂರ್ತಿಯರ ವಿಷಯಕವಾದ ಮಾತುಗಳೆ. ಈ ಸುದ್ದಿ ಕರಣಿಕರ ಮನೆಯವರ ಕಿವಿಗೂ ನಿಲುಕಿತು. ಕೇಳಿ ಚೆರಗಾದರು, ಬೆಚ್ಚಿಬಿದ್ದರು.

*   *   *

ರಾಮಮೂರ್ತಿಯು ಬೇರೆ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ. ಅವನಿಗೆ ಇದಾವ ಸಂಗತಿಯೂ ತಿಳಿಯದು ಹಳ್ಳಿಯೊಳಗಿನ ಕೆಲಸ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ, ಅವನಿಗೆ ಮೂರುಗಂಟೆಯ ವೇಳೆಯಾಯಿತು. ಇನ್ನೂ ಊಟವಿಲ್ಲ ಉಡಿಗೆಯಿಲ್ಲ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಊಟವೂ ಮುಗಿದು ಹೋಗಿತ್ತು. ಬಂದವನೆ ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದ; ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತ. ತಾಯಿ ಊಟಕ್ಕೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ರಾಮಮೂರ್ತಿಯು ಉಣ್ಣಲಿಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮಾಡಿದ. ತಾಯಿಗೆ ತಡೆದುಕೊಂಡಿರಲಿಕ್ಕೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ:

"ಪಾಪ! ನೀಲವ್ವನಿಗೆ ತುಂಬ ಕಸಾರಿಕೆಯಂತ. ಚಿನ್ನಪ್ಪನ್ನ ಕರಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಆತನ ಚಿಕ್ಕಮಾವ ಬಂದಿದ್ದ." ತುಂಬ ಕನಿಕರದ ದನಿಯಿಂದ ನುಡಿದಳು.

"ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಹೋದನೇನು ಊರಿಗೆ?" ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಆತುರದಿಂದ ಕೇಳಿದ.

"ಇಲ್ಲ, ಹೋಗಲಿಲ್ಲ!" ತಾಯಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ದನಿಯಿಂದ, ಮೆಲ್ಲಗೆ ನುಡಿದಳು.

"ಏನು ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಹೋಗಲಿಲ್ಲವೇ?" ರಾಮಮೂರ್ತಿಯು ಬೆರಗಾಗಿ ಕೇಳಿದ.

"ಇಲ್ಲವಪ್ಪಾ! ಚಿನ್ನಪ್ಪ ನಿನ್ನ ಮ್ಯಾಲ ಒಂದು ಅಪವಾದಾ ಹೊರಿಸ್ಯಾನಂತ!" ತಾಯಿ ಮೆಲ್ಲಗಿನ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿಯೆ ಹೇಳಿದಳು.

"ಅದೇನದು? ಅಪವಾದ ಎಂಥಾದು?" ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಬೆಚ್ಚಿ ಬಿದ್ದು ಕೇಳಿದ.

"ನೀಲಮ್ಮನ್ನ ನೀ ಏನೋ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೀಯಂತ; ಅದಕ್ಕಾಗೇ ಚಿನ್ನಪ್ಪ ನೀಲಮ್ಮನ ಮುಖ ಕೂಡ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲಾಂತ ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿ ಬಿಟ್ಟನಂತ" ತಾಯಿ ಕಹಿಮೋರೆ ಮಾಡಿ, ಕಿರುದನಿಯಲ್ಲಿ ನುಡಿದಳು.

"ಏನು?....ನೀಲಮ್ಮನ್ನ ನಾನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದೇನಂತೆಯೆ? ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಹೀಗೆ ಹೇಳುವನೇ?" ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ನುಡಿದು, ರಾಮಮೂರ್ತಿಯು ನಸುವೇಳೆ ಹುಚ್ಚಿಟ್ಟ ಮೋರೆಯಿಂದ ಸುಮ್ಮಗೆ ಕುಳಿತ. ನಾಲ್ಕಾರು ತುತ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ; ಹಾಗೆಯೇ ಆಪೋಶನ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ. ಎದ್ದುಬಿಟ್ಟ.

"ಇದೇನೋ! ಹೀಂಗ್ಯಾಕ ಎದ್ದುಬಿಟ್ಟೆಯೋ ರಾಮೂ?" ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಿರುವ ತಾಯಿಯ ಮಾತುಗಳ ಕಡೆಗೆ ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ಲಕ್ಷ್ಯವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. "ಅಯ್ಯೋ, ಹಸಿದುಬಂದಿದ್ದ; ನಾಯಾಕ ಈಗ ಈ ಸುದ್ದೀ ಹೇಳಿದೆನೋ? ನನ್ನ ನಾಲಿಗೆ...................." ಎಂದು ತಾಯಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಬೈದುಕೊಂಡಳು.

ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಬಂದು ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ. ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ತನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬರುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದುದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾತನಾಡದಿರುವುದಕ್ಕೂ ಕಾರಣವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ. ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನವರೆಗೆ ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾನೆ ಏನೇನನೊ ಯೋಚಿಸಿದ. ಬಳಿಕ ಎದ್ದು, ಮೈಮೇಲೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಕಿರಿಯಂಗಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ಹೊರಬಿದ್ದು ನಡೆದ.

ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಮನೆಗೆ ಬಂದ. ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ತೋಟದಲ್ಲಿ ಇರುವನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಹಾಗೆಯೆ ತೋಟದ ಕಡೆಗೆ ತೆರಳಿದ.

೯

ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನವೆನಿಸದುದರಿಂದ, ಚಿನ್ನಪ್ಪ ತೋಟಕ್ಕೆ ಹೋದನೆಂದು ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ! ತೋಟಕ್ಕೆ ಬಂದ; ಬಾಳೆಯ ಬನದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡಿದ; ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಹಂದರದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಕುಳಿತ;

ಚಿಗಿತ ಮಾವುರದಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ. ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಶಾಂತತೆಯೆ ಇಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಗುಡಿಸಿಲಿಗೆ ಬಂದು, ಹಾಸಿದ್ದ ಚಾಪೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡ. ಒಂದರ ಹಿಂದೊಂದು ಹೊಳೆದು ಸುಳಿಯುವ ಯೋಚನಾ-ತರಂಗದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋದ. ಹಿಂದೆ ಎಳೆಯತನದಲ್ಲಿ ತಾನು, ನೀಲವ್ಮ್ಮ ಕೂಡಿ ಆಡಿದುದು ಆತನಿಗೆ ನೆನಪಾಯಿತು. ಮದುವೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಗೆಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ಇಬ್ಬರೂ ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಕೈಹಿಡಿದುದು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ, ಗಂಡ-ಹೆಂಡತಿ ಕೂಡಿ ಸುಖದಿಂದಿದ್ದುದು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ನಲುಮೆಯಿಂದ ನಗೆಮಾತ ನಾಡಿದುದು ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದಿತು.

ಒಮ್ಮೆ ಸೀಗೆಯ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಮುಂಚೆ, ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ದೇಹಾರೋಗ್ಯ ಚೆನ್ನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಿಕ್ಕೆ-ಸಿಕ್ಕಿದುದನ್ನು ತಿನ್ನುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ದಿನ ಗಂಗವ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟೊ ಸವಿಯುಣಿಸುಗಳನ್ನು—ದೇವರಿಗೆ ಎಡೆಕೊಡಲು—ಮಾಡಿದಳು. ಸೊಸೆಗೆ ತಿನ್ನೆಂದು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಬಲವಂತ ಪಡಿಸಿದಳು; ಆದರೆ ನೀಲವ್ಮ್ಮ ಅವುಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ.—ಈ ಸಂಗತಿಯು ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ಬಾರದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ.

* * * *

ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಸಂತೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ. ಗುಡುಗು ಮಿಂಚು ತೋರಿ ಸಿಡಿಲುಬೀಳುವಂತಾಯಿತು. ಮನೆ ನೆಗೆದುಬೀಳುವಂತೆ ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸಿತು. ಸುರಿಮಳೆಯು ಬಲವಾಗಿ ಸುರಿಯಿತು. ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ ಅಂದು ನಡುದಾರಿಯ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿಯೆ ಇರಬೇಕಾಯಿತು. ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ನೀಲವ್ಮ್ಮ ಊಟಮಾಡಲಿಲ್ಲವಂತೆ; ನಿದ್ರೆಬಾರದೆ ರಾತ್ರಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ತಳಮಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಳಂತೆ; ಬೆದರಿಬೆದರಿ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದಳಂತೆ. ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಮರಳಿ ಬಂದೊಡನೆಯೆ ಇದನ್ನು ಗಂಗವ್ಮ ಹೇಳಿದಳು—ಇದೂ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ನೆನಪಿನ ಪಟದ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿ ನಿಂತಿತು.

ಒಂದೇ ಎರಡೇ! ಇಷ್ಟು ದಿನದ ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನೇ ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಆಳೆದು ಬಳಚುತ್ತಿದ್ದನು. ಕಣ್ಣೀರು ಹಳ್ಳವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಬಾಯಿ-ಮೂಗುಗಳಿಂದ ಬಿಸಿಯಾದ ಉಸಿರು ತಡೆತಡೆದು ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದಿತು.

"ನೀಲೀ! ನೀನು....ನಿಜವಾಗ್ಯೂ ಕೆಟ್ಟಿಲ್ಲs? ಆ ಹಾರುವರ ಹಂದಿ ನಿನ್ನ ಮೈಯಿ ಮುಟ್ಟಿ ಮೈಲಿಗೀ ಮಾಡಿಲ್ಲs?" ಒಮ್ಮೆಲೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನುಡಿದ; ನುಡಿಯೊಡನೆಯೆ ರಭಸದಿಂದ ದಿಗ್ಗನೆ ಎದ್ದು-ಕುಳಿತ. ನೋಡಿದ; ಗುಡಿಸಿಲ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ರಾಮಮೂರ್ತಿ!

"ಚಿನ್ನಾ! ಏನಿದು ನಿನ್ನ ಮರುಳತನ?...." ಎಂದಿಷ್ಟೇ ರಾಮಮೂರ್ತಿ ನುಡಿದ. ಕೊರಳು ಬಿಗಿದುಬಂದುದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಮಾತುಗಳೆ ಹೊರಡಲಿಲ್ಲ. ಕಣ್ಣೀರು ಗಳಗಳನೆ ಸುರಿದುವು.

ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಮಾತನೇನೂ ಆಡಲಿಲ್ಲ; ಕೆಂಗಣ್ಣಿನ ನೋಟದಿಂದ ರಾಮಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಲು ತೊಡಗಿದ.

"ಅಯ್ಯೊ, ಚಿನ್ನಾ!....ನನ್ನ ತಂಗಿ ಇಂದಿರೆಯ ಕೂಡ....ನನ್ನನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿದ ಪಾಪ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೀಯಾ...." ಮತ್ತೆ ದುಃಖ ಉಕ್ಕಿ ಬಂದುದರಿಂದ, ರಾಮಮೂರ್ತಿಗೆ ಮಾತನಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದಾಯಿತು. ಹಾಗೆಯೆ ಮುಂದೆಬಂದು, ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಹಣೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ಬಿದ್ದುಕೊಂಡ; ಅಳುವು ಸೂಸಿ ಹೊರಬಿದ್ದಿತು. ಕಣ್ಣಿಂದ ನೀರು ಕಾಲುವೆಯಾಗಿ ಹರಿಯಿತು. ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಕದಲದೆ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಆಗ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಿಚಾರದ ಗಲಿಬಿಲಿ ಎಂತಹವೇನೊ! ಬರಬರುತ್ತ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಮುಖ ಶಾಂತವಾಗಲು ತೊಡಗಿತು—ಕಣ್ಣಿಂದ ಕಂಬನಿ ಉದುರತೊಡಗಿದುವು.

ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಹೃದಯಪಟದ ಮೇಲೆ ಇದುವರೆಗೂ ಮೂಡಿರುವ ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ವಿಕೃತವಾದ ಚಿತ್ರವು, ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ನಿರ್ಮಲ ಮುಖಭಾವದಿಂದಲೂ ಆತನ ಕಂಬನಿಯಿಂದಲೂ ಅಳಿಸಿಹೋಗಿರಬಹುದು. ಅದರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಈಗಿನ ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ಶುದ್ಧ ಸಾತ್ತ್ವಿಕ ಮೂರ್ತಿಯು ಮೂಡಿ ನಿಂತಿರಬಹುದು. ಎಂತಲೆ ಆತನ ಎದೆ ಕರಗಿ, ನೀರಾಗಿ, ಉಕ್ಕೇರಿ, ಕಣ್ಣಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿರಬಹುದು.

"ಅಯ್ಯೊ, ಚಿನ್ನಾ!....ನನ್ನ ತಂಗಿ ಇಂದಿರೆಯ ಕೂಡ....ನನ್ನನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿದ ಪಾಪ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೀಯಾ?... ...." ಎಂದು ನುಡಿದ

ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ಮಾತುಗಳ ಅಂಜನವು, ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಕಣ್ಣುಪರೆಯನ್ನು ಹರಿದುಬಿಟ್ಟಿತು. ಇದುವರೆಗೆ ಕೊಳೆಮಯ್ಯವಳಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ನೀಲಮ್ಮ, ಈಗ ಕಳೆಯುಳ್ಳ ಮೊಗದವಳಾಗಿ ತನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಬಂದು ನಿಂತಂತೆ ಕಂಡಳು. ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆಯವರೆಗೆ ಇಬ್ಬರೂ ಮಾತನಾಡದೆ ಬರಿಯೆ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಏನನ್ನೋ ಹೇಳ ಬೇಕೆಂದು ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದು ಕುಳಿತುಕೊಂಡ. ಬಾಯಿಂದ ಮಾತುಗಳು ಹೊರಡಲೊಲ್ಲುವು. ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಕಣ್ಣುಬಡಿಯದೆ ನೋಡಿಯೆ ನೋಡಿದರು. ಅವರಿಬ್ಬರ ನೋಟಗಳು ಆಗ ಆಡಿದ ಮೂಕ-ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಕಠಿನ ಕೆಲಸ.

ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದ; ರಾಮಮೂರ್ತಿಯ ಅಡಿಗಳೆರ-ಡನ್ನೂ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡ. "ರಾಮಣ್ಣಾ, ಏನೂ ತಿಳೀಲಾರದ ತಮ್ಮಂದು.....ಇದೊಂದು ತಪ್ಪನ್ನ ತಾಳಿಕೊಳ್ತೀಯಾ ?" ನಡುಗುವ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ನುಡಿದ, ಕಂಬನಿಯಿಂದ ಕಾಲನ್ನು ತೋಯಿಸಿದ.

"ಚಿನ್ನಾ! ಒಂದೇ ಯಾಕೆ, ಇಂಥಾ ನೂರು ತಪ್ಪುಗಳನ್ನಾದರೂ ತಾಳುತ್ತೇನೆ; ಆದರೆ ನನ್ನದೊಂದು ಮಾತನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೀನು ನಡೆಯಿಸಬೇಕು!" ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಹೇಳಿದ.

"ಯಾವ ಮಾತು? ನೀ ಈಗ ಏನು ಹೇಳಿದರೂ ಕೇಳತೀನಿ; ರಾಮಣ್ಣಾ, ನಿನ್ನ ಹಣ್ಣಾದ ಎದೀನ ಏನೂ ತಿಳೀದs ತುಳಿದೆ. ಖಂಡಿತ ನಾನು ಪಾಪಿ!" ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಕಣ್ಣೀರು ಮಿಡಿಯುತ್ತ ನುಡಿದ.

"ಸರಿಯಷ್ಟೆ! ಹಾಗಾದರೆ ಚಿನ್ನಾ, ಉಳಿದ ರಗಳೆಯೆಲ್ಲ ಏನೇ ಇರಲಿ! ನೀನು ನೀಲಮ್ಮನನ್ನು ಕಾಣಲಿಕ್ಕೆ ನಾಳೆಯ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗಲೆ ಬೇಕು! ಇದೇ ನನ್ನ ಮಾತು! ಕೇಳುತ್ತೀಯಲ್ಲವೇ ಇದನ್ನು?" ಎಂದು ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಎಚ್ಚರಿಕರಗುವಂತೆ ನುಡಿದ.

ಚಿನ್ನಪ್ಪನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ನೋಟದಿಂದ, ಕಣ್ಣರಳಿಸಿ ರಾಮಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದ. "ರಾಮಣ್ಣಾ, ಇನ್ನಮ್ಯಾಲ ನಿನ್ನ ಯಾವ ಮಾತನ್ನೂ ಮೀರೂದಂದರ, ದೊಡ್ಡ ಪಾಪಾ ಅಂತ ತಿಳೀತೀನಿ!"

ಎಂದು ನುಡಿದ. ಆಗ ರಾಮಮೂರ್ತಿಗಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಒಣ್ಣಿಸುವವ ರಾರು? ತಲೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಗುಡ್ಡವೊಂದು ಕೆಳಕ್ಕುರುಳಿ ಬಿದ್ದಷ್ಟು ಹಗುರೆನಿಸಿತು ಮನಸ್ಸಿಗೆ.

೧೨

ನೀಲಮ್ಮನಿಗೆ ಜ್ವರವು ದಿನದಿನಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಔಷಧ ವನ್ನಂತೂ ಆಕೆ ಮುಟ್ಟುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಅಗುಳು ಅನ್ನವಿಲ್ಲ, ಹಸಿ ಹಾಲಿಲ್ಲ. ಮಲ್ಲೇಶಿ ಚಿನ್ನಪ್ಪನನ್ನು ಕರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದ ದಿವಸ ನೀಲಮ್ಮ ನಿಗೆ ಏನೋ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಮಾಧಾನ; ಅಂದು ಅವಳ ನೋಟದಲ್ಲಿ ಆಶೆಯು ತುಂಬಿತುಳುಕುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಆಗಾಗ ಕಣ್ಣರಳಿಸಿ ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡುವಳು; ಮಲ್ಲೇಶಿ ಸಂಜೆಗೆ ಮರಳಿ ಬಂದ; ಆದರೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಬರಲ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ ಮಲ್ಲೇಶಿಯು ಅಣ್ಣನಿಗೂ ಅತ್ತಿಗೆಗೂ ಹೇಳಿದ; ಕೇಳಿ ನಡುಗಿದರು. ಕಂಬನಿಗರೆದರು. ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಬಾರದಿದ್ದುದು ನೀಲಮ್ಮನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ನಿರಾಶೆಯ ನಿಟ್ಟುಸಿರನ್ನು ಬಿಟ್ಟಳು. ಮುಖ ಮುದುಡಿಸಿದಳು. ಮನದಲ್ಲಿ ಮರುಗಿದಳು. ಅಂದು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನೀಲಮ್ಮನಿಗೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಇಮ್ಮಡಿಯಾಗಿ ಜ್ವರ. ಮೈಮುಟ್ಟಿದರೆ ಕಾದಹಂಚನ್ನು ಹಿಡಿದಂತೆ; ಮೈಮೇಲೆ ಜೋಳವನ್ನಿಟ್ಟರೆ ಅರಳಾಗುವಂತೆ.

ಮರುದಿನ ನಾಲ್ಕು ತಾಸು ವೇಳೆಯಾಗಿದೆ ನೀಲಮ್ಮ ಜ್ವರದಿಂದ ಹೊಯ್ದು ಹೋಳಿಗೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಅಸಹ್ಯವಾದ ಸಂಕಟಪಡುತ್ತಿ ದ್ದಾಳೆ. ಮನೆಯವರು ಅವಳ ಸಂಕಟವನ್ನು ನೋಡಲಾರದವರಾಗಿದ್ದರು. ನೀಲಮ್ಮನ ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳ ಎದೆಯಳಲನ್ನಂತೂ ಬಣ್ಣಿಸಲಿಕ್ಕಾಗದು. ಎಲ್ಲರೂ ನೀಲಮ್ಮನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಲುಮೋರೆಯಿಂದ ಕುಳಿತಿರಲು, ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಒಳಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಅಲ್ಲಿ ಕುಳಿತವರಿಗೆಲ್ಲ ಆಶ್ಚರ್ಯ; ಅದರೊಡನೆಯೆ ಆನಂದ. ನೀಲಮ್ಮನ ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳಿಗಂತೂ ಬಾಯಿಂದ ಮಾತುಗಳೆ ಹೊರಡಲಿಲ್ಲ.

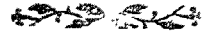
ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಬಂದವನೆ ಆತುರದಿಂದ, ನೀಲಮ್ಮನ ಹಾಸಿಗೆಯ ಬಳಿ ಹೋದನು. ತೀರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೆ ಕುಳಿತನು. "ನೀಲೀ! ನೀ ಒಂದು

ಹೂವು !....ನೀ ಒಂದು ದೇವತೆ....! ನಾನು ಪಾಪಿ !....ನನ್ನ ಮುಖದ ಕಡೆ ನೋಡಿ...." ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಗೆ ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ನೀರವನಾಗಿ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಲು ತೊಡಗಿದನು.

"ನೀಲೀ" ಎಂದು ಕರೆದ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ದನಿ ಕಿವಿದೆರೆಗೆ ಬಿದ್ದಿತು; ನೀಲಮ್ಮ ಬೆಚ್ಚಿಬಿದ್ದಳು. ಬಾಡಿದ್ದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನರಳಿಸಿ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದಳು; ಆವೇಶಬಂದಂತಾಗಿ, ಚಿಕ್ಕನೆ ತಲೆಯನ್ನೆತ್ತಿ ಚಿನ್ನಪ್ಪನ ತೊಡೆಯಮೇಲೆ ಮಡಗಿದಳು. ಆನಂದಾತಿರೇಕದಿಂದಲೇನೊ--ಮೈಮರೆತು ಹಾಗೆಯೆ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿದಳು; ನಿಶ್ಚಲಳಾಗಿ ಮಲಗಿಬಿಟ್ಟಳು. ಚಿನ್ನಪ್ಪನಾಗ ನೀಲಮ್ಮನ ಮುಖದತ್ತ ಕಣ್ಣುಬಡಿಯದೆ ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದ. ಕೈಯಿಂದ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಮೈದಡಹುತ್ತಲಿದ್ದ. ಆಗಿನ ಅವನ ಕಂಬನಿಗಳು ದುಃಖದುವೊ ಆನಂದದುವೊ ಎಂಬುದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ನೀಗದ ಕೆಲಸ.

ಅಂದು ಚಿನ್ನಪ್ಪನಿಂದ ನೀಲಮ್ಮನನ್ನು ಅಗಲಿಸಿದ ಕೈಯೆ, ಇಂದು ಮರಳಿ ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಒಂದಾಗಿ ಬೆರೆಯಿಸಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಅದಾವುದು ಆ **ಕಾಣದ ಕೈ?** ಆ ಕೈಯನ್ನು ಕಂಡವರು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಇರುವರೇ ? ಬರೆದು ಬರೆದು ಬೇಸತ್ತು ನೋಯುತ್ತಿರುವ ನನ್ನ ಕೈಮಾತ್ರ ನನಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವುದು; ಇದಕ್ಕೇನು ಬೆಲೆ ?

ಮಮತೆಯ ಮುಡಿಪು

ಮಿ. ಹಾರ್ಸ್‌ಮನ್ ಸಾಹೇಬರು ಆರು ತಿಂಗಳ ರಜೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಂಡು ಸೀಮೆಗೆ ಹೋದುದರಿಂದ, ಅವರು ಬರುವವರೆಗೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರದ ಸೂತ್ರವು ಶ್ರೀ. ನಾಗೇಂದ್ರರಾಯರ ವಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಈ ಅಧಿಕಾರ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ರಾಯರು ಎಷ್ಟೊಂದು ಸತ್ಯನಾರಾಯಣನ ಪೂಜೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ್ದರೊ! ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ದೇವರಿಗೆ ಮುಡಿಪು ಸಲ್ಲಿಸುವು ದಾಗಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೊ! ಅವರ ಹೆಂಡತಿ ಹತ್ತಿ--ತುಪ್ಪಗಳನ್ನೆಷ್ಟು ಸುಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೋ! ಕೊನೆಗೆ ಮುಡುಪಿನಾಶೆಯ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳು ಕಣ್ಣು ತೆರೆದುವು; ರಾಯರ ಹೆಂಡತಿಯು ಹಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದ ತುಪ್ಪದ ದೀಪದ ಬೆಳಕಿ ನಲ್ಲಿ, ರಾಯರ ಮನದ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದುವು. ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ರಾಯರಿಗೆ ಆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟುವು. "ದೇವರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ--ತ್ಯಾಗ-ಸೇವೆಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ--ಅಸುರನಾದ ಬಲಿಯು ಅಮರೇಂದ್ರನ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಲ್ಲ; ಸ್ಪರ್ಶಶಕ್ತಿಮಾತ್ರ ವುಳ್ಳ ವಾಯುವು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಬಲ್ಲ; ಎಂದ ಮೇಲೆ ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಕಲೆಕ್ಟರರಾಗಿದ್ದ ತಾವು ಜಿಲ್ಲಾಕಲೆಕ್ಟರ್ ಆಗುವು ದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಮಾತೇ?" ಎಂದು ನಾಗೇಂದ್ರರಾಯರಿಗೆ ಆಗಾಗ ಎನಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಸದ್ಯಕ್ಕಂತೂ ಅವರ ಎನಿಸಿಕೆ ನಿಜವಾಯಿತು.

ಈಗ ರಾಯರ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವೂ ಒಂದು ಯೋಚನೆ: 'ಕೈಗೆ ದೊರೆತ ಈ ತಪಃಫಲವನ್ನು, ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ತಾವು ಯಾವ ಯಾವ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು?' ಎಂದು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆಯ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನು ಬಗ್ಗುಬಡಿದು, ಚಿಕ್ಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಒಮ್ಮೆಲೆ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯವರು ಹಾರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ರಾಯರು ಆಗಾಗ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಾಯರಿರುವ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಯೂ ವಿದೇಶೀಯ ವಸ್ತ್ರಗಳ ಬಹಿಷ್ಕಾರದ ಚಳವಳಿಯು ಅದೆಷ್ಟೋ ದಿನಗಳಿಂದ ಸಾಗಿದ್ದಿತು ಎಲ್ಲ ಅಂಗಡಿಗಳ ಮುಂದೆಯೂ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಕಾವಲುಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದರು. ವರ್ತಕರೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ತಮ್ಮ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡುದರಿಂದಲೂ ಮೇಲಿನ ಅಧಿಪತ್ಯದ ಒತ್ತಾಯದಿಂದಲೋ, ಮೊದಲಿನ ಸಾಹೇಬರು, ಅಂಗಡಿಗಳ ಮುಂದೆ ಕಾವಲು ಮಾಡುವುದು ನಿಯಮಬಾಹ್ಯವೆಂದೂ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವವರನ್ನು ತಪ್ಪುಗಾರರೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗುವುದೆಂದೂ ಹುಕುಮನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದ್ದರು. ಜನರು ಆ ಹುಕುಮನ್ನು ಮೂಲೆಗೊತ್ತಿ, ಮೊದಲಿಗಿಮ್ಮಡಿಯಾದ ಹುಮ್ಮಸಿನಿಂದ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದರು. ಕಲೆಕ್ಟರ್ ಸಾಹೇಬರ ಹುಕುಮು ದಿನದಿನವೂ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಜನ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಲು ತೊಡಗಿತು. ಇದರಿಂದ ಜನರಿಗೆ ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಉತ್ಸಾಹ; ಜಿಲ್ಲೆಯೊಳಗಿನ ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರ ಪಥಕಗಳು ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದರಂತೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಕಾವಲಿನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೆ ಮಿ. ಹಾರ್ಸಮನ್ ಸಾಹೇಬರು ರಜೆಯಮೇಲೆ ಹೊರಟು ಹೋದರು. ನಾಗೇಂದ್ರರಾಯರು ಅವರ ಆಸನವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದರು.

* * * *

ಈ ಹೊತ್ತು ಮತ್ತೆ—ಅನೇಕ ಜನ—ಮುಖ್ಯ ವರ್ತಕರ ಅಂಕಿತಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಬಿನ್ನವತ್ತಳೆಯೊಂದು ಬಂದಿದ್ದಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟ-ನಷ್ಟಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರಣಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಿವೇದಿಸಿದ್ದರಲ್ಲದೆ " ಸರಕಾರದಿಂದ ಬೇಗನೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಹಾಯ ದೊರೆಯುವ ಏರ್ಪಾಡು ಆಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ನಾವು ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಎಲ್ಲಿಗಾದರೂ ದೇಶಾಂತರ ಹೊರಟುಹೋಗಬೇಕಾಗುವುದು " ಎಂಬ ಕಳವಳದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ತಾವು ಹೇಗೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ರಾಯರು ನಾಲ್ಕೈದು ಘಂಟೆಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆದಿದ್ದರು; ಬಳಿಕ ಒಂದು ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬಂದವರಾಗಿ, ಟೆಲಿಫೋನ್

ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಪೋಲೀಸ್ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರನ್ನು, ಕೂಡಲೆ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವಂತೆ ಹೇಳಿಕಳುಹಿದರು.

ಪೋಲೀಸ್ ಸಾಹೇಬರು ಬಂದರು. ರಾಯರು ಅವರನ್ನು ಸತ್ಕಾರವಿತ್ತು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಕ್ಕಾಲುಘಂಟೆಯವರೆಗೆ ಚರ್ಚೆಮಾಡಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ಹೇಳಿದರು:

"ಇನ್ನು ಸಡಿಲುಬಿಟ್ಟು ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಆಡಳಿತದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಲೆ ಬೇಕು. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಲಾಠೀಪ್ರಹಾರದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ತಂದುಬಿಡಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ಅದರ ಹೊರತು ಜನರು ಹಣ್ಣಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ."

೨

ಅಂದು ಎಂಟುಗಂಟೆ ರಾತ್ರಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ನಾಗೇಂದ್ರರಾಯರು ತಮ್ಮ ಬಂಗಲೆಯ ದಿವಾನ್‌ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ, ಒಂದು ವಿಶ್ರಾಮಾಸನದ ಮೇಲೆ ಸೆಡೆದು ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮುಖದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಲ ಉತ್ಸಾಹವು ತುಂಬಿ ತುಳುಕುವುದು; ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ಅತೃಪ್ತಿಯು ನೊಗಸೋರುವುದು. ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದೆನೆಂಬ ಸಮಾಧಾನವು ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತಾದರೂ ಇನ್ನಾವುದೊ ಒಂದು ಅಸಮಾಧಾನದ ಮುಸುಕುರೂಪು, ಅವರ ಹಿಗ್ಗನ್ನು ಕೊಂಚಕಾಲ ಜಗ್ಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು; ಮತ್ತೆ "ಇನ್ನೇನು! ಈ ಅಧಿಕಾರವಿನ್ನು ನನ್ನ ಕೈಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ!" ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ರಾಯರ ನರ-ನರಗಳನ್ನೂ ನಕ್ಕು ನಲಿದಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು; ಅತೃಪ್ತಿ-ಅಸಮಾಧಾನಗಳನ್ನು ಮನೋಮಂದಿರದಿಂದ ದಬ್ಬಿ ಹೊರದೂಡುತ್ತಿದ್ದಿತು.

ಪೋಲೀಸ್ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ ಸಾಹೇಬರೂ ಬೇರೆ ಇಬ್ಬರು ಪೋಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ರಾಯರ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಅವರು ಕುಳಿತಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ರಾಯರಿಂದ ಸುಸ್ವಾಗತವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಉಚಿತ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರ ಜೊತೆಗೆ ಬಂದ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬನು ಹೇಳತೊಡಗಿದನು:

" ಸಾಹೇಬರ ಹುಕುಮನ್ನು ಇಂದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ತರಲಾಯಿತು. ಮಕ್ಕಳು ! ಜೇಲಿನಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ಕುಳಿತು ದೇಶಭಕ್ತರಾಗಿ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು; ಈ ಹೊತ್ತು ಜನರಲ್ಲಿಯ ದೇಶಭಕ್ತಿಯು ಪರೀಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಹೋಯಿತು ! "

ಗಾಂಭೀರ್ಯದ ಕಿರುನಗೆಯೊಂದಿಗೆ ರಾಯರು ಕೇಳಿದರು :

" ಏನಾಯಿತು ? "

ಪೋಲೀಸ್ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರರು ಹೇಳಲು ತೊಡಗಿದರು :

" ಮೊದಲು ನಾವು ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಉಪಾಯ ಮಾಡಿದೆವು. ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಜನರು ಸೇರುವವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸುಮ್ಮನಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೆವು. ತುಂಬ ಜನರು ಸೇರಿದಮೇಲೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಲಾಠಿಯ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟೆವು. ಪೋಲೀಸರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು; ಹತ್ತೆಂಟು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿಯೆ ಜನರು ಚೆಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾದರು. "

ರಾಯರು ಕೇಳಿದರು :

" ಯಾರಿಗಾದರೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಏಟುಗಳು ಬಿದ್ದುವೇನು ? "

" ಬೀಳದೇನು ಮಾಡಿಯಾವು ರಾವ್‌ಸಾಹೇಬ್ ! ನಲವತ್ತು ಜನ ಪೋಲೀಸರ ಲಾಠಿಗಳು ಒಂದೇಸಮನೆ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದುವು ! ಗಾಯಪಟ್ಟ ಇಪ್ಪತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಜನರನ್ನು, ನಾವೇ ನಮ್ಮ ಪೋಲೀಸ್ ಲಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದೆವು. ನಾಲ್ಕೈದು ಜನ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರಿಗಂತೂ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಗಾಯಗಳಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಏಟು ತಗುಲಿ, ಮನೆಗೆ ಓಡಿದವರೆಷ್ಟು ಜನರೊ ! ಜನರ ಮೇಲೆ ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗದೆ ಬಿಡದು. ನಾಳೆಯಿಂದ ಕಾವಲು ನಡೆದರೆ ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳಿ ! "

ರಾಯರು ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು :

ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದಿರಿ ! ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣದ ಬಗ್ಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಫಲವು ದೊರೆಯದೆ ಇರದು. ಇಂದೆಯೆ ನಾನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರೆದು ತಿಳುಹಿಸುವೆನು ! "

ತೃಪ್ತಮನಸ್ಕರಾದ ರಾಯರು, ಬಂದಿದ್ದವರೊಡನೆ ತಮ್ಮ ಅಂತಸ್ತಿನಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿದೂ-ನಕ್ಕೂ ಕೆಲೆದು--ಮಾತನಾಡಿದರು. ತಮ್ಮ ಅಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮುಕ್ತಕಂಠದ ಪ್ರಶಂಸೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಪೋಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಸಂತೋಷಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಈಜಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂದು ಅವರು, ತಮಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಾನಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಿ, ಹೆಚ್ಚು ದುಡ್ಡು ದೊರೆಯಲಿರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ನಲ್ಲೆಯರ ಮುಂದೆ ಬಣ್ಣಿಸಿ ಹೇಳಿ, ಅವರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಪಚಾರ-ಪ್ರೀತಿಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದಿರಬಹುದು.

೩

ನಾಗೇಂದ್ರರಾಯರಿಗೆ ಸುಲೋಚನೆ ಒಬ್ಬಳೆ ಒಬ್ಬಳು ಮಗಳು. ತಾಯಿ-ತಂದೆಗಳಿಬ್ಬರದೂ ನಿರತಿಶಯವಾದ ಪ್ರೀತಿಯವಳಲ್ಲಿ. ಮೊದಲನೆಯ ಗಂಡುಮಗುವನ್ನು ಹೆತ್ತು, ಈಗ ಇಪ್ಪತ್ತು ದಿನಗಳಿಗೆ ಮೊದಲೆ ಸುಲೋಚನೆ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಳು. ಮಗಳನ್ನು ಅಗಲಿ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳಿಬ್ಬರಿಗೂ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲ. ಅಳಿಯ ಮಗಳು ಇಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಇರಬೇಕೆಂದು ಅವರಿಗೆ ತುಂಬ ಆಶೆ; ಆದರೆ ಗಿರೀಶನ ತಂದೆಗೆ—ಸುಲೋಚನೆಯ ಮಾವನಿಗೆ—ಈ ಮಾತು ಒಪ್ಪಿಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮಾಡುವುದೇನು? ಕಲೆಕ್ಟರ್ ಇರಲಿ, ಕಮಿಶನರ್ ಇರಲಿ; ನಾಗೇಂದ್ರರಾಯರು ಹೆಣ್ಣುಹೆತ್ತ ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲವೇ ?

ಗಿರೀಶನು ಜೂನಿಯರ್ ಎಲ್. ಎಲ್. ಬಿ. ಫೇಲಾಗಿ, ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಇದ್ದುಕೊಂಡು, ಮತ್ತೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಓದನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದ್ದನು. ನಾಗೇಂದ್ರರಾಯರೂ ಅವರ ಹೆಂಡತಿಯೂ—ಒಬ್ಬಳೇ ಒಬ್ಬಳು—ಮಗಳ ಗಂಡನಾದ ಗಿರೀಶನನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣ ಗೊಂಬೆಯಂತೆ ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಮಗಳನ್ನೂ ಅಳಿಯನನ್ನೂ ಆಗಾಗ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ನಿಃಸೀಮವಾದ ಮಮತೆಯ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ತೇಲಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸುಲೋಚನಾ-ಗಿರೀಶರ ದಾಂಪತ್ಯಪ್ರೇಮವನ್ನು ಕಣ್ಣಿಂದ ಕಂಡು ಕೃತಾರ್ಥರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಗಳ, ಅಳಿಯನ ಮೇಲಿನ ಮೋಹವು

ರಾಯರ ಮನವನ್ನು ಅವಿರತವಾಗಿ ಕೊರೆಯುತ್ತಲಿರುವ ಅಧಿಕಾರದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಕೊಂಚಕಾಲ ಮರೆಯಾಗಿಸಿಬಿಡುವುದು.

ಹಗಲು ಒಂಬತ್ತು ಗಂಟೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ರಾಯರು ತಮ್ಮ ದಿನದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು, ಏನೇನೋ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಳು ಅಂದಿನ ಅಂಚೆಯನ್ನು ತಂದು—ಭಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ—ಮೆಲ್ಲಗೆ ರಾಯರ ಟೇಬಲ್ಲಿನ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲಸವನ್ನು ತೀರಿಸಿ ರಾಯರು ಅಂಚೆಯನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಿಕೊಂಡರು; ಬಂದಿದ್ದ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ನೋಡಲು ತೊಡಗಿದರು. ನಾಲ್ಕೈದು ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಓದಿ ಮುಗಿಸಿ ಕೆಳಕ್ಕಿಟ್ಟರು. ಕವರೊಂದನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಯರ ಮುಖವು ಆನಂದದಿಂದ ಅರಳಿತು. ಸುಲೋಚನೆಯು ಬರೆದ ಕಾಗದವದು; ರಾಯರು ಕಟ್ಟನ್ನು ಒಡೆದು, ಆತುರದಿಂದ ಕಾಗದ ಓದಲು ತೊಡಗಿದರು:

“ ತೀರ್ಥರೂಪರ ಚರಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು

ನಾನಿಲ್ಲಿ ಸೌಖ್ಯವಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಮಗುವು ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗಿನಿಂದ ಅದು ಎಷ್ಟೊಂದು ಆಟವಾಡುತ್ತಿದೆಯೆನ್ನುವಿರಿ! ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಕಂಡರೆ, ಅದೆಷ್ಟೋ ದಿನದ ಪರಿಚಿತರನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ನಾನಿಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗಿನಿಂದ ಮಗುವಿನ ಮುಖವೇ ಅವರ ಅಭ್ಯಾಸದ ಪುಸ್ತಕವಾಗಿದೆ. ಯಾವಾಗಲೂ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡೇ ಇರುವರು. ಪಾಪ! ಮಗುವನ್ನು ನಿದ್ದೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಮ್ಮನಿಗೆ ಓದಿ ಹೇಳಬೇಕು.

ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿ: ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಆದರವೆಂಬ ಮಾತು ನಿಮಗೂ ಗೊತ್ತಿದೆ; ಅದರಲ್ಲಿ ತಾವೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾಗ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಹವಣಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು. ತಂದೆಯ ಒಪ್ಪಿಗೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಅವರಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ನನ್ನ ಅಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಕಂಡೇ ಮಾತ್ರ ಮತ್ತೆ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬಿಗಿದು ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಹೃದಯದ ಕಳವಳವನ್ನು ಕಣ್ಣಿಂದ ನೋಡುವುದಾಗದೆ— ಈಗ ಎರಡು ಮೂರು ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ— ಗಟ್ಟಿ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿ ನನ್ನ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟೆನು. ನಿಮ್ಮ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಿದೇಶಿಯ ವಸ್ತ್ರಗಳ ಬಹಿಷ್ಕಾರದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, ಅಂದೆಯೆ ಈ ಊರಿಂದ ಹೊರಟಿರುವ ಸ್ವಯಂಸೇವಕ ಪಥಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು

ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆಂಬ ಸಂಗತಿ ನನ್ನೊಬ್ಬಳ ಹೊರತು ಮತ್ತಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಆಗೇನೋ ಹೊರಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟೆ, ಆದರೆ ಈಗ ಹಗಲಿರುಳೂ ಅವರ ಯೋಚನೆಯೆ. ಊಟದಲ್ಲಿ ರುಚಿಯಿಲ್ಲ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ನಿದ್ದೆಯಿಲ್ಲ. ಮೊನ್ನೆಯ ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿಯೆ ಅವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದು. ನೀವು ಅವರ ಯೋಗ-ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ನಾನೇನೂ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೂ ಕಾಗದ ಬರೆದು ತಿಳುಹಿಸಿ.

ನಿಮ್ಮ ಪ್ರೀತಿಯ,
ಪುಟ್ಟು ಅಥವಾ ಸುಲೋಚನಾ"

ಪತ್ರವನ್ನು ಓದುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ರಾಯರ ಎದೆ ಧಸ್ಸೆಂದಿತು. ಮುಖವು ಹೆಚ್ಚು ಪೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಟೆಲಿಫೋನಿನಿಂದ ಯಾರಿಗೋ ಏನನ್ನೋ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಬಳಿಕ ಕೂಗುಗಂಟೆಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸಿದರು. ಆಳು ಒಳಕ್ಕೆ ಬಂದೊಡನೆಯೆ ಆತುರದಿಂದ ಹೇಳಿದರು:

"ಡ್ರೈವರನಿಗೆ ಬೇಗನೆ ಕಾರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರುವಂತೆ ಹೇಳು!"

ರಾಯರ ಆತುರಕ್ಕೆ ಇಮ್ಮಡಿಯಾದ ಆತುರವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ನಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಳು ಹೊರಟುಹೋದನು.

೪

ಜಿಲ್ಹೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಆಸ್ಪತ್ರೆಯ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಬರಲಿರುವುದರಿಂದ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತ ಗಲಾಟೆ. ಡಾಕ್ಟರ್ ಜನರು, ಕಾಂಪೌಂಡರು ಗಳು, ನರಸಮ್ಮಗಳು, ಆಳುಗಳು ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆಸ್ಪತ್ರೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಸಾಹೇಬರ ಸ್ವಾಗತದ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ನಾಗೇಂದ್ರರಾಯರ ಕಾರು ಸರ್ರೆಂದು ಅಂಗಣದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿಂತಿತು. ಮುಖ್ಯ ಡಾಕ್ಟರು ಆದರದಿಂದ ಸ್ವಾಗತ ಮಾಡಿದರು ಪರಸ್ಪರ ಕೈಕುಲುಕಾಟವಾದೊಡನೆಯೆ ರಾಯರು ಆತುರ ಭಾವದಿಂದ ಮುಖ್ಯ ಡಾಕ್ಟರರೊಂದಿಗೆ ಹೇಳಿದರು: "ಮೊದಲು ನಾನು.... ನಿನ್ನೆಯ ಗಲಾಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಯಪಟ್ಟು ಬಂದವರನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾಗಿದೆ"

"ಆಗಬಹುದು ಸರ್" ಎಂದು ಮುಖ್ಯ ಡಾಕ್ಟರು ಹೇಳಿ, ರಾಯರನ್ನು ಆಸ್ಪತ್ರೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದೊಳಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದರು.

ಅಲ್ಲಿ ಸಾಲಾಗಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನೆ ಅವರಿಗೆ ತೋರಿಸುತ್ತ ಬಂದರು. ರಾಯರು ದಡದಡಿಸುವ ಎದೆಯಿಂದ, ಭೀತಿಚಕಿತ ಆತುರದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ನಿಟ್ಟಿಸಿ ನಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುತ್ತ ಬಂದರು. ಆ ಸಾಲೆಲ್ಲ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಕೊಂಚ ಸಮಾಧಾನಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದರು:

" ಆಯಿತೇ ?.... ಇಷ್ಟೇ ಜನರೇ ? "

" ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ಅತ್ತ ಕಡೆಯ ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಏಟು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ತಗುಲಿದೆ. ಒಬ್ಬನಂತೂ ತೀರ ಅತ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. "

ರಾಯರ ಎದೆಗೆ ಮತ್ತೆ ವಜ್ರಾಘಾತವಾದಂತಾಯಿತು. ಕುಗ್ಗಿದ ಕಂಠದಿಂದ ನುಡಿದರು:

" ಅವರನ್ನಷ್ಟು ನೋಡಿ ಬಿಡುವ ! "

ಇಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ಆ ಕೋಣೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ಬಂದರು. ಒಂದು ಕೋಣೆಯೊಳಗಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದ ವಾರ್ಡ್ ಡಾಕ್ಟರಿನ ಮುಖವು ಕಳವಳದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಿತು. ಆತನು ರಾಯರಿಗೂ ಮುಖ್ಯ ಡಾಕ್ಟರರಿಗೂ ವಿನಯದಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ. ನಮಸ್ಕಾರ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೆ ಮುಖ್ಯ ಡಾಕ್ಟರು ಕೇಳಿದರು: " ಏನ್ರೀ, ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟನೆಯ ನಂಬರಿನ ಪೇಶಂಟ್ ಹೇಗಿದೆ ? "

" ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ; ಎದೆಯ ಮೇಲಿನ ಏಟು ತುಂಬ ಬಲವಾದುದು. ಕಣ್ಣುಗುಡ್ಡೆಗಳೆರಡೂ ಒಡೆದುಹೋಗಿವೆ; ಮೈಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರವೇ ಇಲ್ಲ. ನಾಡಿಗಳು ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿವೆ. "

ನಾಗೇಂದ್ರರಾಯರ ಹೃದಯ ಇನ್ನೂ ನಡುಗಿತು. ಅಸ್ಥಿರಚಿತ್ತರಾಗಿ ಕೋಣೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಬಾಗಿಲಿಗೆದುರಾಗಿಯೆ ಒಂದು ಮಂಚವಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದ್ದ ರೋಗಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ನರಸಮ್ಮನೊಬ್ಬಳು ರೋಗಿಯ ಎದೆಗೆ ಶಾಕಕೊಡುತ್ತಲಿದ್ದಾಳೆ.

ರಾಯರು ಒಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮಲಗಿದವನನ್ನು ನೋಡಿದರು, ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಮುಂದೆ ಬಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಿದರು, ಕಂಗೆಟ್ಟವರಾದರು. ತಾನು

ಕನಸಿನಲ್ಲಿದ್ದೇನೋ, ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿದ್ದೇನೋ—ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಾರದವರಾದರು. ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ಹಾಗೆಯೆ ಬಾಯಿ ತೊದಲು ತೊದಲಾಗಿ ನುಡಿಯಿತು: "ಗಿ-ರೀ-ಶ... ನನ . ಗಿ-ರೀ-ಶ !!"

ರಾಯರ ಈ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದವರಿಗೆಲ್ಲ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಮುಖ್ಯ ಡಾಕ್ಟರೂ ವಾರ್ಡ್ ಡಾಕ್ಟರೂ ಅವರನ್ನು ಸಾವರಿಸಿ ಹಿಡಿಯದಿದ್ದರೆ ರಾಯರು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಎರಡು ಮೂರು ನಿಮಿಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಮೈಮೇಲೆ ನಸು ಎಚ್ಚರುಬಂದಂತಾಗಿ, ಆ ರೋಗಿಯು ಮಲಗಿದ್ದ ಮಂಚದ ತುದಿಗೆ ಕುಳಿತು, ಅವನ ಕೈಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು "ಗಿರೀಶಾ! ಗಿರೀಶಾ!" ಎಂದು ರಾಯರು ಕೂಗಲು ತೊಡಗಿದರು. ನಾಗೇಂದ್ರರಾಯರೀಗ ತಮ್ಮ ಕಲೆಕ್ಟರ್ ಅಧಿಕಾರ ಘಟ್ಟದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿದಿದ್ದರು. ಅವರೀಗ ಮನುಷ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ, ಸುಲೋಚನೆಯ ಸಲುಗೆಯ ತಂದೆಯಾಗಿದ್ದರು; ಗಿರೀಶನ ಪ್ರೀತಿಯ ಮಾವನಾಗಿದ್ದರು.

ಮಾವನ ಕೂಗಿಗೆ 'ಓ' ಕೊಡುವಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಗಿರೀಶನು ಇರಲಿಲ್ಲ. ರಾಯರು ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದವರಂತೆ ಧಿಗ್ಗನೆ ಅಲ್ಲಿಂದೆದ್ದರು. ಮುಖ್ಯ ಡಾಕ್ಟರಿನ ಅಡಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಧೊಪ್ಪೆಂದು ಕುಕ್ಕರಿಸಿ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತ ಬಿನ್ನವಿಸಿದರು :

"ಡಾಕ್ಟರ್, ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿರಿ! ನನ್ನ ಗಿರೀಶನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿ ಕೊಡಿರಿ!"

ಡಾಕ್ಟರು ಕಳವಳದಿಂದ ಕೇಳಿದರು :

"ಇವರು ನಿಮಗೇನಾಗಬೇಕು ರಾಯರೇ!"

"ನನ್ನ ಅಳಿಯ ಡಾಕ್ಟರ್! ನನ್ನ ಮುದ್ದು ಸುಲೋಚನೆಯ ಗಂಡ!"

ರಾಯರು ಮತ್ತೆ ಮೊದಲಿನಂತೆಯೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಎದ್ದರು; ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತರು. ಕಲ್ಲೆದೆಯವರ ಕರುಳೂ ಕರಗುವಂತೆ ಹಂಬಲಿಸ ತೊಡಗಿದರು :

' ಗಿರೀಶಾ.... ಸುಲೋಚನೆಯ ಕಾಗದ ಬಂದಿದೆಯಪ್ಪಾ ! ನಾನು ನಿನ್ನ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಂತೆ .. ಅದಕ್ಕಂತೆಯೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನೊಡನೆ ಮಾತನಾಡಪ್ಪಾ........... ! "

ರಾಯರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದವರ ಕರುಳುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಉಕ್ಕೇರಿ ಬಂದುವು. ಮುಖ್ಯ ಡಾಕ್ಟರು ಅವರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಯೆ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದರು; ರೋಗಿಯನ್ನು ತಾವೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೀತಿಯಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸತೊಡಗಿದರು. ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ನಿಶ್ಶಬ್ದ !

ಕರುಣಾಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಗಿರೀಶನು ಕನವರಿಸಿದನು :

" ಸುಲೋಚನಾ, ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಹೋದುವು........ ! ಇನ್ನು ನಿನ್ನ ಮುಖವನ್ನೂ .. ಮಗುವಿನ ಮುಖ.... ನಾನು ನೋಡಲಾರೆ !! "

ರಾಯರು ಮುಂದುವರಿದು ಬಂದು " ಗಿರೀಶಾ ! ಗಿರೀಶಾ ! ' ಎಂದು ಕೂಗಲು ತೊಡಗಿದರು. ಡಾಕ್ಟರು ಮತ್ತೆ ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದರು. ಡಾಕ್ಟರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ನರ್ಸು ಮತ್ತೆ ಎದೆಗೆ ಶಾಕಕೊಡಲು ತೊಡಗಿದಳು. ಡಾಕ್ಟರರಿಬ್ಬರೂ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಔಷಧಿಯ ಇಂಜಕ್ಷನ್ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು. ಮತ್ತೆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಗಂಭೀರತೆಯು ತುಂಬಿಬಿಟ್ಟಿತು.

ಗಿರೀಶನು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಕನವರಿಸಿದನು :

" ನಾನು ಬರುವಾಗ....ಮಗುವನ್ನೆತ್ತಿ ಮುತ್ತಿಟ್ಟು ಬರಲೇ ಇಲ್ಲ !.... ಸುಲೋಚನಾ !.... ನೀನು ನನಗೆ ಹೋಗಬೇಡವೆಂದು ಈ ಸಲ ಏತಕ್ಕೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ.... ?

ರಾಯರು ಮತ್ತೆ ಎದ್ದು ಮುಂದೆ ಬಂದರು. ಡಾಕ್ಟರು ಅವರನ್ನು ತಡೆದು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದರು. ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಡಳಿತವನ್ನು ತೂಗಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ನಾಗೇಂದ್ರರಾಯರ ಮನಸ್ಥಿತಿಯು, ಇಂದು ಒಬ್ಬ ಹಸುಮಗುವಿನಂತೆ ಆಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಮುಖ್ಯ ಡಾಕ್ಟರು ಜೊತೆಯ ಡಾಕ್ಟರರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು :

"ಹೃದಯದ ಮೇಲೆ ತುಂಬ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿದೆ!"

ಜೊತೆಯ ಡಾಕ್ಟರು ಮಾತನೇನೂ ಆಡದೆ ಮುಖ ಕಿವುಚಿ ನಿಟ್ಟುಸಿರೊಂದನ್ನು ಹಾಕಿದರು.

ಗಿರೀಶನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕಿರಿಚಿಕೊಂಡ:

"ನನ್ನ ಸುಲೋಚನೆಯಿಂದ ...ನನ್ನನ್ನು ಅಗಲಿಸಬೇಡಿರೊ......."

ಮುಖ್ಯ ಡಾಕ್ಟರು ಓಡಿ ಬಂದು ಮತ್ತೆ ನಾಡಿಯನ್ನು ನಿದಾನವಾಗಿ ನೋಡಿದರು: ನಿರಾಶಾಭಾವದ ಇಳಿಮೊಗದಿಂದ ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತ ರಾಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದರು:

"ರಾಯರೇ, ನಿಮ್ಮ ಅಳಿಯನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿ ಕೊಡುವ ಭಾಗ್ಯ ನಮ್ಮ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಲ್ಲ!"

ರಾಯರು ಗಾಬರಿಗೊಂಡವರಾಗಿ ಎದ್ದು ಮುಂದೆ ಬಂದರು. ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಗಿರೀಶನನ್ನವರು ನೋಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೆ ಆತನ ಬಾಯಿ ಸೊಟ್ಟಗಾಯಿತು. ಕಣ್ಣುಗುಡ್ಡೆಗಳೆರಡೂ ಮರಣದ ಕುರುಹನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಲಾತಿಯ ಏಟಿನ ಘಾಯದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದುವು. ರಾಯರು ಗಿರೀಶನ ತಲೆಯನ್ನೆತ್ತಿ ತಮ್ಮ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೂಸಿನಂತೆ ಅಳುತ್ತ ಹೇಳಿದರು:

"ಗಿರೀಶಾ! ಸುಲೋಚನೆಗೆ ಏನೆಂದು ತಿಳಿಸಲಪ್ಪಾ! ನಿನ್ನ ಯೋಗ-ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ನಾನೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡೆನೆಂದು ತಿಳುಹಿಸಲೇ?"

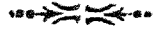
ಎಂದೂ ಕಾಣದಿದ್ದ ದುಃಖವು ರಾಯರನ್ನು ಆವರಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಮೈಮರೆಯಿಸಿ, ಗಿರೀಶನ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಅವರ ಮುಖವನ್ನು ಒರಗಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಿತು.

* * * *

ನಾಗೇಂದ್ರರಾಯರಿಗೆ ಅವರು ಇಚ್ಛಿಸಿದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ ದೇವತೆಗಳು ಅಂತಿಂತಹ ಕಿರುಕುಳ ಮುಡಿಪುಗಳಿಂದ ಏತಕ್ಕೆ ಶಾಂತರಾದಾರು? ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾಯಿತು—ರಾಯರ ಮಮತೆಯ ಮೂರ್ತಿಮತ್ತಾದ ಮುಡಿಪು!

ಮಾಲ್ಕೀ ಹಕ್ಕು

ಪರಿಚಯ

ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಹೆಂಡತಿ ಸಾತಮ್ಮನು ಅಂದು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದುದು ತಪ್ಪೋ....?—ಎಂಬ ಯೋಚನೆಯು ಈಗ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆವಳದೇನು ತಪ್ಪು....?—ಎಂಬ ಬಗೆಹರಿಯದ ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ ಆಗಾಗ ಮನದ ಕಣ್ಣೆದುರು ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ನಮ್ಮ ಊರ ಮುಂದಣ ತೋಟವನ್ನು ಲಿಂಗಣ್ಣನೇ ಪಾಲಿಸಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದನಾಗ. ಈ ತೋಟವು ನಮ್ಮ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಉಂಬಳಿಯಾಗಿ ದೊರೆತ ಸನದು ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದುವರೆಗೂ ಇದೆ. ತಾಳಿಯ ಕೋಟೆಯ ಕಾಳಗದ ತರುವಾಯ ನಮ್ಮ ನಾಡು ವಿಧರ್ಮಿಯರ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತಲ್ಲವೇ? ಆಗ ಮರಳಿ ಹಿಂದೂರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಕಳೆದುಹೋದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದುವಂತೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡುವವ ರಲ್ಲಿ, ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರ ದಾಯಾದಿಯೊಬ್ಬನು ಮುಂದಾಳಾಗಿದ್ದನಂತೆ. ವಿಜಾಪುರದ ಬಾದಶಹನು ಆತನನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡಬೇಕೆಂದು ಎಷ್ಟೆಷ್ಟೋ ಉಪಾಯುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನಂತೆ. ಆದರೂ ಆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಭಕ್ತನು ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲವಂತೆ. ಕೊನೆಗೆ ನಮ್ಮ ಮನೆತನದ ಮೂಲ ಪುರುಷನು ಮೋಸ ದಿಂದ—ಅಲ್ಲಲ್ಲ—ಯುಕ್ತಿ-ಚಾತುರ್ಯಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ದಾಯಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಟ್ಟನಂತೆ. ಆ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ, ಬಾದಶ ಹನು ಈ ತೋಟವನ್ನು ಸಿಕ್ಕಾ-ಮೋರ್ತಬಿನೊಂದಿಗೆ ಸನದು ಹಾಕಿ ಕೊಟ್ಟನಂತೆ. ಇದೆಲ್ಲವೂ ಆ ಸನದಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಲಕ್ಕೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕರಾರಾದರೂ ಆ ಸನದನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು

ಅಪೇಕ್ಷೆಪಟ್ಟರೆ, ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಂಶೋಧನಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ನಮ್ಮ ಮನೆತನವು ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದೆಂದು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರೆ, ಅದೊಂದು ನನಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಷಯವೇ ಅಲ್ಲವೆ?

* * * *

ಲಿಂಗಣ್ಣನು ಬಡವನೇ ಸರಿ! ಅದೇತಕ್ಕೆಂದರೆ, ಹೆಂಡತಿ-ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ-ವರುಷವೆಲ್ಲವೂ-ಮೈಮುರಿದು ದುಡಿದಾಗಲೇ ಆತನ ಕುಟುಂಬದ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಹಿಟ್ಟು, ಮೈಗೆ ಬಟ್ಟೆ ದೊರೆಯುವುದು. ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಆಸ್ತಿಯೆಂದರೆ ಇರುವ ಮುರುಕು ಮನೆಯೊಂದು; ಎರಡು ಎತ್ತುಗಳು; ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಕೆಲವು ಸಾಧನಗಳು; ಹಗ್ಗ-ಕಣ್ಣಿಗಳು. ಇವು ಎಲ್ಲವುಗಳನ್ನೂ ಮೆಟ್ಟಿ ಮೀರುವ ಆಸ್ತಿಯೆಂದರೆ—ಆತನ ಮತ್ತು ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳ—ಬೇಸರವಿಲ್ಲದೆ ದುಡಿಯುತ್ತಲಿರುವ ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುತೆಯು.

ಬೆಳವಲುನಾಡಿನ ಬೇಸಗೆಯು ತಾಪವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿಯೇ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಬಿಸಿಲಲ್ಲಿ, ನೀರು ಅಕ್ಕಿ ಬೆರಸಿ ಇಟ್ಟರೆ ಐದಾರು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ನವಾಗಿಬಿಡಬಹುದು—ಅಷ್ಟೊಂದು ಬಿಸಿಲಿನ ಕಾವು. ಬಿಸಿನೀರಿನ ಸ್ನಾನವನ್ನು ಮಾಡಲು ಬಯಸುವವರು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉರುವಲಿನ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು; ಆದರೆ ಆಗ ಬಿಸಿನೀರನ್ನು ಬಯಸುವ ಮಹಾತ್ಮರಾದರೂ ಯಾರು?

ಇಂತಹ ಉರಿಬೇಸಗೆಯ ಬಿರುಬಿಸಿಲಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಣ್ಣನು ಬರಿಯ ಮೈಯಿಂದಲೇ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಉಳುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಉಂಡ ಅನ್ನವೂ ಕುಡಿದ ನೀರೂ ಬೆವರಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೈಯಿಂದ ಹೊರಬೀಳುತ್ತಿರುವುದಾಗ. ನಡುಬಾನಿಗೆ ಬಂದ ನೇಸರು ತನ್ನ ಕೆಂಡದ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಮೈಯನ್ನು ಚುಚ್ಚಿ ಚುಚ್ಚಿ, ಕೊನೆಗೆ ತಾನೇ ಸೋತು ಕೀಳ್ಮೊಗನಾಗುವನು. ಸೂರ್ಯನು ಇಷ್ಟೊಂದು ತನಗೆ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡರೂ ಲಿಂಗಣ್ಣನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಬೆಳಗಿನ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೈಮುಗಿಯುವುದನ್ನು ಎಂದೂ ಬಿಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಹೀಗೂ ಎನಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು—ಸೂರ್ಯನು

ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಕರ್ಮಯೋಗಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ, ಆತನ ಕಡೆಗೆ ತನ್ನ ಅಮೃತಕಿರಣಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿರಬಹುದೇನೋ—ಎಂದು.

* * * *

ಒಂದು ಸಲ ಏನಾಯಿತೆಂದಿರಿ ! ಪುನರ್ವಸು ನಕ್ಷತ್ರದ ಮಳೆಯು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಹತ್ತಿಬಿಟ್ಟಿತು. ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗೌರಿಯ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಹೂವು–ಪತ್ರೆ ಬೇಕಾದುವು. ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ತೋಟಕ್ಕೆ ಯಾರು ಹೋಗಬೇಕು ? ನಾನಾಗ ಚಿಕ್ಕವನು; ತಾಯಿ ನನಗೇ ಹೇಳಿದರು. ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಹೋಗಲಾರೆನೆಂದು ಹಟಮಾಡಿದೆ. ತಾಯಿ ಏನೇನನೋ ತಿಂಡಿಯ ಆಶೆಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿದುದರಿಂದ-ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ-ಕೊಡೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತೋಟದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದೆ.

ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಹಿರಿಯ ಮಗನು ನನ್ನ ಸರಿವರಯದವನು. ನಾನು ತೋಟಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಆತನು ಬಾಳೆಯ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಕಳೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಮೇಲೆ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸುರಿಯುತ್ತಿರುವ ಜಡಿಮಳೆ; ಕೆಳಕ್ಕೆ ಕಿಚಿಕಿಚಿಯಾದ ಕೆಸರು; ತೊಟ್ಟಿದ್ದ ಅರೆದೋಳಿನ ಅಂಗಿಯು ತೊಯ್ದು ತಪ್ಪಡಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಚಳಿಯಿಂದ ನಡುಕ ಹಿಡಿದು ಹಲ್ಲುಗಳು ಬಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆದರೂ ಅವನು ತನ್ನ ಕಳೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯುವ ಕೆಲಸ ನಡೆಯಿಸಿದ್ದ. ನಾನು ಕೇಳಿದೆ :

" ಏನೋ ಇದು ? ಮಳಿಯೊಳಗs ಕೆಲಸಾ ನಡಿಸಿದಿಯಲಾ ? "

ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಮಗನು ವಿನಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ :

" ಮಾಡದಿದ್ದರ ಹ್ಯಾಂಗ ನಡದೀತು ರಾಯರs ! ಮಳೀ ಒಂದs ಸವನs ಹೊಡಿಲಾಕ ಹತ್ತೈತ್ತಿ. ಈಗ ಹಾಂಗs ಬಿಟ್ಟರ ಯಾಡ್ಡು ದಿನದಾಗ ತ್ವಾಟದ ತುಂಬ ಕಸಾ ಬೆಳೀತಯ್ತಿ. ಅಂತs ಈಗ ಬೆಳಿಗ್ಗೆದ್ದವನs ಒಂದು ಬಿಟ್ಟೀನಿ ! "

ನಾನು ಯಾವ ಯೋಚನೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಹೂಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ತೊಡಗಿದೆ. ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಮಗನು ಮಾತನಾಡಿದ :

" ರಾಯರs ! ಅಪ್ಪನವರಿಗೆ ಹೇಳಿ, ಉರೀಗೆ ಔಸದಾ ಕೊಡಸರೀ! "

"ಉರಿಯ ಔಷಧ ಯಾರಿಗೋ?"

"ನನಗನ್ರೀ! ನಾಕೈದು ದಿನಾ ಆತು; ಉರೀ ಚಳೀ ಬರಲಾಕ ಹತ್ತೈತ್ರಿ....ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರೀ ಉರೀ ಬಂದು ಬಿದ್ದರ—ಮೈಮ್ಯಾಗ ಎಚ್ಚರ ಕೂಡಾ ಇದ್ದಿದ್ದಿಲ್ಲ ನೋಡ್ರಿ!"

ನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕೇಳಿದೆನು:

"ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ಜ್ವರ ಬಂದು ಬಿದ್ದಾಂವ, ಈಗ ಮಳಿಯೊಳಗ ಕೆಲಸಕ್ಕ ಬಂದಿದ್ದೀಯಾ?"

"ಏನ್ ಮಾಡೂದರಿ ರಾಯರs! ನಿರ್ವಾ ಇಲ್ಲದ ಮ್ಯಾಗ ಮಾಡ ಲಾಕs ಬೇಕಲ್ರಿ. ನಿಮ್ಹಾಂಗ ನಾವೇನು ಸಿರಿಮಂತರ ಮಕ್ಕಳs? ಉರೀ ಬರಲಿ, ಚಳೀ ಬರಲಿ; ಮೈಮುರಿ ದುಡದಾಗs ಒಂದ ರೊಟ್ಟಿ ತಿನ್ನಾಕ ಸಿಗತೈತ್ರಿ!"

"ಪಾಪ! ತಾಯಿಯವರಿಂದ ಔಷಧ ಕೊಡಿಸಬೇಕು" ಎಂಬ ಮರುಕವುಂಟಾಯಿತು. ಆ ಮರುಕದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಔಷಧಕೊಡಿಸುವನೆಂದು ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿಯೂ ಬಿಟ್ಟೆ. ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಹಬ್ಬದ ಗಲಾಟೆಯಲ್ಲಿ ಔಷಧಿಯ ವಿಚಾರವೆ ಮರೆಯಾಗಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಮಗನೂ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನೆನಪುಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

* * * *

ಸಂಜೆಯ ಕಡೆಗೆ ನಾನು ಹೋದಾಗಲೆಲ್ಲ ಲಿಂಗಣ್ಣನು ಮೊಟ್ಟೆ ಹೊಡಿರುತ್ತಿದ್ದನು. ಸಾತಮ್ಮನು ತನ್ನ ಎಳಗೂಸನ್ನು ಗುಡಿಸಿಲಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿ, ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ನೀರು ಹಾಯಿಸುತ್ತಿರುವಳು. ಕೂಸು ನಿದ್ದೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚತ್ತು--ಗುಡಿಸಿಲ ಕಂಡಿಗಳೊಳಗಿನ ಸಂಜೆಯ ಸೂರ್ಯನ ಚೆಂಬೆಳಕನ್ನು ನೋಡುತ್ತ--ಆಟವಾಡುತ್ತ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿರುವುದು. ನಾನು ಏತದ ಮೇಲೆ ನೀರುಹರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕುಳಿತು ಆಟವಾಡು ತ್ತಲಿರುವೆನು. ಸಂಜೆಯ ಶಾಂತವಾದ ವೇಳೆ; ನೀರಿನ ಮೊಟ್ಟೆಯು ಮೇಲಕ್ಕೇರಿ ಬಂದು ಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸುರಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ, ಮೇಲೆ ಹಾರು ತ್ತಿರುವ ತುಷಾರಮಂಡಲದ ಮೇಲೆ, ಹೊಂಬಿಸಿಲು ಅಂದವಾದ ಚಿತ್ರ

ಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವುದು. ತೋಟದ ಬೆಳೆಯಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತಿರುವ ಶ್ಯಾಮಲಚ್ಛಾಯೆಯು ಮೇಲುಮೇಲುವೊಗವಾಗಿ ನಡೆದಿರುವುದು. ಆಗ ಲಿಂಗಣ್ಣನು, ತನ್ನ ಬಾಳಿನ ತಿರುಳು ತುಂಬಿದ ತುಂಡುಹಾಡುಗಳನ್ನು ರಾಗ ಎಳೆದೆಳೆದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವನು. ನಾನಾಗ ಚಿಕ್ಕವನಾಗಿದ್ದರೂ ಇಂತಹ ಸಂಜೆಯ ಸುಖಸಮಯಗಳನ್ನು ಆಗಾಗ ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಎಂತಲೆ ದಿನದಿನವೂ ತಪ್ಪದೆ ತೋಟಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆನು.

* * * *

ಒಂದುಸಲ ನಮ್ಮ ಮನೆಯವರೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ತೋಟವನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆಂದು ಹೋಗಿದ್ದೆವು. ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಮನೆಯವರಿಗೆಲ್ಲ ಅದೆಷ್ಟು ಸಂತೋಷ! ಸಾತಮ್ಮನು ತನ್ನ ಎಳಗೂಸನ್ನೂ ಕೆಳಕ್ಕಿಟ್ಟು, ನಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕತಂಗಿಯನ್ನು ಕಂಕುಳಲ್ಲೆತ್ತಿಕೊಂಡಳು. ಅದೆಷ್ಟೋ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ ತೋಟದಲ್ಲೆಲ್ಲ ತಿರುಗಾಡಿದಳು. ಬಳಿಕ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರದೂ ತಿಂಡಿ-ತಿನಿಸಿನ ಸಂಭ್ರಮವು ಆಯಿತು. ಮನೆಗೆ ಮರಳಿ ಬಂದಾಗ ಆರು ಗಂಟೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಮನೆಗೆ ಬಂದ ನಾಲ್ಕಾರು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಚಿಕ್ಕ ತಂಗಿಯ ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಚಿನ್ನದ ಬಳೆಯು ಇಲ್ಲದಂತಾದುದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಸಾತಮ್ಮ ತಂಗಿಯನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಸುತ್ತಾಡಿದುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತು. ಮನೆಯವರೆಲ್ಲರೂ ಅದಳ ಮೇಲೆಯೇ ಸಂಶಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ತಂದೆಯವರು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ತೋಟಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೆ ಸಾತಮ್ಮನು ಆತುರದ ನಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ಬಂದವಳೇ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿನ್ನದ ಬಳೆಯನ್ನು ತಾಯಿಯ ಎದುರಿಗಿಟ್ಟು ಹೇಳಿದಳು :

"ಬಾವೀಕಟ್ಟೀ ಮ್ಯಾಗ ನೀವೆಲ್ಲಾರೂ ಕುಂತಿದ್ರೆಲ್ಲಾ! ಅಲ್ಲೇ ಈ ಬಳೀ ಬಿದ್ದಿತ್ತು ಯಪ್ಪಾ! ನಾ ಬುತ್ತೀ ಅರಿವೀ ತೋಸಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೂ ಅಂತ ಹೋಗೂದಕ ಇದು ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಲಗೂನ ಹೋಗಿ ಅವರದವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಬಾ; ಮನ್ಯಾನ ಹುಡಿಕ್ಯಾಡಲಾಕ ಹತ್ತಿದ್ದಾರಾದೀತು-ಅಂತ ಅಂವ ಹೇಳಿದ. ಅದಕ್ಕ ನಾ ಓಡತೋಡತ ಬಂದೆ."

ನಮ್ಮ ಮನೆಯವರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತನಾಡಿ, ಸಾತಮ್ಮನ ಮನವನ್ನು ತಣಿಸಿದರು. ಅವಳು ತಾನಾಗಿಯೇ ಚಿಕ್ಕತಂಗಿಯ ಕೈಗೆ ಆ ಬಳೆಯನ್ನಿಡಿಸಿ, ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಮುತ್ತಿಕೊಂಡು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿದಳು; ಆಗ ಸಾತಮ್ಮನಿಗೆ ನೂರು ಯಜ್ಞಮಾಡಿದಂತಹ ಸಮಾಧಾನ ವುಂಟಾಗಿರಬಹುದು.

* * * *

ತೋಟದಲ್ಲಿ ರಾಶಿರಾಶಿಯಾಗಿ ಕಾಯಿ-ಪಲ್ಲೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಿತು! ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಅದರ ಉಪಯೋಗ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಆಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಮನೆಯವರ ಊಟವನ್ನು ನಾನು ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ನೋಡಿದ್ದೆನಲಾ: ಜೋಳದ ರೊಟ್ಟಿ, ನುಚ್ಚು, ಕಾರ, ಈರುಳ್ಳಿ ಇವಿಷ್ಟೇ! ಕಾಯಿ-ಪಲ್ಲೆಗಳ ಮಾರಾಟ ದಿಂದ ನಡುನಡುವೆ ದುಡ್ಡೇನಾದರೂ ಬಂದರೆ, 'ಗೊಬ್ಬರಕ್ಕೆ ಬೇಕು' 'ಬಿತ್ತುವ ಬೀಜಕ್ಕೆ ಬೇಕು' 'ಎತ್ತಿನ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಕಾಳಿಗೆ ಬೇಕು' 'ಮೊಟ್ಟೆಯ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಬೇಕು' ಎಂದು ಗಂಟುಹಾಕಿ ಹಾಕಿ ಇಡುವುದ ರಲ್ಲಿಯೇ ಲಿಂಗಣ್ಣನಿಗೆ, ಸಾತಮ್ಮನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ. ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿ, ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಪಡೆದ ಭೂಮಿಗೆ ನಾವಿಂದು ಒಡೆಯರಾಗಿ, ಕೈಕೆಸರು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ಕುಳಿತಲ್ಲಿಯೆ ಮೊಸರನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಿದ್ದೆವು; ಅಲ್ಲದೆ ಲಿಂಗಣ್ಣನು ನಮ್ಮ ಸೇವಕನೆಂಬ ಕೀಳ್ನೋಟಕ್ಕೆ— ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೂ—ಇಂಬುಗೊಟ್ಟಿದ್ದೆವು.

ಪರಿಣಾಮ

ಬಾಳೆಯ ತೋಟವು ಹಳೆಯದಾದುದರಿಂದ, ಹೊಸನೆಲದಲ್ಲಿ ಮರಿ ಗಳನ್ನು ನೆಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವು ನಡೆಯಿತು. ಲಿಂಗಣ್ಣನೊಡನೆ ಮುಂದಿನ ಹತ್ತುವರ್ಷಗಳ ಗೇಣಿಯ ಬಗೆಗೆ ಮಾತು-ಕತೆಯೂ ಆಗಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಹೊಸ ನೆಲಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗೊಬ್ಬರ ಬೇಕಾಯಿತು. ಲಿಂಗಣ್ಣನು ಕೂಡಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದ ಹಣವು ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಸಾಲಲಿಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಗೊಬ್ಬರಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಸಾವುಕಾರರಲ್ಲಿ ಬಡ್ಡಿಯಿಂದ ಸಾಲತೆಗೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಲಿಂಗಣ್ಣನು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಉತ್ತು, ಕುಣಿಗಳನ್ನು ಅಗಿದು, ಮರಿಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು, ಹೊಸ-

ತೋಟವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಅದರ ಭವಿಷ್ಯತ್‌ಕಾಲದ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಎಣಿಕೆಹಾಕುತ್ತ ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಹಿರಿಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದನು.

ಶ್ರಾವಣದ ಕೊನೆಯ ಸೋಮವಾರಕ್ಕೆ ನಮ್ಮೂರ ಸಂಗನಬಸವಣ್ಣನ ಜಾತ್ರೆ. ಊರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಜಾತ್ರೆಯ ಸಿದ್ಧತೆಯ ಉತ್ಸಾಹವು ಪ್ರವಹಿಸತೊಡಗಿತು. ಜಾತ್ರೆಯ ದಿನ ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಮಕ್ಕಳು, ದಿಲ್ಲೀಶ್ವರನ ರಾಜವಸ್ತ್ರಗಳು ದೊರೆತಾಗಿನಷ್ಟು ತೃಪ್ತಿಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಾರೆ. ಎಂತಲೇ ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಯ ಸಿಂಪಿಗನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆಗಳು ರಾಶಿ-ರಾಶಿಯಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರುವುವು. ರೇಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಟಿಕೆಟ್ಟಿಗಾಗಿ ಆತುರರಾಗಿ ನಿಂತ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಹಾಗೆ—ಸಿಂಪಿಗನ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ 'ನನ್ನದು ಮೊದಲು, ನನ್ನದು ಮೊದಲು' ಎಂದು ಆತುರಪಡಿಸುತ್ತ—ಹುಡುಗರ ನೆರವಿ ನಿಂತಿರುವುದು.

ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಮಕ್ಕಳೂ ಜಾತ್ರೆಯ ಹೊಸಬಟ್ಟೆಗಾಗಿ ಕಾಡಲು ತೊಡಗಿದರು; ಆದರೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಸೂ ಇರಲಿಲ್ಲ-ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಲಿಂಗಣ್ಣನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ—ಗೊಬ್ಬರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದ—ಸಾಲದ ಹೊರೆಯಿದ್ದಿತು. ಅವನು ಮಕ್ಕಳ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸಲಾರದವನಾಗಿ ಒಳಗೊಳಗೆಯೆ ಕಳವಳಪಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಸಾತಮ್ಮನ ಮನಸ್ಸಂತೂ ಹೊಗೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಉಸಿರುಗಟ್ಟಿದವರಂತಾಗಿರಬಹುದು. ವರುಷಕ್ಕೊಂದು ಸಲ ಬರುವ ಜಾತ್ರೆ; ಅಂದು ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಉಡು-ತೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೊಸಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಒದವಿಸಿಕೊಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ತನಗಿಲ್ಲದುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವಳು ಎಷ್ಟೊಂದು ವ್ಯಥೆಗೊಂಡಿರಬೇಡ?

* * * *

ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂತೆಗೆಂದು ಊರಿಗೆ ಊರೇ ನೆರೆಯೂರಿಗೆ ಹೋಯಿತು. ಸಾತಮ್ಮನೂ ಹೋಗಿರುವಳೆಂಬುದು, ನಾನು ಸಂಜೆಯ ಕಡೆಗೆ ತೋಟಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ತಮ್ಮ ತಾಯಿ ನಾಳೆಗೆ ಜಾತ್ರೆಗಾಗಿ ಹೊಸಬಟ್ಟೆ ತರುತ್ತಾಳೆಂದು, ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲರೂ ಉಬ್ಬಿ ಉಬ್ಬಿ ಕುಣಿದಾಡುತ್ತ ನನಗೆ ಹೇಳಿದರು.

* * * *

ಮರುದಿನ ಹಗಲು ನಾಲ್ಕುಗಂಟೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಬಾಡಿಗೆಯ ಬಂಡಿಯ ಬಸಪ್ಪನು—ತನ್ನ ದುಡ್ಡು ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಇರಬಹುದು—ನಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಕಡೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ. ಏನೋ ಮಾತಿಗೆ ಮಾತು ಹೊರಟು ಅವನು ಕೇಳಿದನು :

" ನಿನ್ನಿನ ಬಾಳೀಗೊನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಹಣಾ ಬಂತು ರಾಯರs ? "

ತಂದೆ ಆತುರಭಾವದವರಾಗಿ ಕೇಳಿದರು :

" ಎಲ್ಲೀ ಬಾಳಿಯ ಗೊನಿಗಳೋ ಬಸಪ್ಪಾ? "

" ಸಾತವ್ವ ನಿನ್ನೆ ಸಂತಿಗೆ ನಾಕು ಗೊನೀ ತಗೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಳಲ್ರಿ; ಅವು ? "

" ಸಾತವ್ವ ನಿನ್ನೆ ಸಂತಿಗೆ ತೊಗೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಳೇ ? "

" ನಿಮಗ ಗೊತ್ತs ಇಲ್ಲೇನ್ರಿ? ನನ್ನ ಬಂಡೀಮ್ಯಾಗs ಇಟ್ಟಿದ್ದಳಲ್ರಿ— ಹೋಗವಾಗ ! "

" ನನಗ ಗೊತ್ತs ಇಲ್ಲ ಬಿಡು; ಲಿಂಗ ನನಗ ಹೇಳದೆ ಎಂದೂ ಕಾಯಿ ಕೊಯ್ಯುತ್ತಿರೂದಿಲ್ಲೋ ಬಸಪ್ಪಾ ! "

" ಏನ್ರೀ, ನಾ ಏನು ಸುಳ್ಳs ಹೇಳತೀನೇನು ? ಯಿಚಾರಾಮಾಡಿ ನೋಡ್ರಿ ಬೇಕಾದರ ! "

ಬಸಪ್ಪ ಇಷ್ಟು ಮಾತನಾಡಿ, ತನ್ನ ಹಣ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟು ಹೋದ. ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರದು ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಸ್ವಭಾವ; ಬಸಪ್ಪನ ಮಾತಿನಿಂದ ಅವರು ತುಂಬ ಕೋಪಗೊಂಡಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡಿತು. ಆಳು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ, ನನ್ನನ್ನು ಕೂಗಿ ಕರೆದು ಗಡುಸಾದ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು :

" ನೀನು ಹೀಗೆಯೇ ಹೋಗಿ ಲಿಂಗನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ ! "

ನಾನು ಹುಲ್ಲಿಯ ನೆಗೆತದಿಂದ ಹಾರುತ್ತ ಹೋಗಿ ಲಿಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಕರೆದೆ; ಆತನನ್ನೊಡಗೊಂಡು ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದೆ. ತಂದೆಯವರು ಮುಖ ಗಂಟುಹಾಕಿಕೊಂಡೇ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಲಿಂಗಣ್ಣನು ಬಂದೊಡನೆಯೆ ಬಿಡಿನುಡಿಯಲಿ ಕೇಳಿದರು :

" ಏನಪಾ ಲಿಂಗಾ ! ನಿನ್ನೆ ಸಂತಿಗೆ ಬಾಳೀಗೊನಿ ಎಷ್ಟು ಕಳಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಿ ? "

ಲಿಂಗಣ್ಣನು ಗಾಬರಿಯ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದ :

" ಎಲ್ಲೀದ್ರೀ ಯಪ್ಪಾ ! ಗೊನೀ ಕೊಯ್ಯೊದಾದ್ರ ನಿಮಗ ಹೇಳದು ಕೊಯ್ಯತೀನೇನ್ರಿ ? "

" ನಿನ್ನೆ ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ನಾಲ್ಕು ಗೊನಿಗಳನ್ನ ತೊಗೊಂಡು ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲs ಸಂತಿಗೆ ? "

ಲಿಂಗಣ್ಣನು ಏನೂ ತಿಳಿಯದವನಾಗಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತ. ಮತ್ತೆ ತಂದೆ ಮಾತನಾಡಿದರು :

" ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಬೇಡ; ನನಗೆಲ್ಲಾನೂ ಗೊತ್ತಾಗೇದ. ಸಂಭಾವಿತಾ ಅಂತ ನಿನ್ನ ಮ್ಯಾಲ ನಂಬಿಗೀ ಇಟ್ಟರ, ಒಳ್ಳೇ ಕೈತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತೀದಿ........ಹೇಳು ! ನಿಜಾ ಹೇಳು.... ! ಕಳಿಸಿದ್ದಿಯೋ ಇಲ್ಲೋ ? "

" ಸಂಗನಬಸವಣ್ಣನ ಆಣೆಂದರೂ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಕಾಯರs ! "

" ಗೊತ್ತಿಲ್ಲಲs ? ಹಾಂಗs ಹ್ಯಾಂಗ ಗೊತ್ತಾದೀತು ? ಚಿನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಾರುಕೋಲಿನೇಟು ಬಿದ್ದಾಗ ಗೊತ್ತಾಗತsದ....ತಿಳೀತೇನು ? "

ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನೀರುಗಳು ಹರಿದುವು. ಧ ನಿಯು ನಡುಕ ವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಕುಗ್ಗಿದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ತಡೆಯುತ್ತ ಹೇಳಿದನು :

"ಸತ್ಯಾ ಸೊರಿಸಿ ಹೇಳತೀನು ನನ್ನ ಒಡ್ಯಾ ! ನನಗೇನೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಬೇಕಾದರ ಆಕಿನ್ನ ಇಲ್ಲೇ ಕರಿಸಿ, ಸುಳ್ಳು ಖರೆ ವಿಚಾರಾ ಮಾಡಿಬಿಡ್ರಿ ! "

ಸಾತಮ್ಮನನ್ನು ಕರೆದುತರುವಂತೆ ತಂದೆಯವರ ಆಜ್ಞೆಯಾಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಓಡಿದೆ; ತಂದೆಯವರು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆಂದು ಸಾತಮ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳಿದೆ. ಒಡನೆಯೆ ಆಕೆಯ ಮುಖವು ಕಪ್ಪಿಟ್ಟಿತು. ಎದೆಯು ದಡ-ದಡಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರಿತು. ಎಳೆದೆಳೆದು ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತ ನನ್ನೊಡನೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದಳು. ಲಿಂಗಣ್ಣನ ದೈನ್ಯಭಾವದ ಮುಖವನ್ನೂ, ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ ಕ್ರೋಧಭಾವದ ಮುಖವನ್ನೂ ಕಂಡು, ಸಾತಮ್ಮನು

ಗಡಗಡನೆ ನಡುಗಿರಬಹುದು. ಬಂದವಳು ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಹಿಂಬದಿಗೆ ಮುಖ ತಗ್ಗಿಸಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು. ತಂದೆಯವರ ಗುಡುಗೊಂದು ಕೇಳಿಸಿತು:

"ಏನವ್ವಾ! ಸಂತಿಗೆ ನೀನು ಬಾಳೀಗೊನಿಗಳನ್ನೆಷ್ಟು ಒಯ್ದಿದ್ದಿ?" ಸಾತವ್ವನು ಬೆದರಿದ ಬಗೆಯವಳಾಗಿ, ಯಾವ ಮಾತನ್ನೂ ಆಡದೆ, ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು. ಮತ್ತೆ ತಂದೆಯವರು ಕೇಳಿದರು:

"ಎಷ್ಟು ಒಯ್ದಿದ್ದಿ? ಹೇಳೂಡಿಲ್ಲೇನು?"

ಹೆದರಿ ಹುಚ್ಚಾದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಸಾತವ್ವನ ಬಾಯಿಂದ ಒಂದು ಶಬ್ದವು ಹೊರಬಿದ್ದಿತು:

"ನಾ—ಕು....!"

ತಂದೆಯವರು ಮೂದಲಿಸುವ ಚುಚ್ಚುನೋಟದಿಂದ ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದರು; ಅವನು ಸತ್ತವನಂತಾಗಿದ್ದ. ತಂದೆ ರೇಗಿದವರಾಗಿ ಕೇಳಿದರು:

"ಏನು ಲಿಂಗಪ್ಪಣ್ಣಾ! ನಿಮಗ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲs?"

ಲಿಂಗಣ್ಣನು ಮುಖ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಾಗಿಸಿ ಕಂಬನಿ ಮಿಡಿಯುತ್ತಲಿದ್ದ. ಸಾತವ್ವ ಕೊಂಚ ಧೈರ್ಯತಂದುಕೊಂಡವಳಾಗಿ ಹೇಳಿದಳು:

"ಅವನಿಗೇನೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ರಾಯರs! ಎಲ್ಲಾ ತಪ್ಪೂನೂ ನಾನs ಮಾಡೀದೀನಿ."

"ಅಂದರ....?" ತಂದೆಯವರು ಕೇಳಿದರು.

ಸಾತವ್ವನಿಗೆ ಉತ್ತರಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲ; ಕಣ್ಣಿಂದ ಧಾರೆ-ಧಾರೆಯಾಗಿ ನೀರು ಸುರಿದುವು. ಕೊರಳ ಸಿರಗಳು ಬಿಗಿದುಬಂದುವು. ತಂದೆಯವರು ಮತ್ತೆ ಕೂಗಿದರು:

"ಬರೇ ಅತುಗೋತs ಕೂತರ ಏನು ಮಾಡಿದ್ಹಾಂಗಾತು? ಏನೇನು ಆತಂಬೂದನ್ನ ಹೇಳು!"

ಸಾತವ್ವನು ಅಳುತ್ತಳುತ್ತಲೆ ಹೇಳಲು ತೊಡಗಿದಳು:

"ಮಕ್ಕಳು ಜಾತರಿಗೆ ಹೊಸಾ ಅಂಗೀ ಬೇಡಿದೂ. ಕೊಂಡು

ತರಲಾಕ ಮನ್ಯಾಗ ಒಂದು ಕಾಸೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲೆ ಇಲ್ಲೆ ಕೈಗಡ ಕೇಳಿದರ ಎಲ್ಲ್ಯೂ ಒಂದು ಕಾಸೂ ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಏನು ಮಾಡೂದೂ ಅಂತ ಇಂವನ್ನ ಕೇಳಿದೆ. 'ಹೊಸಾ ಅಂಗೀ ತೊಟಗೊಂಡಾಗs ಜಾತ್ರಿ ಆಗತಯ್ತೇನು?" ಅಂತ ಕಾಡೂ ಮಕ್ಕಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬೆದರಿಸಿ ಸುಮ್ಮಗs ಕುಂಡ್ರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟ. ನನ್ನ ಹೊಟ್ಟ್ಯಾಗ ಮಾತ್ರ ನುಚ್ಚ್ಚು ಕುದ್ದಾಂಗ ಆಗಲಾಕ ಹತ್ತಿತು. ಏನೇನೋ ಯೋಚನೀ ಹಾಕೀ ಹಾಕಿದೆ. ಮಂದೀ ಮಕ್ಕಳು ಹೊಸಾ ಅರಿವೀ ತೊಟಗೊಂಡು ತಿರಿಗ್ಯಾಡತಿರುವಾಗ, ನನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ತಿರಕರ್ಹಾಂಗ ಹರಕರವೀ ತೊಟಗೊಂಡು ತಿರಿಗ್ಯಾಡಬೇಕಾ ತಲ್ಲಾ....ಅಂತ ಕೆಟ್ಟನಿಸಿತು. ಇಂವಗ ಹೇಳಿದರ ಬ್ಯಾಡಂತಾನಂತ ತಿಳಿದು, ತ್ವಾಟದಾಗ ಇಂವ ಇಲ್ಲದ ಯಾಳೇ ನೋಡಿ, ನನ್ನ ಹಿರೇಮಗನs ಕಡಿಂದ ಹಳೇಬಾಳ್ಯಾಗ ನಾಕು ಗೊನೀ ಕೊಯ್ಸಿಕೊಂಡು ಮುಚ್ಚಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದೆ. ಸಂತಿಗೆ ಹೋಗೂವಾಗ ತ್ವಾಟದ ಬದೀಲೇನs ತರಿಬಿಸಿ, ಬಸಪ್ಪನ ಬಂಡೀ ಒಳಗ ಇಟಕೊಂಡು ಹೋದೆ. ಎಡ್ಡು ರುಪಾಯಿ ಮೂರು ಪಾವಲಿ ಬಂದೂ. ಅದರಿಂದs ಎಲ್ಲಾ ಹುಡುಗೋರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಅಂಗೀ ಹೊಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದೆನಿ. ಇದೊಂದು ಸಾರಿಗೆ ನನ್ನ ತಪ್ಪು ಮಾಫ್ ಮಾಡ್ರಿ ಯಪ್ಪಾ! ಇನ್ಮೊಮ್ಮೆ ಎಂದೂ ಹಿಂತಾ ಕೆಲಸಾ ಮಾಡಾಕಿಲ್ಲ...."

"ಇದೊಂದs ಸಾರೇನs? ಹಿಂದೆ ಎಷ್ಟು ಸಾರೆ ಮಾಡಿದ್ದೆಲ್ಲಾ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗೇದೋ....!" ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಕೋಪವನ್ನೇ ಕಾರಿದರು.

ಲಿಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಹುಚ್ಚುಹಿಡಿದಂತೆ ಆಗಿದ್ದಿತು. ತಾನೀಗ ಏನು ಮಾಡಬೇಕು? ಹೇಗೆ ಮಾತನಾಡಬೇಕು?—ಎಂಬುದೇ ತಿಳಿಯದಾಯಿತು.

ಸಾತಮ್ಮ ಕಳವುಮಾಡಿದವಳೆಂದು ಅಂದು ನಮ್ಮ ಮನೆಯವರೆಲ್ಲರೂ ಬೇಕಾದಹಾಗೆ ಅವಳನ್ನು ಬೈದರು. ಸಾತಮ್ಮ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೇಳುತ್ತಲಿದ್ದಳು. ನನಗೂ ಆಕೆಯ ಕಳ್ಳತನದ ಬಗೆಗೆ ಅಂದು ತಿರಸ್ಕಾರವುಂಟಾಯಿತು.

ಮುಂದೆ ಏನು ನಡೆಯಿತೆಂದು ಕೇಳುವುದಿದೆಯೇ? ಪಂಚಾಯತಿ

ಕೊಡಿತು. ಎರಡು ರೂಪಾಯಿಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಲಿಂಗಣ್ಣನು ಎಷ್ಟೋ ರೂಪಾಯಿಗಳ ದಂಡವನ್ನು ತೆರಬೇಕಾಯಿತು. ವರುಷದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೆ ತೋಟವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಹೊಸತಾಗಿಯೆ ನೆಟ್ಟು ನೀರುಣಿಸಿದ ಬಾಳೆಯ ತೋಟದ ಸಲುವಾಗಿ, ಹಾರಯಿಸಿದುದೆಲ್ಲವೂ ಹಳವಂಡವಾಗಿ ಹೋಯಿತು.

* * * *

ಆ ಹಿಂದಣ ಸಂಗತಿಯೆಲ್ಲವೂ ಇಂದು ನೆನಪಾದಾಗಲೆಲ್ಲ, ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಹೆಂಡತಿಯ ಕಳವಿನ ಅಪರಾಧದ ಬಗ್ಗೆ ಗೊಂದಲವಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ಹಿಂದೆ ಎಂದೋ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-ಪ್ರೀತಿಯ ದಾಯಾದಿಯೊಬ್ಬನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದುಕೊಟ್ಟರು; ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿದಾಗಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಈ ತೋಟದ ನೆಲವನ್ನು—ಇನ್ನಾವ ದೇಶದಿಂದಲೋ ಬಂದ—ಬಾದಶಹನು ಅವರಿಗೆ ಇನಾಮಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ. ಆ ಪೂರ್ವಜರ ರಕ್ತಸಂಬಂಧಿಕರೆಂದು ಆ ನೆಲದ ಪೂರ್ಣ ಮಾಲ್ಕೀ ಹಕ್ಕು ನಮಗೆ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಬಿಸಿಲೆನ್ನದೆ, ಬಿರುಗಾಳಿಯನ್ನದೆ, ಮಳೆಯನ್ನದೆ, ಚಳಿಯೆನ್ನದೆ ಹಗಲಿರುಳೂ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ದುಡಿದು ಬೆಳೆಯಿಸಿದ ಲಿಂಗಣ್ಣನ ಕುಟುಂಬದವರು ಒಂದೆರಡು ಬಾಳೆಯ ಗೊನೆಗಳಿಗೂ ಹಕ್ಕುದಾರರಾಗುವಂತಿಲ್ಲವೇ? ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಕರುಳುಗಳ ವ್ಯೆಯನ್ನು ಮುಚ್ಚುವುದಕ್ಕೆ, ಸಾತಮ್ಮನು ತನ್ನ ದುಡಿತದ ಫಲವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಕಳವು ಎಂದೇ ಕರೆಯಬಹುದೆ?

ಚಾಡರ ಚಾನಪ್ಪ

ಇದು ಓದುವವರಿಗೆ ಹೇಳೋ ಮಾತು !

ಸಂಪಾದಕರು ಇದನ್ನು ಓದದs ಅಚ್ಚುಮಾಡಿದರ ಒಳ್ಳೇದಾಗತ್ಕದ ಖರೇ! ಆದರ.. ಎಲ್ಲಿ ಓದಿ ಬಿಟ್ಟು ನಮ್ಮ ಗುಟ್ಟೆಲ್ಲಾ ರಟ್ಟಾಗಿ ಹೋಗ ತ್ಕದೋ ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು! ಯಾರಾದರೂ ಕೇಳಬಹುದು:– 'ಅಲ್ರಿಪಾ! ಪತ್ರಿಕಿಯೊಳಗ ಅಚ್ಚುಮಾಡಲಿಕ್ಕಂತ ಕೊಟ್ಟ ಮ್ಯಾಲ ಸಂಪಾದಕರು ಓದಬಾರದಂದರ ಹ್ಯಾಂಗ ನಡಿದೀತ್ರೀ?' ಅಂತ. ಹೀಂಗ ಯಾರಾದರೂ ಕೇಳವರಿದ್ದರ, ಅವರಿಗೆ ನಂದೊಂದು ಸವಾಲು:– ಈಗ ನಮ್ಮ ದೇಶದಾಗ ಪತ್ರಿಕೆಗಳೊಳಗ ಪ್ರಕಟವಾಗೂ ಲೇಖಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಎಲ್ಲಾ ಸಂಪಾದಕರೂ ಓದೇ ಪ್ರಕಟಿಸತಾರ--ಅಂಬೋದನ್ನ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ತೋರಿಸೂ ಧೈರ್ಯ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಅದs ಏನು? ಇನ್ನುಳಿದ ದೇಶದಲ್ಲಿರೋ ಸಂಪಾದಕರನ್ನ ತಕ್ಕೊಂಡು ನಾವೇನು ಮಾಡಬೇಕಾಗೇದ? ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ್ಯಾಗ ಮಾತ್ರ ಐದರೊಳಗ ನಾಕೂವರಿ ಜನ (ನೂರಕ್ಕ ತೊಂಬತ್ತರಂತೆ–ಅಂತ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರ ಸಣ್ಣ ಬಾಯಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ತುತ್ತು ಯಾತಕ್ಕ? ನಮ್ಮ ಸಣ್ಣ ಸಂಪಾದಕರ ಸಂಖ್ಯಾಕ್ಕ, ಅಷ್ಟೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಅಂಕೀ ಯಾಕ ಎಳದು ತರಬೇಕು..?) ಸಂಪಾದಕರು ಬಂದ ಲೇಖನಾನ ಕಣ್ಣಿಂದ ಕೂಡ ನೋಡದs ಪ್ರಕಟಿಸತಿರತಾರ— ಅಂತ ನಂದಂತೂ ಖಂಡಿತ ಭಾವನಾನs ಆಗಿ ಬಿಟ್ಟದs. 'ಪ್ರೂಫು ನೋಡೂ ಮುಂದಾರೇ ಓದಿ ನೋಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲs?' ಅಂತ ಯಾರಾದರೂ ಅಡ್ಡಮಾತು ಹಾಕೀರಿ ಮತ್ತ. ನೀವs ಹೇಳ್ರಿ; ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕಿಯೊಳಗ ಪ್ರೂಫು ಕರೆಕ್ಶನ್ ಮಾಡೂ ಪದ್ಧತೀ ಅದs--ಅಂತ ಅನಸತsದೇನು ನಿಮಗ? ಅಂತಲೇ ನನಗೊಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಧೈರ್ಯ; ಓದುವವರಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರೂ ನನ್ನ ಮಾತನ್ನ, ಸಂಪಾದಕರೇನೂ ಓದಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲಾ....ಅಂತ.

ಈಗ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕಿಗಳ ಸಂಪಾದಕರೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬವರು ಎಲ್ಲಾರೂ-ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯಿರಲಿ, ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯಿರಲಿ, ದಿನಪತ್ರಿಕೆಯಿರಲಿ- "ನಮಗೊಂದು ಕಥೀ ಬರೆದುಕೊಡ್ರಿ" ಅಂತ ಬಂದು ಒಂದು ಜೀಂವಾ ಹಿಂಡತಿರತಾರ. ಈಗ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತದೊಳಗ. ಬರಿಯೂ ಅವರಿಗೆ ಏನು ಲಾಭ ಅದ ... ಅಂಬೂದಂತೂ ಎಲ್ಲಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಮಾತs ಆಗೇದ' ಉಳಿದ ಯಾವ ಲಾಭ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂನೂ ಒಂದೇನೋ ಇದ್ದಾಂಗ ನನಗ ಕಾಣಸತದ; ಅದೇನಂದರ: ಬರಿಯೂದರೊಳಗ ಮೈಮರೆತು ಕೂತರ, ಆಗಷ್ಟು ಹೊಟ್ಟೀಯೊಳಗಿನ ಹಸಿವೀ ಕಸಿವಿಸಿ ಕಡಿಮಿ ಆಗಬಹುದು.... ಇದೊಂದs ಲಾಭ.

ಸಾಹಿತ್ಯದೊಳಗ ಕಥೀಗೆ ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನ ಅದs ಏನ್ರೆಪಾ! ಆದರ ಈ ಕಥೀ, ಕಾದಂಬರಿ, ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕು? ಯಾತಕ್ಕ ಬೇಕು? ಹೊಟ್ಟಿಬಿರೀ ತಿಂದು, ಹೊತ್ತು ಹೋಗಲಾರದs ಮೆತ್ತಗಿನ ಗಾದೀಮ್ಯಾಲ ಹೊರಳಾಡತಾ ಇರೋ ಹಣವಂತರಿಗೆ— ಮನೋರಂಜನಕ್ಕಂತ—ಬೇಕು ಈಗ ನಾಡಿನೊಳಗ ನಾಕೂ ಕಡಿಂದsನೂ 'ಕೂಳು! ಕೂಳು!' ಅಂತ ಕಿರಚತೀರೋ ಕೂಗೊಂದs ಕೇಳಬರತಿರು ವಾಗ ಮನೋರಂಜನ ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕಾಗೇದ? ಗಾದೀ ಮಾತೊಂದು ಅದs, ಗೊತ್ತದs ಇಲ್ಲೋ! 'ಅನ್ನ ಇದ್ದಾಗs ತನ್ನನ್ನತೋಂ' ಅಂತ.

ಒಂದು ಮಾತಿನ ಸಲುವಾಗಿ ಮಾತ್ರ, ನನಗ ಮತ್ತ ಮತ್ತ ಮಜಾ ಅನಸತಿರತದ: ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಕೂಳಿನ ಕೂಗು ದೇಶದೊಳಗ ತುಂಬಿದ್ದರೂ-- ದೇಶದ ಸಂಪತ್ತನ್ನ ಪೆಟ್ರೋಲಿನ ಹೊಗೀ ಮಾಡಿ ಹಾರಿಸಿ ಬಿಡೋ ಮೋಟಾರಿನ ಕೂಗು, ಕೂಳಂತ ಕೂಗು ಜನರ ದನಿ ಕೇಳಿಸದ್ಹಾಂಗ— ನಮ್ಮ ಕಿವಿಗಳನ್ನ ಕಿಂವಡಗೊಳಸತಾ ಅದsಅಲ್ಲಾ! ಮಾತಾಡೂ ಸಿನೇಮಾದ ಮಾತೂ-ಕಥೀ ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ, ದಿನಕ್ಕೊಂದು ದುಡ್ಡಿನ ಗುಡ್ಡ ಕರಗಿ ನೀರಾಗತsದಲ್ಲಾ! ಬೀಡಿ-ಸಿಗರೇಟುಗಳ ಯಜ್ಞ ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲದs ನಡದs ಬಿಟ್ಟsದಲ್ಲಾ! ಚಹಾ ಕಾಫೀ ಸೋಡಾ ಡ್ರಿಂಕುಗಳಿಗಾಗಿ-ಸರಿ ರಾತ್ರ್ಯಾಗ ಸುದ್ದಾ-ರೊಕ್ಕದ ಸುರಿಮಳೀ ಆಗೂ ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳಿಸತಿರತs ದಲ್ಲಾ! ಈ ಎಲ್ಲಾ ಹೃದಯರಂಜನ, ಮನೋರಂಜನ ನಿರಂತರ ನಡದsದ

ತಿರೂದನ್ನ, ನಾನು ನಾಲ್ಕಾರು ಸಲ ಕೇಳಿದ್ದೆ. ಜಾನಪ್ಪ ಹೀಂಗ ಮಾತಾಡಿದಾಗೆಲ್ಲಾ ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಕಡಿಂದ ಒಂದs ಉತ್ತರ ದೊರೀತಿತ್ತು:

"ಸೀ ಏನಪ್ಪಾ! ದಿನಾ ಹೊತ್ತುಮುಣಗತ್ಯೆತೀ ಅನ್ನೂದರೊಳಗs ಒಂದು ನೇಗೀ ಇಳವತೀ; ದಿನಾಗಲೂ ಹೊಸಾ ಹೊಸಾ ದುಡ್ಡಿನ ಸೂರಾ ಕೇಳತೀ. ನಿನಗೇನು? ಅಕ್ಕೀಬಾನಾನೂ ಸಿಕ್ಕೀತು, ಸಕ್ಕರೀ ಶಾವಿಗೀನೂ ಸಿಕ್ಕೀತು. ಬಾರಕೋಲು ಬೆನ್ನಮ್ಯಾಗ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಸವಣ್ಣನ ಹಿಂದ ತಿರಗ್ಯಾಡೂ ಒಕ್ಕಲಿಗ್ಯಾರು ನಾವು; ನಮಗ್ಯಾಕ ಹೆಚ್ಚಿಂದು ಬೇಕು? ನಮ್ಮ ಹುಳ್ಳಾನುಚ್ಚು ಉಳ್ಳೀಗಡ್ಡಿಗೆ ಆಶೀ ಆದರ ಸಾಕಪ್ಪಾ! ಅದೇನೋ ಅಂತಾರಲ್ಲಾ ಬಡವಗ್ಯಾಕ ಬೇಕು ಹೆಡಿಗಿ ಜಾತ್ರೀ?....ಅಂತ." ಈ ಉತ್ತರದಿಂದ ಜಾನಪ್ಪಗ ತಲೀಮ್ಯಾಲ ತನಗ ಕೋಡು ಮೂಡಿದ್ಹಾಂಗ ಅನಿಸತಿತ್ತು; ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಮೈಯುಬ್ಬುತ್ತಿತ್ತು. ಬಿಂಕದ ನಗೀ ಬಾಯಾಗ ಇರತಿತ್ತು.

ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾತೂ ಅಂದರ, ನಮ್ಮೂರಿಗೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಚಹಾ ತಂದಾಂವ ಜಾನಪ್ಪನs! ಮಾಲಿನ ಖರೀದಿಗೆ ಸೀರೀ ಮಾರ-ಲಿಕ್ಕೆ....ಅಂತ ಪ್ಯಾಟೀ ಊರಿಗೆ ಮ್ಯಾಲs ಮ್ಯಾಲ ಹೋಗತಿದ್ದ. ಅಲ್ಲೀ ಮಂದಿ ಇದ್ದೂ ಹಾಂಗs ತಾನೂ ಇದ್ದು, ತಾನೂ ಪ್ಯಾಟೀ ಊರಾಂವಾ-ಅಂತ ಅನಿಸಿಗೋಬೇಕಂತ ಜಾನಪ್ಪನ ಮನಸು. ಪ್ಯಾಟೀ ಊರ ಮಂದಿ ಚಹಾ ಕುಡಿತಿದ್ರು; ಅದನ್ನೂ ತಂದನs ತನ್ನ ಮನ್ಯಾಗ!

ಇನ್ನೂ ಹೊಸಾ ಹರೇ ಜಾನಪ್ಪಗ; ಹೆಂಡ್ತೀನೂ ಅಂಥಾ ಖಂಬೀರ ಹೆಣ್ಣಮಗಳs ಸಿಕ್ಕಿದ್ದಳು. ಮನೀ ಕೆಲಸಾ ಎಲ್ಲಾ ನೀಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಗಂಡಗ ದಿನಕ್ಕೊಂದು ಸಂದರಿಕೀ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹರಿಯೂ ಸೀರಿಗೆ ಇಳಕಲ ನೆಲಾ ಸಿಕ್ಹಾಂಗಾಗಿತ್ತು....ಜ್ಯಾನಪ್ಪನ ಸಂಸಾರ ಅಂದರ! ಗಂಡ ಹೆಂಡ್ತಿ ಇಬ್ಬರೂ ದುಡಿಯುವರು; ದಿನಕ್ಕೊಂದು ಸೀರಿಯ ನೇಗಿ ಇಳೀತಿತ್ತು, ನೇಗಿಗೆ ಒಂದೂವರಿ ಎರಡರಂತೆ ಬೆಳ್ಳಗಿನ ಬೆಳ್ಳೀ ರಾಜನ ಮಾರೀ ರೂಪಾಯಿ ಕೈಯಾಗ ಬಂದು ಬೀಳುತಿತ್ತು. ಊರೊಳಗಿನ ರೈತರಿಗೆ ಬೀಜಕ್ಕ, ಬಿಜ್ಜಡಿಗೆ ಅಂತ ಯಾರಿಗಾದರೂ ನಾಕೆಂಟು ರುಪಾಯಿ [illegible] ಜಾನಪ್ಪನಲ್ಲೇ ಸಿಗತಿದ್ದೂ.

ನಮ್ಮ ಊರೊಳಗ ಒಂದು ಜಾತ್ರ್ಯಾಗಲಿ, ಆಟಾಗಲಿ, ಮೋಜಾಗಲಿ-ಅದರಾಗ ಹಿರೇ ಹುದ್ದರಿ ಅಂದರ ಜಾನಪ್ಪನs! ನಮ್ಮ ತಂದಿ ಕೂಡಾ ಊರೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲಾ ರೈತರಿಗಿಂತಾ ಜಾನಪ್ಪಗsನs ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಗೌರವಾ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಳ್ಳಿಯ ತರುಣ ಜನಾ ಸೇರಿ, ಆಗಾಗ ಬಯಲಾಟಾ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು; ಅದರೊಳಗೆಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರ ಜಾನಪ್ಪಂದs. ಆಟಕ್ಕ ಬೇಕಾಗುವ ಕೆಲಕೆಲವು ಪದಗಳನ್ನ ಜಾನಪ್ಪ ತಾನs ರಚಿಸಿಬಿಡತಿದ್ದ. ನಾನು ಚಿಕ್ಕವನಿದ್ದಾಗ ಜಾನಪ್ಪ ರಚಿಸಿದ ಎಷ್ಟೋ ಹಾಡು ನನಗ ಪಾಠ ಆಗಿದ್ವು. ಈಗ ಎಲ್ಲಾ ಮರೆತು ಹೋಗ್ಯಾವ; ಆದರ ಒಂದು ಹಾಡು ಮಾತ್ರ ನಾನು ಮ್ಯಾಲಿಂಡ ಮ್ಯಾಲ ಹಾಡಿಕೋತs ಇರತೇನಿ; ಅಂತಲೇ ಅದರ ಒಂದೆರಡು ನುಡಿ— ಈಗ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷಾದರೂ— ನೆನಪು ಉಳಿದsದ ಕೊನೀತನಕಾನೂ ಅದನ್ನ ನಾನೇನೂ ಮರೀಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲಾ ಅಂತ ನನಗ ಅನಸತದs. ಜಾನಪ್ಪನ ಆ ಹಾಡು ಕೇಳಬೇಕಂತ ಇಷ್ಟ ಇದ್ದರ ಹೇಳಿ ಬಿಡತೀನಿಲ್ಲೆ........ನೋಡ್ರಿ! ಬಯಲಾಟದೊಳಗಿನ ನಾಯಕ, ನಾಯಿಕೆಯ ಕೂಡ ಮಾತಾಡುವಾಗ ಅನ್ನೂ ಹಾಡಿದು:

ನಗ-ನಗತ್ಸ ನಡದಿಯೆಲ್ಲೆ ನಾರೀ-- ವೈಯಾರೀ।
ಮಿಂಚೀನ ಗೊಂಬೀ ತೋರೀ। ನಗ-ನಗsತ ॥ಪಲ್ಲ॥

ಕಣ್ಣನೋಟ ಕಾಮನ ಬಿಲ್ಲಾ
ಕೆನ್ನಿಯೆರಡು ಕನಡೀ ಹಳ್ಳಾ ॥
ತುದಿಜರದ ಕುಂಬಸ ನಾ-ಜೂ-ಕಾ।
ಎದಿಮ್ಯಾಗಿನ ಸೆರಗಿನ ಝೋಕಾ।
ಎದಿಗಿರದ್ಹಾಂಗಾದೀತು ಬಾಕಾ।
ಉರವsಸಿ ರಂಬಿ ಮೇ--ನ—ಕಾ।
ಇಲ್ಲ ಯಾರು ನಿನ್ನ ಸರಿ ತೂ--ಕಾ।
ಮಾತಾಡ ನಿಂತು ಜರಾ ಸೋ--ಕಾ।
ಮೋಹsದs ಗಿಣೀಯೋ ಮಾ--ಯದ ಮಣಿಯೋ ॥ ೧ ॥
ನಗೆ-ನಗೆತs ನಡದಿಯೆಲ್ಲೆ ನಾರಿ......

ಇಳೀಬಿಸಲ ಯಾಳೇದೊಳಗs ।
ಹೊಳಿನೀರಿಗೆ ನೀ ಹೊಂಟಾಗ ।
ಅಂದೊಮ್ಮೆ ಮೊಹಲ ನೋಡೀ ।
ನನ ಕಣ್ಣೂ ಮನಸೂ ಕೂಡೀ ।
ನಿನ ಕಡಿಗೇ ಬಂದೂ ಓಡೀ ।
ಮಾಡಿದಿಯs ಮಾಟಾ ಮೋಡೀ ।
ಕಣು-ಮನಸಿಗೆ ಹಾಕಿದಿ ಬೇಡೀ ।
ಎಂಥಾಕೇ ನೀ ಕಿಡಿಗೇಡೀ ।
ಕಡಿಗಣ್ಣs ಬಾ—ಣಾ । ಹೊಡಿವೂದs ಪ್ರಾಣಾ ॥೨॥
ನಗ-ನಗತs ನಡದೀಯೆಲ್ಲೇ ನಾರೀ......

ಹಳ್ಳಿಯ ಕವಿಯ ಹಾಡು ಇದು, ನೋಡಿ ನಗಬ್ಯಾಡ್ರಿ ಮತ್ತ! ನಿಮಗೆಲ್ಲಾ ಇದು ಹ್ಯಾಂಗ ಅನಸ್ತsದೋ ಏನೋ, ನನಗ ಮಾತ್ರ ಒಳ್ಳೊಳ್ಳೇ ಕಾವ್ಯದೊಳಗಿನ ಒಳ್ಳೊಳ್ಳೇ ಭಾಗ ಓದೋ ಮುಂದ ಯಾವ ರೀತಿ ಆನಂದ ಅನಿಸ್ತಿರತsದೋ ಅಂಥಾದೇ ಆನಂದ ಈ ಹಾಡು ಅನ್ನೂ ವಾಗಲೂ ಅನಿಸತಿರತsದ. ಅದಕ್ಕಂತs ಈ ಹಾಡನ್ನ ನಾನು ಆಗಾಗ ಹಾಡಿಕೋಳತಾ ಇರೋದು!

ಹೆಮ್ಮಿಯೇನೂ ಕಮ್ಮಿ ಇರಲಿಲ್ಲ ಜಾನಪ್ಪಗ. ಯಾರ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಾನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ಅಂವಗ. ಕೆಲಸ ಕೊಟ್ಟ ಜನರು ಬಂದು ' ನಮ್ಮದಷ್ಟು ನೇಗೀ ಕೆಲಸಾ ಬ್ಯಾಗನs ತೀರಿಸಿಕೊಡೋ ಜಾನಪ್ಪಣ್ಣಾ! " ಅಂತ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟೋ ದೈನ್ಯ-ವಿನಯಗಳಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಳತಿದ್ರು. ಅವರ ಜೋಡೀ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾತಾಡಿದರ ಆಡಿದ; ಇಲ್ಲದಿದ್ದರ " ಹೋಗೋ, ಹೊಸಾ ಅರಿವೀ ಎಂದ ಕಂಡಿದ್ದಿರಿ! ಎಲ್ಲಾ್ಯರs ಕೌದೀ ರಗಟ್ಯಾಗ ಬೀಳೋ ಮೂಳಗೋಳು ನೀವೆಲ್ಲಾ! " ಅಂತ ಗದ್ದರಿಸಿ ಬಿಡತಿದ್ದ. ಬಂದಾವ ಎಂಥಾ ದೊಡ್ಡ ಮನಿಸ್ಯಾನs ಇರಲಿ; ಜಾನಪ್ಪ ಅಂದದ್ದು ಅನಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಷಾದದ ನಗೀ ನಗತs ಹೋಗಬೇಕಾಗತಿತ್ತು.

ಒಮ್ಮೆ ದೀಪಾವಳಿಯೊಳಗ ' ಆಕಾಶದೀಪದ ಬುಟ್ಟಿ ಬೇಕು...' ಅಂತ ನಾನು ಹಟಾ ಮಾಡಿದೆ. ತಂದೆಯವರು " ಹೋಗು ಜಾಡರ ಜಾನಪ್ಪನ್ನ

ಕರಕೊಂಡು ಬಾ! ನಾ ಬರೂವಕ್ಕ ಹೇಳಿದ್ದೀನಿ-ಅಂತ ಹೇಳು! ಅವನ ಕಡಿಂದಽ ಮಾಡಿಸಿಕೊಡತೀನಿ" ಅಂತ ಹೇಳಿದರು. ನಾ ಓಡತೋಡತಽ ಹೋಗಿ 'ನಮ್ಮ ತಂದಿ ಕರೀತಾರ ಬಾ' ಅಂತ ಹೇಳಿದರ ಜಾನಪ್ಪ ಏನು ಹೇಳಬೇಕು? "ಹೋಗ್ಹೋಗ್ರಿ, ಕರಿಸಿದಾಗ ಬರಾಕ ನಾ ಏನು ವಾಲೀಕಾರಾ ಅಂತ ತಿಳಕೊಂಡಾರೇನು....ನಿಮ್ಮಪ್ಪ? ನಮಗೇನು ಕೆಲಸಾ-ಬಗಸೀ ಇಲ್ಲಾ ಅಂತ ತಿಳದ್ದಿರೇನು?" ಅಂತ ಬೆದರಿಸಿ ಕಳಿಸಿಬಿಟ್ಟ. ನಾನು ಮನೀಗೆ ಬಂದು ಜಾನಪ್ಪ ಅಂದದ್ದನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಂದೆಗೆ ಹೇಳಿದೆ. ನನಗ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆನಪದಽ ಆಗ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ ಮಾರೀಮ್ಯಾಲಿನ ಕಳೇ ಇಳೀತಾದರೂ ಎಳೆದುತಂದ ಮುಗುಳನಗೀ ನಗತಾನಗತಾ ಅಂದುಬಿಟ್ಟರು: "ಭಾಳ ಸೊಕ್ಕಿನ ಮುಂಡೇಗಂಡ ಅಂವ; ಸೆರೆಗಿರೇ ಕುಡೀತಾನೋ ಏನೊ! ತಿಳದಾಗೊಂದು ರೀತಿ; ತಿಳೀದಾಗೊಂದು ರೀತಿ!"

* * * *

ಮುಂದೆ ಶಿಕ್ಷಣ, ನೌಕರೀ ಅಂತ ನಾನು ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳೀನಽ ಬಿಡಬೇಕಾತು. ನಡುನಡುವ ಎಂದಾದರೂ ಒಂದೆರಡು ದಿನ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋದಾಗ, ಜಾನಪ್ಪನ್ನ ನೋಡತಿದ್ದೆ. ಆಗ ಆತನ ಮುಂದಾಳುತನ ಕಡಿಮಿಯಾಗಿರದಿದ್ದರೂ ಉಡಿಗಿತೊಡಿಗಿಯ ಬೆಡಗು ಮಾತ್ರ ಕಡಿಮಿ ಆದ್ಹಾಂಗ ಕಾಣತಿತ್ತು. ನಾನು ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಯಸ್ಸಿನ ಮ್ಯಾಲ ಆರೋಪಿಸಿ, ಆದ ಆಶ್ಚರ್ಯಕ್ಕ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿಕೋತಿದ್ದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಏಳೆಂಟು ವರ್ಷದಿಂದಲೂ ಹಳ್ಳಿಯೊಳಗಿನ ಮನೀನಽ ತಗದುಬಿಟ್ಟದ್ದರಿಂದ, ನನಗ ನಮ್ಮೂರಿಗೆ ಹೋಗೂ ಪ್ರಸಂಗನಽ ಬಂದಿಲ್ಲ; ಅಂತಽ ಜಾನಪ್ಪನನ್ನೂ ನೋಡಿರಲಿಲ್ಲ.

* * * *

ಮೊನ್ನೆ ಸಂಜೀ ಐದು ಘಂಟೆ ಆಗಿರಬಹುದು. ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನವರ ಹಾಂಗ ಕಾಣೂ ಒಬ್ಬ ಮುದುಕ, ಮುದುಕಿ ನಮ್ಮ ಮನೀಗೆ ಬಂದರು. ನಾನು ಮುಂದಿನ ಪಡಸಾಲೀ ಒಳಗಽ ಕೂತಿದ್ದೆ. ಮುದುಕ ಬಂದವನಽ ನನ್ನ ಮುಂದ ಉದ್ದಕಽ ಬಿದ್ದು, ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿ ಎದ್ದುನಿಂತ. ನಾನು ಗುರುತಿಲ್ಲದ ನೋಟದಿಂದ, ಬಂದಿರೂ ಮುದಕಾ ಮುದಿಕೀ ಕಡೇ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದೆ. ಮುದುಕ ದೈನ್ಯದಿಂದ ನನ್ನ ಕಡೇ ನೋಡತಽಹೇಳಿದ:

"ಯಾಕ್ರೀ ಯಪ್ಪಾ! ಗುರುತು ಸಿಗವೊಲ್ಲದೇನ್ರಿ? ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಜಾಡರ ಜಾನ್ಯಾ ಅಲ್ಲೇನ್ರಿ?"

"ಓ! ನೀನು ಜಾನಪ್ಪ ಅಲ್ಲು....! ಏನೋ, ಒಮ್ಮಿಗೀಲೇ ನನಗ ಗುರುತು ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ ಬಿಡು. ಹೀಂಗ್ಯಾಕಾಗೀದೀ? ಇಲ್ಲೇನು ಕಾರಣ ಬಂದೀದಿ?"

ಕೇಳು-ಕೇಳುತಿರುವಾಗಲೇ ಅವನ ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ಸವನು ನೋಡು ತಿದ್ದೆ. 'ನಾನು ಹಿಂದಕ್ಕ ನೋಡಿದ್ದ ಜಾನಪ್ಪನನು ಇಂವ?' ಅಂತ ನನಗ ನಾನೇ ಎಷ್ಟ್ಯೋಸಾರೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡೆ. ಈಗಿನ ಜಾನಪ್ಪನ ವೇಷ ಮೊಣಕಾಲ ತನಕಾನು ಉಟುಕೊಂಡಿರೋದೊಂದು ಕೊಳಕು ಧೋತರ; ಹರಕ್ಹರಕಾದದ್ದೊಂದು ಪೈರಣ; ಉಟ್ಟಿದ್ದ ಧೋತರದಂಥಾದೊಂದನ್ನು ತಲೀಗೆ ಸುತಿಕೊಂಡಾನ. ಹುಚ್ಚ ನಾಯಿ ಕಡಿದವರ್ಹಾಂಗ ತಲೀ ಗಡ್ಡ ಬೆಳಿಸ್ಯಾನ. ಅವನ ಹೆಂಡ್ತೀ ಮೈಮ್ಯಾಲಿನ ಸೀರೀ ನೋಡಿದರಂತೂ ಹೊಟ್ಟಿ ತುಂಬೋ ಕಲ್ಲೀಹಾಂಗ ಕಾಣಸ್ತಿತ್ತು. ನಾನು ಚಿಕ್ಕತನದೊಳಗ ನೋಡಿದ ಅವಳ ಬೆಡಗು ಬಿನ್ನಾಣ ಅವಳನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿ ಬಹಳ ದಿವಸ ಆದ್ಹಾಂಗ ಕಾಣಸತಿತ್ತು. ಮುಖಾ ಎಲ್ಲಾ ಬಣ್ಣಗೆಟ್ಟು ಸುಕ್ಕುಗಟ್ಟಿ ಹೋಗಿತ್ತು.

ನಾನು ಕೇಳಿದ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಾ ಕೊಡಬೇಕಂದರ ಜಾನಪ್ಪಗ ಸಾಧ್ಯ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸತಾ ಹಾಂಗು ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದ. ನಾನೇ ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿದೆ:

"ಇದೇನೋ, ಹೀಂಗ್ಯಾಕೋ ಜಾನಪ್ಪಾ ನಿನ್ನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ?"

ಜಾನಪ್ಪನ ಕುತಿಗೀ ಸಿರಾ ಬಿಗಿದು ಬಂದೂ. ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ಮಾತನಾಡಿದ: "ಹೊಟ್ಟಿ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಾಕ ಅಂತ ಈ ಊರಿಗೆ ಬಂದೀದೀವಿ ಗೌಡರ!" ಮುಂದೆ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರೊಳಗೂ ಸಂಭಾಷಣ ಹೀಂಗ ನಡೀತು:

"ಇಲ್ಲಿಗ್ಯಾಕೋ ಬರೂದೂ ಹೊಟ್ಟೀತುಂಬಿಕೋಳಿಕ್ಕೆ? ನಿನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಬ್ಬರೂ ಎಲ್ಲಿದ್ದಾರ?"

"ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಹೋಗಿ ಗೋಕಾಂವೀ ಗಿರಣ್ಯಾಗ ಸೇರಿಕೊಂಡಾರ್ರಿ!"

" ಗಿರಣ್ಯಾಗ್ಯಾಕ? ಮನ್ಯಾಗ ಮಗ್ಗ ಇಲ್ಲೇನು ? "

" ಮಗ್ಗಾ ತೊಗೊಂಡು ಏನ ಮಾಡೂದಕತಿ ಯಪ್ಪಾ! ಮಗ್ಗ ತಿರಿಗಿ ಹುಳಾ ಹತ್ತಿ ಹ್ವಾದೂ; ಉರೀ ಹಚ್ಚಾಕ ಸುದ್ದಾ ಬರೂಹಾಂಗಿಲ್ಲ! "

" ಈಗ ಸೀರೀ ನೇಯೂದು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟೇದೀ ಏನು ? "

" ಯಾವ ದ್ವಾಪಾರದಾಗಿನ ಮಾತು ಕೇಳತೀರಿ ಗೌಡರ! ಗಿರಣ್ಯಾಗ ನೇದ ಅಗ್ಗನ ಸೀರಿ ಪ್ಯಾಟ್ಯಾಗೆಲ್ಲಾ ತುಂಬಿಬಿಟ್ವು. ಕಣ್ಣಿಗೇನೋ ಹಸಾ, ಬೆಲೀ ಮಾತ್ರ ತುಸಾ! ಹೀಂಗಿರುವಾಗ ಅವನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳೀ ಊರಿನ ಕೈಮಗ್ಗದ ಸೀರೀ ಯಾರು ತೊಗೊಂಡಾರು ಯಪ್ಪಾ? "

" ಹಾಂಗಾದರ ಸೀರೀ ನೇಯೂ ಕೆಲಸಾ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟೇದೀ ಅನ್ನು! "

" ಅದನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಬಾಳದಿನಾ ಆತರಿ. ಪುಣ್ಯೇವಂತ ಗಾಂಧೀ ಮಾರಾಜನ ಚಳೂಳಿಂದ, ಇಷ್ಟು ದಿನಾ ಕೊಡೀ ಅರಿವ್ಯಾದರೂ ನೇಯಾಕ ಸಿಗತಿತ್ತು; ಈಗ ಅದೂ ಎಲ್ಲಾ ಕಡಿಮ ಆಗಿ ಹೋತು. ಸೀರಿ ಇಲ್ಲಾ; ಗಿರಣೀ ನೂಲು ತಗೊಂಡು ಬಿಳೀನೇಗೀನಾದರೂ ಕೂಡಬೇಕಂದರ, ಅದೂ ಯಾಪಾರ ಮೈಮ್ಯಾಗs ಯಪ್ಪಾ! ನಾಕು ರುಪಾಯಿಗೆ ಒಂದು ಗಂಟು ಗಿರಣೀನೂಲು ಬರತೈತಿ. ಹಾಸುಮಾಡಿ ನೇದರ, ಎರಡು ಹೊರೀ ಧೋತರ ಆಗತಾವ. ಪ್ಯಾಟ್ಯಾಗ ಅವನ್ನ ಮಾರಾಕ ಒಯ್ದರ, ದೀಡರೂಪಾಯಿಗೊಂದು ಹೊರೀ ಸುದ್ದಾ ಯಾರೂ ಕೇಳೋದಿಲ್ಲ. ರಾಯರs, ಹಿರಿಹಿರ‍್ಯಾರಿಂದ ನಡಕೊಂಡು ಬಂದ ನಮ್ಮ ಉದ್ದಿಮಿ ಎಲ್ಲಾ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋತಿರಿ! ಮಗ್ಗಾ-ಗಿಗ್ಗ ಹೊರೀಕಟ್ಟಿ ಮೂಲ್ಯಾಗ ಒಗೆಯೂ ಪರಸಂಗ ಬಂದಬಿಟ್ಟೈತಿರಿ. ಅಂತs ಹುಡುಗೂರು ಕೆಲಸಾ ಹುಡಕತs ಗಿರಣಿಗೆ ಹ್ವಾದರು. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹೊಂಟುಬಂದೀವಿ ನೋಡ್ರಿ...." ಮಾತಿನ ಮುಗಿತಾಯದ ಕೂಡಾನs ಜಾನಪ್ಪನ ಕಣ್ಣಿಂದs ನೀರು ತುಳಿಕಿದೂ.

ಜಾನಪ್ಪನ ಮಾತು ಕೇಳಿ, ಅವನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ ನೋಡಿ, ನನ್ನ ಹೃದಯ ನಿಟ್ಟುಸಿರೊಂದನ್ನ ಹೊರಗ ಹಾಕಿತು. ಕಳವಳವೊಂದನ್ನs ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರೋ ಕಣ್ಣುಗಳೆರಡೂ ಆ ಗಂಡಾಹೆಂಡ್ತೀ ಕಡಿಗೆ ಎಂವೀಯಿಕ್ಕದs ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದೂ. ನನಗಾಗ ಏನು ಮಾತಾಡಬೇಕು ಅನ್ನೂದು

ತಿಳೀದ್ಹಾಂಗಾತು, ಉಕ್ಕಿಬುರುತಿರೋ ದುಃಖಾನ ಹತ್ತಿಕ್ಕಿಕೊಳತಾ ಜಾನಪ್ಪನs ಮತ್ತೆ ಮಾತಾಡಿದ:

“ರಾಯರs, ಯಾರಲ್ಲ್ಯಾದರೂ ನಮಗ ಕೆಲಸಾ ಕೊಡಸರೀ.... ! ಒಬ್ಬರ ಮನ್ಯಾಗ ಸೆಗಣೀ ಬಳ್ದಾದರೂ ಬದಿಕಿಕೊಂಡು ಇರತೇವ್ರಿ.... ! ಎಷ್ಟು ದಿನಾ ಅಂತ ಉಪ್ವಾಸಾ ವನವಾಸಾ ಸೋಸುಣು....ರಾಯರs ?”

ಜಾನಪ್ಪನ ಕಣ್ಣೀರು ಹೊರಚೆಲ್ಲಿತು. ತಲಿಗೆ ಸುತ್ತಿರೂ ಧೋತರದ ಸೆರಗಿನಿಂದ ಕಣ್ಣು ಒರಸಿಕೊಂಡ. ಅವನ ಹೆಂಡ್ತಿ ಅಂತೂ ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದ್ಲು. ನನ್ನ ಮನಸಿನೊಳಗ ವಿಚಾರದ ನೋಡ ಓಡ್ಯಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಆರಂಭ ಮಾಡಿದೂ:

“ಅಯ್ಯೋ, ನಾ ಈಗ ಏನು ಮಾಡಬೇಕು ! ನನಗಾದರೂ ಕೈತುಂಬಾ ಸಂಬಳ ಸಿಗತಿದ್ದರ ಇವರಿಬ್ಬರನೂ ನಮ್ಮ ಮನ್ಯಾಗs ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಿಡತಿದ್ದೆ: ಆದರ ನಮ್ಮ ಮನ್ಯಾಗ ನೋಡಿದರ, ಸಂಪಾದಿಸಾಂವ ನಾ ಒಬ್ಬ; ನನ್ನ ಮ್ಯಾಲ ಅವಲಂಬಿಸಿರೋ ಅವರು ಏಳೆಂಟು ಜನ ! ನಮಗೂ ಆಗಾಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ಏಕಾದಶೀ ಮಾಡೋ ಸಂದರ್ಭ ಇರುತಿರುವಾಗ, ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಕಟಿಗೊಳ್ಳೋ ಬಗೀ ಹ್ಯಾಂಗ........ ! ಹಾಂಗಾದರ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕ ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹಳ್ಳೀನs ಅರಸನ್ಹಾಂಗ ಆಳತಿರೋ ಜಾನ-ಪ್ಪನ್ನ, ಎರಡನೇಯವರ ಮನ್ಯಾಗ ಊಳಿಗಾ ಸೋಸಲಿಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಬೇಕs ? ಪಾಪ ! ಮುಪ್ಪಿನ ಕಾಲದೊಳಗ ಎಂಥಾ ವ್ಯಾಳ್ಯಾ ಬಂತು ಜಾನಪ್ಪಗ....”

ಜಾನಪ್ಪ, ಸಿಂಗಮ್ಮ ಕರುಣಾದ ಮೂರ್ತೀಗೊ ಹಾಂಗ ಸುಮ್ಮನs ನಿಂತಲ್ಲೇ ನಿಂತಿದ್ದರು. ನಾನು ಮುಂದಲೀ ಮ್ಯಾಲ ಕೈಯಿಟುಗೊಂಡು ಸುಮ್ಮನs ಕೂತುಗೊಂಡಿದ್ದೆ. ಏನು ಮಾತಾಡಬೇಕು....... ಅನ್ನೂದs ಗೊತ್ತಾಗವೊಲ್ಲದಾಗಿತ್ತು. ಮನಸಿನ ಯಾವದೋ ಒಂದು ಪದರು ಮಾತ್ರ ಅಂದಿನ—ಇಂದಿನ ಜಾಡರ ಜಾನಪ್ಪನ ಪರಿಸ್ಥಿತೀನ ತೂಗಿ ತೂಗಿ ನೋಡತಿತ್ತು !

ನಮ್ಮ ಊರೊಳಗ ಒಂದು ಜಾತ್ರ್ಯಾಗಲಿ, ಆಟಾಗಲಿ, ಮೋಜಾಗಲಿ—ಅದರಾಗ ಹಿರೇ ಹುದ್ದರಿ ಅಂದರ ಜಾನಪ್ಪನs ! ನಮ್ಮ ತಂದಿ ಕೂಡಾ ಊರೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲಾ ರೈತರಿಗಿಂತಾ ಜಾನಪ್ಪಗsನs ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಗೌರವಾ ತೋರಿಸತಿದ್ದರು. ಹಳ್ಳಿಯ ತರುಣ ಜನಾ ಸೇರಿ, ಆಗಾಗ ಬಯಲಾಟಾ ಮಾಡತಿದ್ದರು; ಅದರೊಳಗೆಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರ ಜಾನಪ್ಪಂದs. ಆಟಕ್ಕ ಬೇಕಾಗುವ ಕೆಲಕೆಲವು ಪದಗಳನ್ನ ಜಾನಪ್ಪ ತಾನs ರಚಿಸಿಬಿಡತಿದ್ದ. ನಾನು ಚಿಕ್ಕವನಿದ್ದಾಗ, ಜಾನಪ್ಪ ರಚಿಸಿದ ಎಷ್ಟೋ ಹಾಡು ನನಗ ಪಾಠ ಆಗಿದ್ದೂ. ಈಗ ಎಲ್ಲಾ ಮರೆತು ಹೋಗ್ಯಾವ; ಆದರ ಒಂದು ಹಾಡು ಮಾತ್ರ ನಾನು ಮ್ಯಾಲಿಂದ ಮ್ಯಾಲ ಹಾಡಿಕೋತs ಇರತೀನಿ; ಅಂತಲೇ ಅದರ ಒಂದೆರಡು ನುಡಿ— ಈಗ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷಾದರೂ— ನೆನಪು ಉಳಿದsದ. ಕೊನೀತನಕಾನೂ ಅದನ್ನ ನಾನೇನೂ ಮರೀಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲಾ ಅಂತ ನನಗ ಅನಸತsದ. ಜಾನಪ್ಪನ ಆ ಹಾಡು ಕೇಳಬೇಕಂತ ಇಷ್ಟ ಇದ್ದರ ಹೇಳಿ ಬಿಡತೀನಿಲ್ಲೊ....ನೋಡ್ರಿ! ಬಯಲಾಟದೊಳಗಿನ ನಾಯಕ, ನಾಯಿಕೆಯು ಕೂಡ ಮಾತಾಡುವಾಗ ಅನ್ನೂ ಹಾಡಿದು :

ನಗ-ನಗತs ನಡದಿಯೆಲ್ಲೆ ನಾರೀ– ವೈಯಾರೀ |
ಮಿಂಚೀನ ಗೊಂಬೀ ತೂರೀ | ನಗ-ನಗsತ ॥ ೧ ॥

ಕಣ್ಣ ನೋಟ ಕಾಮನ ಬಿಲ್ಲಾ
ಕೆನ್ನಿಯೆರಡು ಕನದೀ ಹಳ್ಳಾ ॥
ತುದಿಜರದ ಕುಬಸ ನಾ–ಜೂ–ಕಾ |
ಎದಿಮ್ಯಾಗಿನ ಸೆರಗಿನ ಝೋಕಾ |
ಎದಿಗಿರದ್ಹಾಂಗಾದಿತು ಬಾಕಾ |
ಉರವsಸಿ ರಂಬಿ ಮೇ–ನ–ಕಾ |
ಇಲ್ಲ ಯಾರು ನಿನ್ನ ಸರಿ ತೂ–ಕಾ |
ಮಾತಾಡ ನಿಂತು ಜರಾ ಸೋ–ಕಾ |
ಮೋಹದs ಗಿಣೀಯೇ ಮಾ–ಯದ ಮಣಿಯೇ ॥ ೧ ॥

ನಗ-ನಗತs ನಡದಿಯೆಲ್ಲೆ ನಾರಿ....

"ಯಾಕ್ರೀ ಯಪ್ಪಾ! ಗುರುತಽ ಸಿಗವೊಲ್ಲದೇನ್ರಿ? ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಜಾಡರ ಜಾನ್ಯಾ ಅಲ್ಲೇನ್ರಿ?"

"ಓ! ನೀನು ಜಾನಪ್ಪ ಅಲ್ಲಽ....! ಏನೋ, ಒಮ್ಮಿಗೀಲೇ ನನಗ ಗುರುರುತಽ ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ ಬಿಡು. ಹೀಂಗ್ಯಾಕಾಗೀದೀ? ಇಲ್ಲೇನು ಕಾರಣ ಬಂದೀದಿ?"

ಕೇಳು-ಕೇಳುತಿರುವಾಗಲೇ ಅವನ ಕಡೆಗೆ ಒಂದಽ ಸವನಽ ನೋಡು ತಿದ್ದೆ. 'ನಾನು ಹಿಂದಕ್ಕ ನೋಡಿದ್ದ ಜಾನಪ್ಪನಽ ಇಂವ?' ಅಂತ ನನಗ ನಾನೇ ಎಷ್ಟೋಸಾರೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡೆ. ಈಗಿನ ಜಾನಪ್ಪನ ವೇಷ ಮೊಣಕಾಲ ತನಕಾನಽ ಉಟುಕೊಂಡಿರೋದೊಂದು ಕೊಳಕು ಧೋತರ; ಹರಕ್ಹರಕಾದದ್ದೊಂದು ಪೈರಣ; ಉಟ್ಟಿದ್ದ ಧೋತರದಂಥಾದೊಂದನ್ನಽ ತಲೀಗೆ ಸುತಿಕೊಂಡಾನ. ಹುಚ್ಚ ನಾಯಿ ಕಡಿದವರ್ಹಾಂಗ ತಲೀ ಗಡ್ಡ ಬೆಳಿಸ್ಯಾನ ಅವನ ಹೆಂಡ್ತೀ ಮೈವ್ಯಾಲಿನ ಸೀರೀ ನೋಡಿದರಂತೂ ಹೊಟ್ಟಿ ತುಂಬೋ ಕಲ್ಲೀಹಾಂಗ ಕಾಣಸ್ತಿತ್ತು. ನಾನು ಚಿಕ್ಕತನದೊಳಗ ನೋಡಿದ ಅವಳ ಬೆಡಗು-ಬಿನ್ನಾಣ ಅವಳನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿ ಬಹಳ ದಿವಸ ಆದ್ಹಾಂಗ ಕಾಣಸತಿತ್ತು. ಮುಖಾ ಎಲ್ಲಾ ಬಣ್ಣಗೆಟ್ಟು ಸುಕ್ಕುಗಟ್ಟಿ ಹೋಗಿತ್ತು.

ನಾನು ಕೇಳಿದ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಾ ಕೊಡಬೇಕಂದರ ಜಾನಪ್ಪಗ ಸಾಧ್ಯ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸತಾ ಹಾಂಗಽ ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದ. ನಾನೇ ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿದೆ:

"ಇದೇನೋ, ಹೀಂಗ್ಯಾಕೋ ಜಾನಪ್ಪಾ ನಿನ್ನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ?"

ಜಾನಪ್ಪನ ಕುತಿಗೀ ಸಿರಾ ಬಿಗಿದು ಬಂದೂ. ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ಮಾತನಾಡಿದ: "ಹೊಟ್ಟಿ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಾಕ ಅಂತ ಈ ಊರಿಗೆ ಬಂದೀದೀವಿ ಗೌಡರ!" ಮುಂದೆ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರೊಳಗೂ ಸಂಭಾಷಣ ಹೀಂಗ ನಡೀತು:

"ಇಲ್ಲಿಗ್ಯಾಕೋ ಬರೂದೂ ಹೊಟ್ಟೀತುಂಬಿಕೋಳಿಕ್ಕೆ? ನಿನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಬ್ಬರೂ ಎಲ್ಲಿದ್ದಾರ?"

"ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಹೋಗಿ ಗೋಕಾಂವೀ ಗಿರಣ್ಯಾಗ ಸೇರಿಕೊಂಡಾರ್ರಿ!"

"ಗಿರಣ್ಯಾಗ್ಯಾಕ? ಮನ್ಯಾಗ ಮಗ್ಗ ಇಲ್ಲೇನು?"

"ಮಗ್ಗಾ ತೊಗೊಂಡು ಏನ ಮಾಡೂದsತಿ ಯಪ್ಪಾ! ಮಗ್ಗ ತಿರಿಗಿ ಹುಳಾ ಹತ್ತಿ ಹ್ವಾಡೂ; ಉರೀ ಹಚ್ಚಾಕ ಸುದ್ಧಾ ಬರೂಹಾಂಗಿಲ್ಲ!"

"ಈಗ ಸೀರೀ ನೇಯೂದು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟೇದೀ ಏನು?"

"ಯಾವ ದ್ವಾಪಾರದಾಗಿನ ಮಾತು ಕೇಳತೀರಿ ಗೌಡರ! ಗಿರಣ್ಯಾಗ ನೇದ ಅಗ್ಗದ ಸೀರಿ ಪ್ಯಾಟ್ಯಾಗೆಲ್ಲಾ ತುಂಬಿಬಿಟ್ಟೂ. ಕಣ್ಣಿಗೇನೋ ಹಸಾ, ಬೆಲೀ ಮಾತ್ರ ತುಸಾ! ಹೀಂಗಿರುವಾಗ ಅವನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳೀ ಊರಿನ ಕೈಮಗ್ಗದ ಸೀರೀ ಯಾರು ತೊಗೊಂಡಾರು ಯಪ್ಪಾ?"

"ಹಾಂಗಾದರ ಸೀರೀ ನೇಯೂ ಕೆಲಸಾ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟೇದೀ ಅನ್ನು!"

"ಅದನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಬಾಳದಿನಾ ಆತರಿ. ಪುಣ್ಯೇವಂತ ಗಾಂಧೀ ಮಾರಾಜನ ಚಳೂಳಿಂದ, ಇಷ್ಟು ದಿನಾ ಕೂಡೀ ಅರಿವ್ಯಾದರೂ ನೇಯಾಕ ಸಿಗತಿತ್ತು; ಈಗ ಅದೂ ಎಲ್ಲಾ ಕಡಿಮಿ ಆಗಿ ಹೋತು. ಸೀರಿ ಇಲ್ಲಾ; ಗಿರಣೀ ನೂಲು ತಗೊಂಡು ಜಿಳೀನೇಗೀನಾದರೂ ಹೂಡಬೇಕಂದರ, ಅದೂ ಯಾಪಾರ ಮ್ಯಾನ್ಯಾಗs ಯಪ್ಪಾ! ನಾಕು ರುಪಾಯಿಗೆ ಒಂದು ಗಂಟು ಗಿರಣೀನೂಲು ಬರತೈತಿ. ಹಾಸುಪಾಡಿ ನೇದರ, ಎರಡು ಹೊರೀ ಧೋತರ ಆಗತಾವ. ಪ್ಯಾಟ್ಯಾಗ ಅವನ್ನ ಮಾರಾಕ ಒಯ್ದರ, ದೀಡರೂಪಾಯಿಗೊಂದು ಹೊರೀ ಸುದ್ಧಾ ಯಾರೂ ಕೇಳೋದಿಲ್ಲ. ರಾಯರs, ಹಿರಿಹಿರ್ಯಾರಿಂದ ನಡಕೊಂಡು ಬಂದ ನಮ್ಮ ಉದ್ದಿಮಿ ಎಲ್ಲಾ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋತರಿ! ಮಗ್ಗಾ-ಗಿಗ್ಗಾ ಹೊರೀಕಟ್ಟಿ ಮೂಲ್ಯಾಗ ಒಗೆಯೂ ಪರಸಂಗ ಬಂದಬಿಟ್ಟೈತರಿ. ಅಂತs ಹುಡುಗೂರು ಕೆಲಸಾ ಹುಡಕತs ಗಿರಣಿಗೆ ಹ್ವಾದರು. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹೊಂಟುಬಂದೀವಿ ನೋಡ್ರಿ.." ಮಾತಿನ ಮುಗಿತಾಯದ ಕೂಡಾನs ಜಾನಪ್ಪನ ಕಣ್ಣಿಂದs ನೀರು ತುಳಕಿದೂ.

ಜಾನಪ್ಪನ ಮಾತು ಕೇಳಿ, ಅವನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ ನೋಡಿ, ನನ್ನ ಹೃದಯ ನಿಟ್ಟುಸಿರೊಂದನ್ನ ಹೊರಗ ಹಾಕಿತು. ಕಳವಳವೊಂದನ್ನs ತುಂಬಿ ಕೊಂಡಿರೋ ಕಣ್ಣುಗಳೆರಡೂ ಆ ಗಂಡಾಹೆಂಡ್ತೀ ಕಡಿಗೆ ಎಂವೀಯಿಕ್ಕದs ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದೂ. ನನಗಾಗ ಏನು ಮಾತಾಡಬೇಕು ಅನ್ನೂದು

ತಿಳೀದ್ಹಾಂಗಾತು, ಉಕ್ಕಿಬರುತಿರೋ ದುಃಖಾನ ಹತ್ತಿಕ್ಕಿಕೊಳತಾ ಜಾನಪ್ಪನಃ ಮತ್ತೆ ಮಾತಾಡಿದ:

"ರಾಯರಃ, ಯಾರಲ್ಲ್ಯಾದರೂ ನಮಗ ಕೆಲಸಾ ಕೊಡಸರೀ....! ಒಬ್ಬರ ಮನ್ಯಾಗ ಸೆಗಣೀ ಬಳದಾದರೂ ಬದಿಕಿಕೊಂಡು ಇರತೇವು...! ಎಷ್ಟು ದಿನಾ ಅಂತ ಉಪ್ವಾಸಾ ವನವಾಸಾ ಸೋಸೂಣು..ರಾಯರಃ?"

ಜಾನಪ್ಪನ ಕಣ್ಣೀರು ಹೊರಚೆಲ್ಲಿತು. ತಲಿಗೆ ಸುತ್ತಿರೂ ಧೋತರದ ಸೆರಗಿನಿಂದ ಕಣ್ಣು ಒರಸಿಕೊಂಡ. ಅವನ ಹೆಂಡ್ತಿ ಅಂತೂ ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದ್ಲು. ನನ್ನ ಮನಸಿನೊಳಗ ವಿಚಾರದ ಮೋಡ ಓಡ್ಯಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಆರಂಭ ಮಾಡಿದೂ:

"ಅಯ್ಯೋ, ನಾ ಈಗ ಏನು ಮಾಡಬೇಕು! ನನಗಾದರೂ ಕೈತುಂಬಾ ಸಂಬಳ ಸಿಗತಿದ್ದರ ಇವರಿಬ್ಬರನೂ ನಮ್ಮ ಮನ್ಯಾಗಃ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಿಡತಿದ್ದೆ; ಆದರ ನಮ್ಮ ಮನ್ಯಾಗ ನೋಡಿದರ, ಸಂಪಾದಿಸಾಂವ ನಾ ಒಬ್ಬ; ನನ್ನ ಮ್ಯಾಲ ಅವಲಂಬಿಸಿರೋ ಅವರು ಏಳೆಂಟು ಜನ! ನಮಗೂ ಆಗಾಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ಏಕಾದಶೀ ಮಾಡೋ ಸಂದರ್ಭ ಇರುತಿರುವಾಗ, ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಕಟಿಗೊಳ್ಳೋ ಬಗೀ ಹ್ಯಾಂಗ....! ಹಾಂಗಾದರ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕ ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹಳ್ಳೀನಃ ಅರಸನ್ಹಾಂಗ ಆಳತಿರೋ ಜಾನಪ್ಪನ್ನ, ಎರಡನೇಯವರ ಮನ್ಯಾಗ ಊಳಿಗಾ ಸೋಸಲಿಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಬೇಕಃ? ಪಾಪ! ಮುಪ್ಪಿನ ಕಾಲದೊಳಗ ಎಂಥಾ ವ್ಯಾಳ್ಯಾ ಬಂತು ಜಾನಪ್ಪಗ.."

ಜಾನಪ್ಪ, ನಿಂಗಮ್ಮ ಕರುಣಾದ ಮೂರ್ತೀಗಃ ಹಾಂಗ ಸುಮ್ಮನಃ ನಿಂತಲ್ಲೇ ನಿಂತಿದ್ದರು. ನಾನು ಮುಂದಲೀ ಮ್ಯಾಲ ಕೈಯಿಟುಗೊಂಡು ಸುಮ್ಮನಃ ಕೂತುಗೊಂಡಿದ್ದೆ. ಏನು ಮಾತಾಡಬೇಕು.....ಅನ್ನೂದಃ ಗೊತ್ತಾಗವೊಲ್ಲದಾಗಿತ್ತು. ಮನಸಿನ ಯಾವದೋ ಒಂದು ಪದರು ಮಾತ್ರ ಅಂದಿನ—ಇಂದಿನ ಜಾಡರ ಜಾನಪ್ಪನ ಪರಿಸ್ಥಿತೀನ ತೂಗಿ ತೂಗಿ ನೋಡತಿತ್ತು!

ಮುಲ್ಕೀ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗಿ

ಹೊಸ ಮಾದರಿಯ

ಆರೋಗ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಮಾಲೆ

ಲೇಖಕರು:

ಬಿ. [illegible]. ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಎಸ್. ಟಿ.

ಶಿಕ್ಷಕ, ಕ. ವಿ. ಬೋರ್ಡಿನ ಹೈಸ್ಕೂಲು

ಮಾಳಮಡ್ಡಿ, ಧಾರವಾಡ.

(ಎರಡನೆಯ ಸರತಿ)

[illegible]] [[illegible]

ಪ್ರಕಾಶಕರು:

[illegible]